

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΒΗΜΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

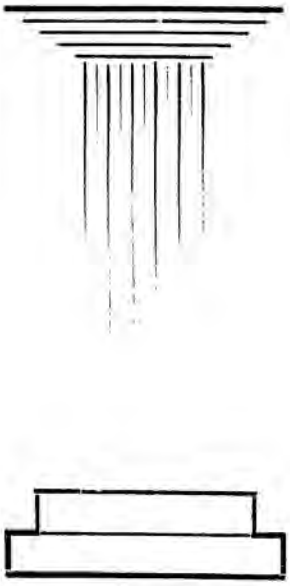
Διοικήσεως	:	Ἡ Ἐποπτεία τῶν Νηπιαγωγείων	Σελὶς 1
Γ. Παλαιολόγου	:	Ἡ Ἐφηβικὴ ἡλικία καὶ τὰ κύρια χαρακτηριστικά της	»
Αἰκ. Χαραλαμποπούλου	:	Μέθοδος διδασκαλίας εἰς τὴν τάξιν καθ' ὁμάδας ἱκανότητος τῶν μαθητῶν	» 7
Κ. Σακελλάρη	:	Χριστιανισμὸς καὶ Παιδαγωγικὴ	» 9
Τρ. Τριανταφύλλου	:	Πορίσματα Εὐρωπαϊκοῦ Σεμιναρίου κοινοτικῆς ἀναπτύξεως	» 12
Εὐθ. Θεοδωροπούλου	:	Ἐνδιαφέροντα θέματα	» 14
Β. Παπαγιαννοπούλου	:	Ἡ Ἐκπαίδευσις καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς	» 17
Στ. Νικοδήμου	:	Κάρολος Γιούγκ	» 20
Ν. Γιαννούλη	:	Ἔθνος, Παιδεία καὶ λαὸς τῆς ὑπαίθρου	» 21
Χρ. Ζήση	:	Γενικὴ ἐπιστ. θεώρησις τοῦ χαρακτῆρος	» 24
Γ. Κουλούκη	:	Τὸ κοινωνικὸ συναίσθημα καὶ ἡ ἀγωγή	» 25
Ἀ. Ἀλιπράντη	:	Ἐπαγγελματικὸς Προσανατολισμός	» 28
Δ. Οἰκονόμου	:	Φυσιογνωστικὰ μαθήματα	» 31
Βιβλιοκρισία	:	«Παιγνίδι καὶ ἐργασία» Εὐγενίας Δερδεράκη — Σερμπέτη	» 32

ΕΤΟΣ Θ' — ΤΕΥΧΟΣ 3ον — 4ον
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1961

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ — ΕΚΔΟΤΗΣ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ
ΕΛΛΑΔΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ : ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15Α - ΤΗΛ. 36.547 - 21.316
ΑΘΗΝΑΙ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

ΔΗΜ. ΚΟΥΤΣΟΥΒΑΛΑΣ	Πρόεδρος
ΓΕΩΡΓ. ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΣ	Α' Αντιπρόεδρος
ΓΕΩΡΓ. ΜΑΡΑΖΙΩΤΗΣ	Β' Αντιπρόεδρος
ΔΗΜΗΤΡ. ΔΑΣΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ	Γ. Γραμματεὺς
ΑΠΟΣΤ. ΣΑΛΒΑΡΑΣ	Εἰδ. Γραμματεὺς
ΔΗΜ. ΣΚΩΛΙΚΗΣ	Ταμίας
ΕΥΑΓ. ΔΟΥΓΑΛΗΣ	Μέλος
ΔΗΜ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ	Μέλος
ΙΩΑΝ. ΜΑΛΕΓΙΑΝΝΑΚΗΣ	Μέλος

Ἐπιστημονικόν Βῆμα τοῦ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ
ΥΠΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15Α - ΑΘΗΝΑΙ
ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ 36.547 — 21.316

ΕΤΟΣ Η' — ΤΕΥΧΟΣ 3ον—4ον
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1961

Τιμὴ τεύχους . . . . . Δρχ. 5
Συνδρομὴ διὰ τὰ μέλη . . . » 50

Η ΕΠΟΠΤΕΙΑ ΤΩΝ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΩΝ

Ἡ εὔρυθμος λειτουργία καὶ ἡ ἐν γένει προαγωγὴ τῶν Νηπιαγωγείων μας, περὶ τῶν ὁποίων διεξοδικῶς ὡμιλήσαμεν ἐν κυρίῳ ἄρθρῳ τοῦ προηγουμένου φύλλου, εἶναι ἀρρήκτως καὶ ἀναποσπάστως συνδεδεμένη μὲ τὴν ὕπαρξιν ἐπαρκοῦς καὶ ἱκανῆς πρὸς τοῦτο ἐποπτείας, ἄνευ τῆς ὁποίας οἱοσδήποτε τομεὺς τῆς κοινωνικῆς καὶ ἐθνικῆς ζωῆς δὲν δύναται νὰ ἀποδώσῃ καὶ νὰ προοδεύσῃ.

Μέχρι σήμερον διὰ τὸν θεσμὸν τοῦτον δὲν ὑφίσταται ἐποπτεία. Ὑπὲρ χίλια καὶ πλέον Νηπιαγωγεῖα ἐποπτεύονται ὑπὸ τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῶν Δημοτικῶν σχολείων τῶν οἰκείων περιφερειῶν, πλὴν ὅμως, ἀσκουμένη ἡ ἐποπτεία αὕτη ὑπὸ μὴ εἰδικῶν ὡς εἶναι οἱ Ἐπιθεωρηταί μας, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὸν δι' αὐτῆς ἐπιδιωκόμενον σκοπόν, τ. ἔ. εἰς τὴν ὑπόδειξιν τῶν ἐπιβαλλομένων διὰ τὴν προαγωγὴν τοῦ θεσμοῦ τούτου μέτρων.

Τόσον ἡ βασικὴ τῶν Ἐπιθεωρητῶν μόρφωσις εἰς τὰ Διδασκαλεῖα ἢ τὰς Π. Ἀκαδημίας, ὅσον καὶ ἡ ἐν συνεχείᾳ ταύτης ἐπιμόρφωσις αὐτῶν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ὡς ἀντικείμενον εἶχον τὸν μαθητὴν τοῦ Δημοτ. σχολείου ὡς καὶ τὴν ἐν γένει λειτουργίαν τῶν σχολείων τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως καὶ οὐχὶ τὰ νήπια καὶ τὰ σχολεῖά των.

Ἡ Πολιτεία, κατιδοῦσα τὴν ἀνάγκην ταύτην, ἐθέσπισε διὰ τοῦ Ν. Δ. 3997]59 δύο θέσεις θηλέων Ἐπιθεωρητῶν διὰ τὴν ἐποπτείαν τῶν Νηπιαγωγείων. Καίτοι δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἱδρυθεισῶν θέσεων εἶναι λίαν ἀνεπαρκής, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν τὸ πλῆθος τῶν Νηπιαγωγείων καὶ τὸ ἐγκατεσπαρμένον αὐτῶν ἀνὰ τὰ πέρατα τῆς χώρας, τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐθεωρήθη ὡς ἀρκετὰ σημαντικὸν καὶ ἐχαιρετίσθη προσηκόντως ὑπὸ τῆς ὀργανώσεώς μας. Διότι οὕτω παρείχετο σαφὴς ἡ ἔνδειξις περὶ τοῦ ὅτι οἱ Ἁρμόδιοι κατενόησαν πλέον τὴν ἀνάγκην ὅπως ὁ θεσμὸς τῶν Νηπιαγωγείων τύχῃ καὶ παρ' ἡμῖν, εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐποπτείαν αὐτοῦ, τῆς δεούσης προσοχῆς ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας.

Παραδόξως ὅμως, καίτοι διέρρευσε πολὺς χρόνος ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῶν ἀνωτέρω θέσεων, ἡ πλήρωσις αὐτῶν δὲν ἐπραγματοποιήθη ἀκόμη, καθόσον δὲν ἐξεδόθησαν τὰ ὑπὸ τοῦ εἰρημένου Ν. Δ)τος προβλεπόμενα κανονιστικὰ δ)γματα, τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ἕδρας, τὰς ἁρμοδιότητας καὶ τὰ καθήκοντα, ὡς καὶ τὰ προσόντα ἐκείνων αἵτινες θὰ καταλάβωσι τὰς ἱδρυθείσας δύο θέσεις.

Δὲν γνωρίζομεν τοὺς λόγους τῆς σημειουμένης βραδύτητος. Εἴμεθα ὅμως ὑποχρεωμένοι νὰ ἐπισημάνωμεν τὴν ζημίαν, ἥτις προκαλεῖται εἰς τὴν ἐν γένει ὀργάνωσιν καὶ πρόοδον τῶν Νηπιαγωγείων μας ἐκ τῆς στασιμότητος ταύτης, καὶ νὰ τονίσωμεν, ὅτι πᾶσα περαιτέρω βραδύτης διατρέχει εὐλόγως τὸν κίνδυνον νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀδικαιολόγητος, δοθέντος ὅτι τόσον διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν δύο ἑδρῶν, ὅσον καὶ τῶν ἁρμοδιοτήτων καὶ καθηκόντων τῶν ἐν λόγῳ Ἐπιθεωρητῶν, δὲν ὑφίστανται, καθ' ἡμᾶς τοὐλάχιστον, δυσχέρειαι.

Κατ' ἀναπότρεπτον ἀνάγκην αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Θεσσαλονίκη θὰ ὁρισθῶσιν ὡς ἕδραι, τὰ δὲ καθήκοντα τῶν θηλέων Ἐπιθεωρητῶν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀφίστανται τῶν καθηκόντων τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῶν Δημοτικῶν σχολείων.

Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐξεύρεσιν τοῦ ἀπαιτουμένου προσωπικοῦ κατὰ τὴν πρώτην ἐφαρμογὴν τοῦ θεσμοῦ τούτου, ἐπίσης δὲν βλέπομεν δυσχερείας, δοθέντος ὅτι διαθέτει ὁ Κλάδος μας δημοδ)σσας, αἵτινες, μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν των ἐκ τῶν Π. Ἀκαδημιῶν καὶ τὴν 2]ετῆ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον μετεκπαίδευσίν των, ἔτυχον ἑτέρας 2]ετοῦς ἢ καὶ 3]ετοῦς ἐπιμορφώσεως εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῆς Δύσεως, ἔνθα καὶ εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν γενικῶς Ἐπιστήμην ἐπαινετῶς κατηρτίσθησαν καὶ τὰ τῆς λειτουργίας τῶν Νηπιαγωγείων ἐπαρκῶς παρηκολούθησαν, ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν μετὰ βεβαιότητος, ὅτι ἡ πλήρωσις τῶν ἀνωτέρω θέσεων δι' αὐτῶν εἶναι ἡ μᾶλλον ἐνδεδειγμένη ἐπὶ τοῦ παρόντος.

Λέγομεν ἐπὶ τοῦ παρόντος, διότι ἡ ἀπόκτη-

Η ΕΦΗΒΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΚΥΡΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΠΟ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ, ΚΥΡΟΥΜΕΝΑ ΕΞ "ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΩΝ,, ΕΦΗΒΩΝ. ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΓΩΓΗΝ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ *

Τοῦ παιδαγωγοῦ—Ἐπιτίμου Γεν. Δ)ητοῦ Μ.Π. Ἀκαδημίας κ. Γ. Ν. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

I

Δὲν παρῆλθε πολὺς χρόνος, ἀφ' ὅτου ὁ Eduard Spranger εἰς τὴν περίφημον μελέτην του :«Die euige Renaissance» (1) δηλ «ἡ αἰωνία ἀναγέννησις», ἐξέφρασε τὴν ἀπαίτησιν τῆς ἰδιαιτέρας μελέτης τῆς ἰδιοτύπου ἐφηβικῆς ψυχῆς, ὅτε πληθὺς σχετικῶν ἔργων ἀνεφάνη κατὰ τὰ ἐπακολουθήσαντα ἔτη, διὰ τῶν ὁποίων ἀπὸ πάσης πλευρᾶς καὶ ἐκ θεμελίων ἠρευνήθη ἡ μάλιστα περίπλοκος, χαώδης, κρίσιμος καὶ σημαντικὴ περίοδος τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Κορωνὶς τῶν ἐν λόγῳ ἔργων, ὧν τινα ἀναφέρομεν, ἦτοι : Charlctte Bühler Das Seclenleben des Ingentlichen (2) W. Hoffmann: Die Reifezeit, (3) Kupki: Die religiose Entuicklung von Ingentlichen, (4) S. Bernfeld: Yon dichterichen Schaffen der Iugend (5) A. Busemann: Die Sprache der Iugend als Ausdruck der Entwicklungsrythimik (6) κ. ἀ. θεωρητέον τὸ περίφημον ἔργον τοῦ Eduard Spranger: «Psychologie des Ingendalters» (7) τ. ἔ. «Ψυχολογία τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας» τὸ ὁποῖον μετεφράσθη ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου εἰς πλείστας ξένας γλώσσας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ν. Λούβαρι (8) ἀφῆσαν ἐποχὴν διὰ τὴν ὅλως νέαν μέθοδον ἐρεύνης καὶ διαπραγματεύσεως τῶν ψυχολογικῶν ζητημάτων, τὴν ὁλοκληρωτικὴν ἔρευναν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην μεταχείρισιν τοῦ ἐφήβου.

Ἦτο δὲ καιρός. Διότι μὲ τὸν ψυχικὸν τεμαχισμόν τοῦ ἀτόμου, ὃν εἶχεν ἐπιφέρει ἡ πειραματικὴ ψυχολογία, μὲ τὴν κατ' ἀριθμητικὰς ποσότητας ἔκφρασιν τῶν ψυχικῶν βιωμάτων, εἶχε καταντήσει ἡ ψυχικὴ ἔρευνα εἰς ἱκανότητα τῶν ἀσχολουμένων μὲ αὐτὴν πρὸς συναγωγὴν μέσων ὅρων δι' ἔκφρασιν τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν, τῶν ὁποίων τὸ ἐπιφανειακὸν καὶ ἄψυχον μόνον τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένους διέφευγε. (9) Ἐπὶ δεκάδας ἐτῶν πειραματιζομένη ἡ Πειραματικὴ ψυχολογία, εἶχεν ἀντιπαρέλθει ἀνύποπτος πρὸ τῶν μεγάλων προβλημάτων, ἅτινα χαρακτηρίζουν τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν καὶ τῶν ἐσωτερικῶν ἀγώνων καὶ σπαραγμῶν, οἵτινες διαδραματίζονται κατὰ τὰς σκληρὰς ὥρας τῆς μονώσεως καὶ ἀγωνίας τοῦ ἐφήβου.

Ἡ Πειραματικὴ ψυχολογία, μεταφράσασα πάντα τὰ ψυχικὰ φαινόμενα εἰς τόσον τοῖς ἑκατόν, ἐπανεπαύετο αὐταρέσκως, ὅτι εἶχε λύσει πάντα τὰ προβλήματα τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς, καὶ δὴ καὶ τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας. Οὕτως, ἵνα μὴ κάμωμεν λόγον περὶ τῶν συγχρόνων πολυπληθῶν Ἀμερικανικῶν μελετῶν καὶ τῶν πρότερον Γερμανικῶν, ὡς καὶ ἐνίων εὐπίστων Ἑλληνικῶν, ἀναφερόμεθα εἰς μελέτην τινὰ τοῦ Eduard Kolb, δημοσιευθεῖσαν τῷ 1922, ἧς σκοπὸς ἦτο «ἡ ἠθικὴ ἐξέλιξις τῶν νεανιῶν, ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἀκριβοῦς (exakten) ἐρεύνης» δηλ. τῆς πειραματικῆς, ὡς αὐτὴ ἐθεωρεῖτο. Ἡ ἔρευνα γενομένη ἐπὶ Ἰαπωνίδων νεανίδων 12 - 16 ἐτῶν, εὗρεν ὅτι ἡ ἠθικὴ συνείδησις κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην. ἀναλυομένη ὡς τις δέσμη ἡλιακῶν ἀκτίνων ὑπὸ τὸ πρῖσμα τοῦ φασματοσκοπίου, ἔχει ὡς ἑξῆς :

ὑπακοὴ 9 %, εὐπειθὴς συμπεριφορὰ 25, 4 %, ἐπιμέλεια 7, 5 %, μετριοφροσύνη 12, 3 % καλωσύνη 11, 4 %, πίστις 42, 6 %.

Κατ' ἄλλον δ' ἐρευνητὴν τῆς ἐξελίξεως τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως εἰς τοὺς νεανίας τὸν M. Ruland, αὐτὴ παρέχεται μετὰ πλήρους αὐτοπεποιθήσεως, ὡς κάτωθι :

Ἡλικία : 13 ἐτῶν, 14 ἐτῶν, 15 ἐτῶν, 16 ἐτῶν,
53, 7 %, 32, 1 %, 24, 4 %, 33, 9 %,
17 ἐτῶν, 18 ἐτῶν, 19 ἐτῶν, 20 ἐτῶν.
43, 3 %, 33 %, 37, 1 %, 14, 3 %.

---

* Ἀρχικῶς ἐδημοσιεύθη τῷ 1916, ὕστερον ἀνεδημοσιεύθη εἰς τὸ συλλογικόν του, ἔργον: «Kultur und Erzichung», Quelle - Meyer Αη ἔκδοσις, Seipzig 19.9

1. Σχετικῶς π. ρ. β. λ. Γεωργίου Ν. Παλαιολόγου: Παιδαγωγικὴ ψυχολογία, Ἀθῆναι 1960, σελ. 141 - 198

2. Fischer - Iena 1923.

3. Quelle - Meyer 1923.

4. Archin für gesamke Psychologie T. 49. τεῦχος 1 - 2-1919.

5. Seipzig - Wien - Zärich 1924.

6. 1925.

7. ἐκδοθεῖσα εἰς 1ην ἔκδοσιν τῷ 1924, ἐξεδόθη τῷ 1954 εἰς τὴν 23ην ἔκδοσιν.

8. Δευτέρα ἔκδοσις, Ἀθῆναι 1956.

9. Σχετικῶς π ρ β.λ. Γεωργίου Ν. Παλαιολόγου: Ἡ ἀντίθεσις ἐν τῇ ψυχολογικῇ ἐρεύνῃ 3η ἔκδοσις ἐκδ. Οἶκος: Ἰωάννου Σιδέρη, Ἀθῆναι 1956.

σις στελεχῶν διὰ τὴν πλήρη κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν τῆς Ἐποπτείας τῶν ὑπὲρ χιλίων σήμερον πολὺ δὲ περισσοτέρων εἰς τὸ ἐγγὺς μέλλον Νηπιαγωγείων μας, προβάλλεται ὡς ἐπιτακτικὴ πλέον ἀνάγκη. Διὸ θεωροῦμεν ταὐτοχρόνως ὡς ἀναγκαῖον, ὅπως ληφθῇ μέριμνα ἀποκτήσεως πλέον εἰδικευμένων στελεχῶν, διὰ τῆς ἀποστολῆς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ δαπάναις τοῦ Κράτους πρὸς εἰδίκευσιν ἀριθμοῦ τινος ἀποφοίτων τῆς Σχολῆς Νηπιαγωγῶν Καλλιθέας ἢ τῆς ἐνθαρρύνσεως τοὐλάχιστον πρὸς μίαν τοιαύτην ἐπιμόρφωσιν ἰδίαις δαπάναις τῶν ἐνδιαφερομένων.

Τὴν ὡς ἄνω Σχολὴν θεωροῦμεν ὡς τὴν μᾶλλον ἐνδεδειγμένην πρὸς τοῦτο πηγὴν καὶ πιστεύομεν ὅτι δὲν πρόκειται νὰ διαψεύσῃ τὰς ἐλπίδας μας, ἐὰν τελικῶς ὁρισθῇ, ὅπως ἐκ τῶν ἀποφοίτων αὐτῆς μετὰ σχετικὴν εἰδίκευσιν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν προσλαμβάνεται τὸ προσωπικὸν τῶν Ἐπιθεωρήσεων τῶν Νηπιαγωγείων μας.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Καθήκοντα πρὸς τὸν πλησίον. (Socialpflichten)

Ἡλικία:	13 ἐτῶν,	14 ἐτῶν,	15 ἐτῶν,	16 ἐτῶν,
Ἀγόρια:	3, 8 %,	6, 7 %,	12, 3 %,	17, 1 %,
	17 ἐτῶν,	18 ἐτῶν,	19 ἐτῶν,	20 ἐτῶν
	32, 8 %,	40, 8 %,	46, 5 %,	41, 7 %
Κοράσια:		13, 3 %,	14, 0 %,	22, 8 %,
	26 %,	30, 9 %,	36, 9 %,	45, 8 %.

Καθ' ὅμοιον ἀποφθεγματικὸν καὶ ἀναντίλεκτον τρόπον ὁρίζονται ὑπὸ τῶν πειραματοψυχολόγων πῶς αἰσθάνονται τὰ καθήκοντά των εἰ ἔφηβοι ἑκατέρου τῶν φύλων ἔναντι τοῦ Θεοῦ, τῆς Ἐκκλησίας, ἔναντι τῶν ἄλλων λαῶν, ζώων, φυτῶν κλπ.

Αἱ διδόμεναι παρὰ τῶν ἐφήβων ἀπαντήσεις εἰς τὰ προβαλλόμενα αὐτοῖς ἐρωτήματα λαμβάνονται ὡς κατὰ γράμμα ἀκριβεῖς, ἀπομονούμεναι ἀπὸ τὴν ἰδιορρυθμίαν τοῦ ἐφήβου δὲν ἐρευνᾶται ὑπὸ τίνα μορφὴν δι' ἕκαστον ἐμφανίζεται ἑκάστοτε τὸ αὐθόρμητον καὶ βαθὺ τῆς θρησκευτικῆς συγκινήσεως π. χ. καὶ τοῦ θρησκευτικοῦ βιώματος. Τὸ πολυειδὲς τῆς ἐκδηλώσεώς του δὲν ἐρευνᾶται οὐδὲ συλλαμβάνεται ἐν τῇ πραγματικότητι, οὐδ' ἔτι εἶναι δυνατὸν εἰς τὸν παλαίοντα ἔφηβον, ἵνα γνωρίσῃ τὸ θεῖον καὶ ἀρνούμενον ἐν τῇ πάλῃ ταύτῃ καὶ αὐτὴν τὴν ὕπαρξίν του, ἡ θρησκευτικότης νὰ εἶναι ἐξ ἴσου ἔντονος, ὅσον καὶ παρὰ τῷ ἀνεξελέγκτως δεχομένῳ τὸ θεῖον ἔφηβῳ.

II

Περὶ τῶν ἡμερολογίων, «(Taqibücher)» ἐφήβων, ὡς βοηθητικῶν πρὸς πολύπλευρον μελέτην τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας.

Ἡ ἀναγνώρισις, σὺν τῷ χρόνῳ, τοῦ γεγονότος ὅτι δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ κατὰ τὰς μεθόδους τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν ἔρευνα καὶ μελέτη τῶν ἰδιορρύθμων ψυχικῶν λειτουργιῶν καὶ ἡ ἑρμηνεία αὐτῶν· ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἑνότητος τοῦ ψυχικοῦ βίου καὶ τῆς ἰδιοτυπίας τῶν διαφόρων βαθμίδων αὐτοῦ (παιδικῆς, ἐφηβικῆς, ἐνηλίκου, ὡρίμου, γεροντικῆς ἡλικίας), ὡς καὶ τῆς μεγίστης σπουδαιότητος ἑκάστης διὰ τὴν ὁμαλὴν ἐξέλιξιν τῶν περαιτέρω βαθμίδων καὶ τοῦ ὅλου ψυχικοῦ βίου, ἤγαγον εἰς τὴν προσεκτικωτέραν ἔρευναν καὶ ἄλλων πηγῶν, αἵτινες ὑπὸ τῶν μεθόδων τῆς Πειραματικῆς Ψυχολογίας εἶχον τεθῇ εἰς δευτέραν μοῖραν. Τοιαῦται πηγαὶ εἶναι:

α'.) **Ἀναμνήσεις μεγάλων ἀνδρῶν,** ἐξαιρετικῆς αἰσθηματικότητος, περὶ τῶν κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν των. **Προσόν:** Ἡ σπανία ἱκανότης των πρὸς ἀντίληψιν τῶν ἐσωτερικῶς διαδραματισθέντων κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν των, ὡς καὶ ἡ εὐχέρεια αὐτῶν εἰς πλουσίαν καὶ παραστατικὴν διατύπωσιν αὐτῶν. **Μειονέκτημα:** Ὅτι δὲν παρέχεται διὰ τῶν ἐν λόγῳ ἀναμνήσεων συνεχὴς καὶ πολύπλευρος ἔκθεσις τῶν ἑκάστοτε βιωμάτων των κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν των. Μᾶλλον ἐκτίθεται τὸ συναισθηματικὸν - ἐρωτικὸν μέρος τοῦ βίου των, ὡρισμέναι περιπέτειαι ἐνίοτε παραπεποιημέναι ὑπὸ τοῦ χρόνου, εἴτε καὶ ἐκ προθέσεως. Τοιαύτας ἀναγράφομέν τινας: Rousseau: Confessions, George Sande: La confession d'une jeune fille, Augustin: Confessions, Alfred de Musset: Confessions d'un enfant du siècle. Tolstoi Leo: Knabenjahre, Iunglingsjahre. κ. ἄ.

β'.) **Ἐρωτικαὶ ἐπιστολαί, ποιήματα, δράματα, καλλιτεχνήματα, λόγοι, πολιτικοί, αὐτοσχέδιοι στοχασμοὶ κ. τ. ὁ. διαφόρων ἐφήβων,** δημοσιευόμενα εἴτε αὐτοτελῶς, εἴτε εἰς περιοδικά, ἐν οἷς ἐκφαίνονται τὰ βιώματα τῆς ἐφηβικῆς ψυχῆς.

γ'.) Ἰδιαιτέρως πολύτιμος πηγὴ πρὸς μελέτην τῆς ἰδιορρυθμίας τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας εἶναι τὰ **ἡμερολόγια** (Tagebücher) ἐφήβων, ἀμφοτέρων τῶν φύλλων, ὅταν ταῦτα συνεχίζωνται ἐπὶ πολλὰ ἔτη κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν καὶ μάλιστα καταγράφωνται καθημερινῶς ὅλαι αἱ ἐντυπώσεις, ὀνειροπολήσεις, αἱ σκέψεις, τὰ βιώματα. Ἐπειδὴ ἐν τῇ παρούσῃ μελέτῃ καὶ ἡμεῖς θέλομεν χρησιμοποιήσει τινὰ τῶν δημοσιευθέντων ἡμερολογίων, κρίνομεν σκόπιμον ὅπως ἀσχοληθῶμεν ἐκτενέστερόν πως περὶ αὐτῶν.

Ἐν πρώτοις γνωρίζομεν, ὅτι ἡ περίφημος ψυχολόγος Charlotte Bühler στηριχθεῖσα ἐπὶ τοῦ ὑλικοῦ 14 ἡμερολογίων νέων · νεανίδων, ὧν τινα διαρκείας 2 ἕως 3, 4 καὶ πλέον ἐτῶν, ἡλικίας ἀπὸ 13 μέχρι 19 ἐτῶν, παρουσίασε τὸ θαυμάσιον σύγγραμμά της: Das Seelenleben des Iugentlichen (1), διὰ τοῦ ὁποίου μᾶς ἀπεκάλυψεν ἀγνώστους πλευρὰς τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας καὶ ἔδωκε σπουδαίαν ὤθησιν εἰς τὴν μετέπειτα βαθεῖαν καὶ συστηματικὴν ἔρευναν τῆς ψυχολογίας τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας.

Αἱ γνῶμαι ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν ἡμερολογίων βεβαίως δὲν συμπίπτουν. Οὕτως ἔχομεν ἀφ' ἑνὸς τοὺς θεωροῦντας τὰ ἡμερολόγια, ὡς τὴν γνωστοτάτην πηγὴν ἐμπνεύσεως ἐκ τῆς ὁποίας ἀποκαλύπτεται ὡς ἐν κατόπτρῳ καὶ ἐν κινηματογραφικῇ ταινίᾳ ἡ ἐσωτερικότης τῆς ἐφηβικῆς ψυχῆς καὶ αἱ μεταπτώσεις αὐτῆς. Ἀφ' ἑτέρου τοὺς θεωροῦντας ὡς ὑπερτιμηθεῖσαν τὴν σημασίαν τῶν ἡμερολογίων, διὰ τοὺς κάτωθι λόγους:

α':) Διότι οἱ γράφοντες ἡμερολόγια ὄχι μόνον ἀποτελοῦσιν ἐλάχιστον μέρος τῶν ὁμηλίκων των, ἀλλὰ καὶ ἀνήκουν εἰς ἴδιον ὅλως τύπον, τὸν τῶν ἐσωστρεφῶν ἀνθρώπων, τῶν αἰσθανομένων τὴν ἀνάγκην νὰ φωτίσωσι τὸ ἐσώτατον τοῦ ἰδίου ἐγὼ διὰ τῆς νοήσεως, οἱ ἔχοντες ἔμφυτον τὸ λογοτεχνικὸν συναίσθημα.

β'.) Ἕτερον προβαλλόμενον ζήτημα εἶναι τὸ τῆς γνησιότητος τῶν ἡμερολογίων. Ὡς γνωστὸν μέγας ἠγέρθη θόρυβος ὡς πρὸς τὴν γνησιότητα τοῦ ἡμερολογίου: «Tagebuch unes halbwüchsichen Mädchens», ἀποδιδόμενον εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Frend καὶ ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ ἐκδότου τῶν ἔργων τοῦ Frend καὶ τῶν ὀπαδῶν του. (2)

γ) Ὡς τρίτον ἐπιχείρημα προβάλλεται ἡ ἀνικανότης τοῦ ἐφήβου, νὰ διαγνώσῃ ἀντικειμενικῶς τὰ ἴδια αὐτοῦ αἰσθήματα, ἀφ' οὗ χαρακτηριστικὸν τῆς περιόδου τῆς ἐφηβείας εἶναι ἡ ἀναρχία καὶ ἀναστάτωσις τοῦ ἐγώ.

δ) Διότι ἐλλείπει ἀπὸ τοῦ ἐφήβου ἡ γλωσσικὴ δεξιότης πρὸς πιστὴν ἀπεικόνισιν τῶν βιωμάτων του.

ε) Διότι ὑφίσταται τὸ ἐνδεχόμενον τῆς ἀνειλικρινείας ὡς πρὸς τὰς ἐξομολογήσεις του, τῆς ἀποκρύψεως μυχιαιτάτων ἐντυπώσεων καὶ δὴ ὁρμῶν καὶ ἐπιθυμιῶν.

Καίτοι βεβαίως εἰ; πάσας τὰς ἀνωτέρω ἀντιρρή-

1. Tharlotte Bühler: Das Seelenleben des Ingentlichen, Fischer, Iena 1928.

2. Psychoomalytisiher Verlag 1925.

σεις ὑπάρχει δόσις ἀληθείας, οὐχ ἧττον δέον νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι οὐδεμία ἄλλη μέθοδος ψυχολογικὴ ἐφαρμόσιμος, δύναται νὰ μᾶς παρέχῃ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰκόνα πολυμερῆ τῆς ἐφηβικῆς ψυχοσυνθέσεως. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα, ὅτι δὲν γράφουν πάντες οἱ ἔφηβοι ἡμερολόγια, δύναται νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι καὶ ἓν μόνον ἡμερολόγιον ἂν ἔχωμεν, μετ' εἰλικρινείας καὶ προσοχῆς γεγραμμένον, τοῦτο ἀποτελεῖ πολυτιμοτάτην πηγήν, ἀφ' οὗ θὰ παρεῖχεν ἡμῖν πλήρη εἰκόνα τῆς ψυχῆς τοῦ νεανίου, εἰκόνα τῆς ἐξελίξεως καὶ τῶν μεταπτώσεων τῆς τὰ μάλιστα ἰδιορρύθμου περιόδου τοῦ ψυχικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλως τε, ἐάν τις ἐκ μιᾶς ὁμάδος ὁμηλίκων, φίλων, συμμαθητῶν κλπ' γράψῃ ἡμερολόγιον, τὰ γραφόμενά του ἐκφράζουν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰ συναισθήματα καὶ τῶν λοιπῶν.

Ὡς πρὸς τὴν ἀνικανότητα τοῦ ἐφήβου νὰ ἐκφρασθῇ πλήρως, τοῦτο θεωρητέον μᾶλλον εὐτύχημα, διότι τὸ ὑποκείμενον πρέπει νὰ μὴ λαμβάνῃ ἰδίαν θέσιν, νὰ εἶναι ἀχρωμάτιστον, ἀνίδεον τῆς βαθυτέρας σημασίας τῶν γραφομένων παρ' αὐτοῦ. Ἡ ἑρμηνεία καὶ ἡ μεταξὺ τῶν γραμμῶν τοῦ νεανικοῦ ἡμερολογίου ἀνάγνωσις ἀνήκει εἰς τὸν ψυχολόγον, ὡς καὶ ἐγένετο μέ τὴν ἔκδοσιν καὶ τὰ σχόλια ὡρισμένων ἡμερολογίων παρὰ τῆς Charlotte Bühler καὶ τοῦ William Stern, Ὡς ἰδεώδες ἡμερολόγιον θεωρητέον ἐκεῖνο, τοῦ ὁποίου ὁ συγγραφεὺς λησμονεῖ τὴν ἑπομένην, ὅ,τι εἶχε γράψει τὴν προηγουμένην.

Ἡ γνησιότης τοῦ ἡμερολογίου ἀποτελεῖ καθῆκον τιμῆς καὶ συνειδήσεως διὰ τὸν ἐκδίδοντα αὐτὸ ψυχολόγον, ὅστις ὀφείλει νὰ ἐλέγξῃ πᾶν τεκμήριον τῆς γνησιότητός του. Ἄλλως τε ἡ γνησιότης ὁμιλεῖ ἀφ' ἑαυτῆς. Ἡ παιδικὴ ἀφέλεια, τὸ πεῖσμα, ἡ ἐρωτικὴ διάθεσις κ.τ.λ. φαίνονται σαφῶς ἀφ' ἑαυτῶν. Ἀπόδειξις τὸ Tagebuch eines halbwüchsigen Madchens, ὅπερ εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς του διήγειρεν ἀμφιβολίας διὰ τὴν γνησιότητά του.

Γενικῶς δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι καὶ τὸ ἡμερολόγιον εἶναι ἀνεπαρκές, ἵνα παράσχῃ πλήρη εἰκόνα τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας. Πλὴν τὸ ἡμερολόγιον τὸ κρατούμενον καθ' ἅπαν τὸ διάστημα τῆς ἐφηβικῆς περιόδου εἶναι ἓν τῶν τελειοτάτων καὶ πληρεστάτων μέσων, ὅπως διαλύσωμεν τὰ σκότη αὐτῆς. (1)

Ἡμερολόγια, ἀναμνήσεις, ἐπιστολαὶ καὶ λοιπὰ μέσα ἐκφράσεως κ.τ.ὅ ὑπάγονται εἰς τὴν μίαν τῶν γενικῶν ψυχολογικῶν μεθόδων, τὴν **αὐτοπαρατήρησιν.** Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς εἰκόνος ἀπαιτεῖται καὶ ἡ ἐξωτερική, ἡ παρ' ἑτέρων παρατήρησις (**ἑτεροπαρατηρησία**), καὶ δὴ ἀπὸ τὸν ψυχολόγον τὸν ἔχοντα πλουσίαν ἐσωτερικότητα, τὸν ἱκανὸν πρὸς διείσδυσιν εἰς τὰ μύχια τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ τὸν δυνάμενον, νὰ μεθίσταται εἰς τὸ ἐρευνώμενον ψυχικὸν - πνευματικὸν κόσμον ἑτέρου ἀτόμου.

Συνδυασμὸς μελέτης πλήρους νοήματος τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἐφηβικῆς αὐτοπαρατηρησίας μὲ τὴν ἔξωθεν παρατήρησιν τοῦ ἔχοντος τὸ χάρισμα ψυχολόγου, μᾶς ἔδωκαν θαυμασίας πραγματείας περὶ τῆς ἐφηβικῆς ψυχῆς καὶ πρὸ πάντων τὴν ὑπέροχον ψυχολογίαν τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας τοῦ Eduard Spranger, περὶ τῆς ὁποίας ἐπανειλημμένως ἐγένετο λόγος ἐν τῇ Παιδαγωγικῇ ψυχολογίᾳ ἡμῶν.

III

Ἡ πρότερον μέθοδος ἐρεύνης τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας.

Ἡ σωματικὴ ἐφηβεία ἦτο ἡ ἀφετηρία πρὸς ἔρευναν καὶ ἑρμηνείαν τῆς ἐφηβικῆς ψυχῆς. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται διατὶ πρότερον ἡ ψυχολογία τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ ἀντικρύσῃ καθ' ὅλον τὸ βάθος καὶ ἐν ἁπάσῃ τῇ ἰδιορρυθμίᾳ του τὸ κρίσιμον τοῦτο στάδιον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχικῆς ἐξελίξεως. Διότι ἐζήταζε τὴν ψυχικὴν ἐφηβείαν πάντοτε ἐν συναρτήσει πρὸς τὰς σωματικάς, τὰς φυσιολογικὰς ἀλλοιώσεις κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἥβης, ἢ μᾶλλον ἐν ἐξαρτήσει ἐξ αὐτῶν, καὶ τῶν ὁποίων ἐπιφαινόμενα ἐθεώρει τὰς ψυχικὰς μεταβολάς.

Αἱ ἰδιαίτεραι φυσιολογικαὶ ἐκδηλώσεις τῆς ἥβης ἐπέρχονται εἰς διάφορον ἐποχὴν καὶ ἡλικίαν, ἀναλόγως τοῦ φύλου, τοῦ κλίματος, τῆς φυλῆς, τῆς κοινωνικῆς θέσεως καὶ οἰκονομικῆς καταστάσεως τῶν γονέων, τῶν ἀσχολιῶν των κ. ἄ. Συνήθως παρ' ἡμῖν ἐμφανίζονται τὰ φυσιολογικὰ συμπτώματα τῆς ἥβης εἰς μὲν τὰ θήλεα ἀπὸ τοῦ 12ου μέχρι τοῦ 14ου ἔτους, (εἰς τὰ βόρεια κλίματα ἀπὸ τοῦ 13ου μέχρι τοῦ 15ου ἔτους), εἰς δὲ τὰ ἄρρενα ἀπὸ τοῦ 13ου μέχρι τοῦ 15ου ἔτους (εἰς τὰ βόρεια κλίματα ἀπὸ τοῦ 14ου ἔτους μέχρι τοῦ 16ου ἔτους). Κατώτατον ὅριον τῆς σωματικῆς ἐφηβείας δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ 10ον ἔτος καὶ ἀνώτατον τὸ 18ον, ἐντεῦθεν καὶ πέραν τῶν ὁποίων πρόκειται περὶ παθολογικῶν καταστάσεων.

Βεβαίως ἡ ἐπὶ τὸ θυμικὸν ἐπίδρασις τῶν κατὰ τὴν ἐφηβείαν συντελουμένων φυσιολογικῶν μεταβολῶν εἶναι ἀναντίρρητος καὶ σπουδαιοτάτη: ἱεραὶ τελεταὶ παρὰ πρωτογόνοις φυλαῖς, ἔκπληξις τρόμου παρὰ τῷ ἀδιαφωτίστῳ ἐφήβῳ κ. ἄ. Δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ θεωρήσωμεν τὴν σωματικὴν ἐφηβείαν, ὡς τὴν ἀφετηρίαν, ὡς τὴν μόνην αἰτίαν τῆς ψυχικῆς ἐφηβείας καὶ δι' ἄλλους λόγους καὶ διὰ τόν, ὃς ἐπὶ τὸ πολύ, μὴ συγχρονισμὸν σωματικῆς καὶ ψυχικῆς ἐφηβείας. Καθ' ὅσον τά χαρακτηριστικὰ τῆς ψυχικῆς ἐφηβείας δύνανται νὰ προηγῶνται, συμπίπτουν καὶ διατηρῶνται καὶ μετὰ τὴν σωματικὴν ἐφηβείαν.*

Ὡς δὲ εἶναι ἀναντίλεκτος ἡ ἐπίδρασις τῶν κατὰ τὴν ἐφηβείαν σημαντικῶν φυσιολογικῶν μεταβολῶν καὶ ἀλλοιώσεων ἐπὶ τὴν ψυχικὴν ἐξέλιξιν καὶ ἰδιορ-

---

1. Ἡμερολόγια δημοσιευθέντα, τῶν ὁποίων καὶ ἡμεῖς ἐκάμαμεν χρῆσιν διά τὴν παροῦσαν μελέτην εἶναι τὰ κάτωθι:

1) Tagebuch eines jungen Mädchen, von Ch. Bühler, Fischer, Iena 1922.

2) Tagebuch eines halbwuchsigen Mädchens - Psychoanalytischer Verlag,

3) Zwei Cnabentagebücher von Charlotte Bühler, Ieua 1925.

4) Die Anfänge der Reifezeit. W. Stern. Quelle Meyer, Leiqxig 1925.

* «Τὸ γενετήσιον στοιχεῖον προσκτᾶται σημασίαν διὰ τὸν ψυχικὸν βίον ἀναλόγως καὶ τοῦ τρόπου τῆς συνειδητοποιήσεως, ἤτις ἐξ ἄλλου ἀπόκειται ὅλως ἐν τῇ φαντασίᾳ, ἥτις φαντασία ἀποτελεῖ μίαν τῶν λειτουργιῶν, ὅλως ψυχικῆς ὑφῆς».

Spranger

ρυθμίαν τοῦ ἐφήβου, ὁμοίως ἀναντίλεκτος τυγχάνει ἡ ἐπὶ τὰς φυσιολογικὰς λειτουργίας ἐπίδρασις τῶν ψυχικῶν ἀναστατώσεων, τῶν κρίσεων καὶ τῆς κατὰ διάφορον τρόπον ἀντικρύσεως τῶν τοῦ ἐγὼ-κόσμου ὑπὸ τῶν ἐφήβων, ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Πρέπει δὲ νὰ ἀναγνωρισθῇ ἡ μεγάλη ὑπηρεσία τοῦ Eduard Spranger εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἐφηβικῆς ψυχῆς, διὰ τῆς παρ' αὐτοῦ γενομένης συνειδητῆς διακρίσεως καὶ χωριστῆς ἐξετάσεως, ὡς ὅλως ἰδιαιτέρου φαινομένου, τοῦ φαινομένου τῆς ψυχικῆς ἐξελίξεως καὶ διαμορφώσεως τοῦ ἐφήβου. «Ἡ κυρία ἀρχή μου, ὡς πρὸς τὴν ψυχολογίαν τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας, εἶναι νὰ μὴ ἀφορμῶμαι ἀπὸ τῶν φυσιολογικῶν φαινομένων, ἀλλὰ νὰ ἐξετάξω κυρίως τὴν ψυχολογικὴν ἄποψιν, ἀνεξαρτήτως αὐτῶν καὶ μόνον δι' ἑαυτήν». Ἐν τῇ τοιαύτῃ ἐρεύνῃ ἡ σεξουαλικὴ πλευρὰ παύει νὰ εἶναι τὸ πρωταρχικόν, ἡ δὲ ψυχικὴ ἰδιορρυθμία τοῦ ἐφήβου γίνεται τὸ κύριον ἀντικείμενον τῆς ἐρεύνης, μὲ σκοπὸν τὴν πλήρη νοήματος ἀντίληψιν τῶν πολυπλόκων καὶ καινοφανῶν λειτουργιῶν τῆς νεανικῆς ψυχῆς.

IV

Τὰ ἰδιότυπα χαρακτηριστικὰ τῆς ἐξελίξεως τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας.

Ἡ ἀτομικὴ ψυχὴ ἀποτελεῖ ἑνιαῖον σύνολον λειτουργιῶν, ὀργανικῶς ἐξελισσομένων, εἰς ἕκαστον στάδιον τοῦ βίου, μὲ ἰδιόρρυθμον ἐν ἑκάστῳ μορφήν, ἥτις ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔχει ὡς ἀφετηρίαν τὸ προηγούμενον στάδιον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐνέχει σπουδαιοτατην σημασίαν διὰ τὴν μετέπειτα ἐξέλιξιν, ἧς ἀποτελεῖ προεισαγωγὴν καὶ προπαρασκευήν.

Παρὰ ταῦτα, ἕκαστον στάδιον τῆς ἐξελίξεως ἀποτελεῖ ὅλως ἰδιότυπον μορφήν, ἥτις δὲν κατανοεῖται ἄνευ μελέτης τῶν ἰδιοτύπων χαρακτηριστικῶν της, οὐδὲ δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ τόσον ἐκ τοῦ προηγουμένου σταδίου, ὅσον καὶ ἐκ τοῦ ἑπομένου, ὅσον καὶ ἂν ἀφορμᾶται ἐκ τοῦ προηγουμένου σταδίου, καὶ ὅσον καὶ ἂν ἀποτελῇ τοῦτο προπαρασκευὴν τοῦ δευτέρου. Κατὰ ταῦτα αἱ διάφοροι ψυχικαὶ ἐκδηλώσεις ἀφ' ἑνὸς δέον νὰ ἐξετάζωνται ἀείποτε ἐν τῇ συναρμογῇ των πρὸς τὴν ἑκάστοτε μορφὴν τῆς ψυχικῆς ἐξελίξεως, ὡς ἀποτελοῦσαι μίαν τῶν ἐκφάνσεών της, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐρευνᾶται ἡ σημασία των διὰ τὸν ὅλον ἄνθρωπον καὶ τὰ μετέπειτα στάδια τῆς ἐξελίξεώς του. Οὕτως ἡ περὶ ἔρωτος ἀντίληψις, ἡ περὶ Θεοῦ, ἐγώ, κόσμου κ.λ.π. ἀντιλήψεις, δέον νὰ κρίνωνται ὡς ἐκφάνσεις τῆς ἑκάστοτε μορφολογικῆς ὁρμῆς (ψυχοσυνθέσεως) τοῦ ἀτόμου, ἐν τῇ ὁποίᾳ πρέπει νὰ ἐντάσσωνται καὶ ἑρμηνεύωνται ἐξ αὐτῆς. Ἐπὶ τούτοις νὰ διαφωτίζεται ἑκάστοτε ἡ ὅλη ψυχικὴ κατάστασις ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἐπὶ μέρους καὶ τοῦ συσχετισμοῦ αὐτῶν, ὡς ἀξιολογικῶν μορίων, διὰ τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν. Καθ' ὅσον ἡ ἐξέλιξις δὲν παύει ἀλλὰ συνεχίζεται, πλὴν ἐν τῇ μεταβολῇ μορφῆς καὶ περιεχομένου, κατὰ τὴν ἀπὸ σταδίου εἰς ἕτερον μετάβασιν (παιδὸς - ἐφήβου - ἐνήλικος - ὡρίμου - γέροντος) ἐπέρχονται αἱ ἀπότομοι μεταπτώσεις, αἱ δημιουργοὶ τῶν κρίσεων καὶ τῶν νέων ψυχικῶν μορφῶν τοῦ ἀτόμου.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω, εὑρέθησαν ὑπὸ τῶν μελετητῶν τῆς ἐφηβικῆς ψυχῆς κατὰ τὰς ἐκτεθείσας ἀντιλήψεις καὶ δὴ τοῦ **Eduard Spranger** ὡς χαρακτηριστικαὶ νέαι μορφαὶ τῆς ἐφηβικῆς ψυχῆς, ἐπιβεβαιούμεναι καὶ ὑπὸ τῶν ἐκδοθέντων ἡμερολογίων, αἱ κάτωθι κυρίως:

1) Ἡ ὑπὸ τοῦ ἐφήβου στροφὴ πρὸς τὸ ἴδιον Ἐγὼ (πρὸς ἑαυτόν).

Ἀπὸ τοῦ 12ου ἔτους τῆς ἡλικίας παύει πλέον ἡ ἀμέριμνος παιδικὴ ἡλικία, καθ' ἣν ὁ παῖς ᾐσθάνετο ἑαυτόν, ὡς μέλος τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, καθ' ἣν ἐδέχετο ἀφελῶς πᾶσαν παρεχομένην ὑπὸ τῶν γονέων, διδασκάλων κ.λ.π. ἐξήγησιν, καθ' ἣν δὲν εἶχεν ἀπασχοληθῇ μὲ τὸ πρόβλημα τῆς ἀποκαλύψεως καὶ ἐξερευνήσεως τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἀπὸ τῆς νέας ἐποχῆς αἰσθάνεται ὁ ἔφηβος ἑαυτόν, ὡς ὂν εὑρισκόμενον ἐνώπιον ἐσωτερικῶν προβλημάτων, διὰ τὴν λύσιν τῶν ὁποίων, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των, πολλάκις εὑρίσκεται ἄνευ βοηθοῦ καὶ συμπαραστάτου. Προβλημάτων ψυχικῶν - σωματικῶν, τὰ ὁποῖα ἀδυνατεῖ νὰ ἐπισκοπήσῃ καὶ τὰ ὁποῖα ἐν τῇ μονώσει του συζητεῖ πολλάκις εἰς τὰ ἡμερολόγιά του.

Πρὸ τοῦ ἀφυπνιζομένου ἐφήβου προβάλλεται ὡς ἐπιτακτικὴ ἀπαίτησις τὸ «γνῶθι σαυτόν». Ὁ ἔφηβος θέλει νὰ γνωρίσῃ τὸν ἑαυτόν του, τὰς ἰδιότητας, ἱκανότητας καὶ ἀδυναμίας του, τὰς ὁποίας, ἀβοήθητος ὤν, συνήθως ὑπερβάλλει. Ἀνήσυχος ἐρευνᾷ ἑαυτόν, αἰσθανόμενος τὴν ἀνάγκην ζυγίσεως τῶν ἱκανοτήτων του, ἀποκρυσταλλώσεως τῶν ἐντυπώσεων καὶ πόθων του. Ὅπου ὅμως ἐπιχειρεῖται τοῦτο εἰς ποιήματα, ἐπιστολάς, ἐκμυστηρεύσεις καὶ πρὸ πάντων εἰς ἡμερολόγια, ἔχομεν πρὸ ἡμῶν σπουδαῖα ἔγγραφα, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ ἔφηβος δίδει ὁ ἴδιος λόγον περὶ ἑαυτοῦ. Προβάλλεται ἡμῖν εἰς κόσμος ἄγνωστος, ἰδιότυπος, ἐσωτερικός, ὅστις μᾶς εἰσάγει εἰς ἕνα, ὅλως νέον, ἰδιόρρυθμον, συναισθηματικὸν καὶ πνευματικὸν κόσμον. Προσπάθεια κατὰβάλλεται παρὰ τῶν ἐφήβων, ἀμφοτέρων τῶν φύλων, πρὸς αὐτοέλεγχον, αὐτοκριτικήν, αὐτοκρισίαν καὶ αὐτοανάλυσιν μὲ ἐπιμονὴν καὶ πολλαχοῦ μὲ καταπλήσσουσαν εὐσυνειδησίαν, πρὸς ἀνακάλυψιν καὶ χαρακτηρισμὸν ἑαυτοῦ.

Παρὰ ταῦτα, τὸ ἀσχημάτιστον παλαιὸν Ἐγὼ παντοχοῦ ἐκδηλοῦται. Δὲν ἔχει εἰσέτι λάβει σταθερὰν στάσιν ἔναντι τοῦ Σὺ (τοῦ ἐκτὸς ἑαυτοῦ προσώπου), οὐδὲ ἔχει περὶ ἑαυτοῦ σχηματίσει τὴν ἔμπεδον γνώμην τοῦ ἐνήλικος. Τούτων ἕνεκα εἶναι παρὰ τῷ ἐφήβῳ συχνότατα αἱ ἀντιφάσεις καὶ αἱ μεταπτώσεις ἀπὸ τῆς μιᾶς ψυχικῆς καταστάσεως εἰς τὴν ἄκρως ἀντίθετον. Ὡσαύτως χαρακτηριστικὴ τῶν ἐφήβων εἶναι ἡ δυσπιστία, ἡ ἀμφιβολία, οἱ ἄκρατοι ἐνθουσιασμοὶ καὶ αἱ ἐκ τούτων ἀνεξήγητοι καὶ ἀπότομοι μεταπτώσεις πρὸς ἀσυγκράτητον δυσθυμίαν, μελαγχολίαν καὶ ἀπελπισίαν.

Παραδείγματα ἐξ ἡμερολογίων.

Εἰς βεβαίωσιν τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων φέρομεν παραδείγματά τινα ἐκ τῶν δημοσιευθέντων ἡμερολογίων, περὶ τῶν ὁποίων ἐν τοῖς προηγουμένοις (σελ. 3) ἐγένετο λόγος.

α'. Ἀντιφάσεις.

1) «Εἶμαι βλάκας; ὄχι! εἶμαι εὐφυής; Ναί· πολύ. Εἶμαι μεγαλοφυΐα; μία παραγνωρισμένη μεγα-

λοφυΐα ; χα, χα, χα ! παραγνωρισμένη εὐφυΐα ἠμπορεῖ νὰ εἶναι κάθε ἄνθρωπος, ὁ τρελλὸς καὶ ὁ μέγιστος. Ἀλλὰ δὲν ἀναγνωρίζεται δυστυχῶς. Δόξα τῷ Θεῷ. Πιστεύω ; ποῦ πιστεύω ; εἰς τί πιστεύω ; Πιστεύω μόνον εἰς τὴν ἀγάπην...» Tageburh eines jaugen Madchens. (T.J.M.) **14-15 ἐτῶν.** («Ἡμερολόγιον ἑνὸς κοριτσιοῦ»).

2) «Χα, χα, χα ! Ἡ παραγνωρισμένη μεγαλοφυΐα ! Ναπολέων εἶναι τὸ τελευταῖον παρατσούκλι μου, διότι εἶμαι τόσον μεγαλοπρεπὴς καὶ ἐγωπαθής. Ἄχ ! ἂς ἤμην ἕνας Ναπολέων !» (σελ 17) **15 ἐτῶν.** T.J.M.

3) «Ἐψεύσθην ἕως τώρα μὲ τὸν ἑαυτόν μου. Θὰ εὕρω ὅμως ἐν ἐμοὶ ὅ,τι θὰ ἐπιθύμουν νὰ γίνω ; ..» (σελ 26) T.J.M.

4) **15.9. ἐτῶν.** «Εἶμαι παιδαριώδης εἰς τὰς σκέψεις μου. Τοῦτο μὲ ἐρεθίζει τρομερά. Ἴσως εἶμαι προσωρινῶς. Διότι ὅταν εἶναι τις ἀβοήθητος εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παιδαριώδης...» (σελ. 26) T.J.M.

5) **16. 4 ἐτῶν.** «Κυρίως εὑρίσκω ὅτι εἶμαι κάτι πλέον ὑπὲρ τὸ μέτριον εὐφυὴς καὶ μοῦ λείπει μόνον ἡ εὐκολία τῆς ἀντιλήψεως — ἴσως ἐπίσης καὶ ἡ ἐνεργητικότης». Μετὰ μίαν ἑβδομάδα προσθέτει : «Ὄχι ! σήμερον εἶδα καθαρά, ὅτι δὲν εἶμαι εὐφυής ! Εἶμαι μία νεᾶνις μέσης εὐφυΐας, ἡ ὁποία κατέχει μεγάλην ἐνεργητικότητα, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ προωθήσω...» σελ. 69 T.J.M.

6) **16. 4 ἐτῶν.** «Τῇ ἀληθείᾳ εἶμαι ὀλίγον συναισθηματική. Νομίζω ὅτι κατέχω μόνον ἀσάφειαν. Τίποτε περαιτέρω . »

«Ἐὰν ἤθελον νὰ χαρακτηρίσω τὸν ἑαυτόν μου, θὰ ἠμποροῦσα νὰ εἴπω : εἶμαι μοντέρνος ἄνθρωπος ! Ὅ,τι ἀνέγνωσα περὶ τοῦ μοντέρνου ἀνθρώπου, ὅ,τι γνωρίζω περὶ αὐτοῦ εἶναι ἰδιότητες τὰς ὁποίας κατέχω. Εἶμαι πολυμερής, ἔχω διαφέρον, ἐκτιμῶ τὰς Φυσικὰς Ἐπιστήμας, ἐνδιαφέρομαι διὰ τὸν μονισμόν, ὁμιλῶ εὐχαρίστως περὶ τοῦ κόσμου **σκέπτομαι ἐλεύθερα καὶ μὲ εὐρύτητα ἀντιλήψεως.** Εἶμαι ὑπὲρ τῶν νεωτερισμῶν, διάκειμαι φιλικῶς πρὸς τοὺς ὁμοίους **Εἶμαι ἄβουλος καὶ ἑστερημένη ἐμμονῆς.** Ὡραία προσωπογραφία !» σελ. 93. T.J.M.

β΄.) **Αὐτοχαρακτηρισμός.**
Τὸ Ἐγώ μου.

1) **16. 4 ἐτῶν.** «Τὸ νὰ γράφῃ κανεὶς περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, εἶναι πάντοτε ἀκανθῶδες ἐγχείρημα. Ὁ αὐτοχαρακτηρισμὸς εἶναι λίαν ἀμφίβολος. Τὸ νὰ γνωρίσῃ τις πλήρως τὸν ἑαυτόν του καὶ νὰ τὸν κρίνῃ τελείως εἶναι ἀδύνατον. Τὸ **γνῶθι σαυτόν,** τὸ ἐπιγεγραμμένον ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ τῶν Δελφῶν, δὲν ἀποτελεῖ χωρὶς λόγον τὴν ὑψίστην καὶ ἐσχάτην σοφίαν τῆς Ἀρχαιότητος. Ὅταν δ' ἐπιχειρῇ τοῦτο ὁ νεανίσκος, προσκόπτει εἰς μεγαλυτέρας δυσχερείας. Διότι ὁ φρόνιμος γέρων, ὅταν ἀνασκοπῇ τὸν βίον του, καὶ ἀναζητῇ τὰ αἴτια τῶν συμβάντων τῆς ζωῆς του, ἠμπορεῖ ἐπὶ τέλους νὰ ἀνεύρῃ τὰς διαφόρους ἰδιότητας τοῦ χαρακτῆρός του... Ἀλλ' ἐγώ ;

Ἡ συνείδησις τοῦ ὅτι εἶμαι ἄνθρωπος, τὸ σημαντικὸν καὶ ἐξιρετικὸν τοῦ γεγονότος τούτου, μοὶ ἐπῆλθεν ἐνωρὶς λίαν ! Ἔκδηλος συνείδησις τῆς ἀτομικότητός μου μὲ διακατέχει ἔκτοτε, δίδει τὸν τόναν τοῦ χαρακτῆρός μου, καὶ ἐξ αὐτῆς ἐξηγοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ κατ' ἐμέ. Ἔχω μεγάλην ἰδέαν περὶ τοῦ ἀτόμου καὶ μοῦ εἶναι ἀντιπαθὴς ἡ ἔννοια τῆς μάζης». .

Περαιτέρω ὁ γράφων ἀναλύει τὸν παρακτῆρα του καὶ εὑρίσκει, ὅτι ἔχει αἰσθήματα ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον καὶ εἶναι ἀπηλλαγμένος ὑπερφροσύνης, ὅτι δὲν ἐναβρύνεται διὰ τὴν καταγωγὴν καὶ μόρφωσίν του. Ὁ χαρακτήρ του ἔχει κάποιαν κοσμοπολιτικὴν ἀπόχρωσιν, ὀφειλομένην εἰς τὴν σπουδὴν τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν.

Ἀναγνωρίζει, ὅτι δὲν εἶναι μαχητικὴ φύσις καὶ ὅτι δὲν τελειώνει εὐκόλως ὅ,τι ἀρχίζει. Τοῦ εἶναι ἐξαιρετικῶς δύσκολον νὰ μένῃ σιωπηλὸς τὰ δὲ μυστικὰ τοῦ εἶναι ἀνυπόφορον βάρος. Ἐν τέλει ἀναγνωρίζει τὸ ἐξελίξιμον τῆς ψυχῆς του καὶ δηλοῖ, ὅτι θέλει προσπαθήσει νὰ καθοδηγήσῃ ταύτην καταλλήλως.

Zwei Knabentagebüoher (K.T.B.) Σελ 71-74

γ΄.) **Αὐτοανάλυσις.**

«Κατ' ἀρχὰς ἐνδιεφερόμην διὰ τὴν Φιλολογίαν, ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἐφοίτων εἰς τὸ ἀστικὸν σχολεῖον. Κατόπιν κατέλαβε τὴν θέσιν της ἡ Ἱστορία, ἕως ὅτου καὶ αὕτη ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῆς Φιλοσοφίας. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔπαιζε κάποιον ρόλον καὶ ἡ Γεωγραφία, συνεχῶς δ' ἐπέσπα τὸ διαφέρον μου καὶ ἡ Μουσική. Πολὺν χρόνον ἐδαπάνησα ὡσαύτως εἰς δραματικὰς ἐνασχολήσεις. Τότε μοὶ κατεδείχθη, ὅτι διὰ μεγάλων ἐλιγμῶν — διὰ τῆς Βιολογίας, Γεωλογίας, Ψυχολογίας — θὰ ἐπέστρεφον εἰς τὴν ἀφετηρίαν μου, τ. ἔ. τὴν Λογοτεχνίαν. Εἶχον ἀσχοληθῆ μὲ διάφορα δραματικὰ δοκίμια, μὲ διηγήματα καὶ ἀνεμνήσεις Κατὰ τὰ Χριστούγεννα π.χ. παρουσίασα μερικὰ ἐκ τῶν ἀρίστων ποιημάτων μου. Οὕτως ἐστράφην πρὸς τὴν σύγχρονον λογοτεχνίαν· σκέπτομαι πάλιν ὅμως, νὰ ἐπεκτείνω τὸ ἐνδιαφέρον μου πρὸς τὴν ὅλην παγκόσμιον Λογοτεχνίαν...»

K.T.B. Σελ. 120.

Βραδύτερον.

Ἀπελπίζεται νὰ γίνῃ δημιουργικὸς συγγραφεύς.

«Νομίζω ὅτι εἶμαι καταδικασμένος νὰ μείνω ἐπίγονος. Θὰ γίνω λογοτεχνικὸς ἐπίγονος, διότι εἶμαι ἐπίγονος τῆς ζωῆς. Ζῶ πάλιν, ὅ,τι ἔχω ζήσει. Τοῦτο δ' εἶναι τὸ μέγα δυστύχημά μου, ὅτι συλλαμβάνω ἰδέας, κάμνω ἀποκαλύψεις, ἔχω συναισθήματα καὶ ἰδέας, ἅτινα εἶναι ὅλως πρωτότυπα δι' ἐμέ, περὶ τῶν ὁποίων ὅμως μανθάνω ὕστερον, ὅτι ἀπὸ μακροτάτου ἦσαν κτῆμα ἄλλων...» K.T.B. Σελ. 143

Ἀνάνηψις — Καῦσις τοῦ νεανικοῦ δράματος — Καταπράϋνσις.

«Καίει ἡ φωτιά ! Πρὸ ὀλίγου ἔκαυσα ὅ,τι ἐπέκειτο ἐπὶ μακρὸν ἐν τῷ ἡμερολογίῳ μου : Τὸ δοκίμιον «καίων πάγος», τὸ στενογραφημένον γραπτόν, πρὸς τὸ ὁποῖον ἐστράφην μὲ ὅλον τὸ πάθος τῆς ἀπελευθερούσης ἰδέας. Ἦτο ἰδιότροπον νὰ τὸ βλέπω νὰ καίεται. Ἐν πρώτοις ἤρχισε νὰ φλέγεται, ὅπως εἶχεν ἀνάψει φλόγα ἐντός μου πρὶν τὸ γράψω Τότε ἤναψεν ὁ καίων πάγος. Τότε ἐξηράνθη ὁ χάρτης. Ἔγινε μαῦρος καὶ ξηρὸς καὶ ἄχρηστος. Ἡ λευκὴ καθαρότης του, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔμειναν αἱ μαῦραι

ΜΕΘΟΔΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΑΞΙΝ ΚΑΘ' ΟΜΑΔΑΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΟΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Μελέτη ΑΙΚ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ - ΚΑΤΣΙΚΑΝΗ
Δ)χου Παιδ. ἐπιστημῶν Παν)μίου Ἐδιμβούργου - Σκωτίας

I. Πρόλογος

Εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς μελέτης αὐτῆς μὲ ὡδήγησεν ἡ ἀνάγνωσις διαφόρων σχετικῶν πρὸς τὸ θέμα ἄρθρων ἐκπαιδευτικῶν εἰς παιδαγωγικὰ περιοδικὰ καὶ ἡ σπουδαιότης τοῦ θέματος. Πρὸς τούτοις καὶ ἡ ἐπιθυμία μου νὰ ἐκθέσω μίαν προσπάθειάν μου νὰ διδάξω κατὰ τὴν μέθοδον αὐτὴν εἰς τὴν Β' τάξιν τοῦ Προτύπου Δ. Σχολείου τῆς Ἐκπ. Περιφερείας Πύργου - Ἠλείας, κατὰ τὸ σχ. ἔτος 1957 - 58, τῇ ἀδείᾳ τοῦ τότε ἐπιθεωρητοῦ τῆς Περιφερείας ἐκλεκτοῦ κ. Κωνσταντίνου Κολοβοῦ.

II. Ποία ἡ μέθοδος διδασκαλίας τῶν μαθητῶν καθ' ὁμάδας ἐν τῇ αὐτῇ τάξει;

Θεωρητικῶς γνωρίζομε ὅτι οἱ ἄνθρωποι διαφέρουν μεταξύ των καὶ ἡ ψυχολογία τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν μᾶς διαφωτίζει περὶ τούτου. Ἐπίσης σήμερον ὑποστηρίζεται ὅτι τὰ παιδιὰ δὲν ὡριμάζουν διανοητικῶς συγχρόνως, ἂν καὶ ἔχουν τὴν αὐτὴν χρονολογικὴν ἡλικίαν. Εἰς ἄλλα Κράτη, ὅπου ἡ θεωρία γίνεται πρᾶξις, τὰ παιδιὰ ὅταν προσέλθουν τὸ πρῶτον εἰς τὸ σχολεῖον καὶ εἰς ἡλικίαν νεωτέραν τῶν ἰδικῶν μας κατὰ ἓν ἔτος, ἐξετάζονται μὲ διάφορα κριτήρια καὶ κατατάσσονται εἰς ὡρισμένην ὁμάδα. Τὰ παιδιὰ χωρίζονται εἰς ὁμάδας διὰ τὰ μαθήματα ἀναγνώσεως, γραφῆς, ἀριθμητικῆς. Ἔτσι ὅταν μερικὰ ἀπὸ τὰ παιδιὰ τῆς πρώτης μποροῦν νὰ διαβάσουν, ὁ διδ)λος φροντίζει νὰ τοὺς δώσῃ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους ἕνα μικρὸ ἀναγνωστικὸ τεμάχιο ἡμερησίως, καθ' ἣν ὥραν τὰ ὑπόλοιπα παιδιὰ τῆς τάξεως ἀσχολοῦνται μὲ κάτι ἄλλο. Ἔτσι σχηματίζεται ἡ πρώτη ὁμὰς διὰ τὴν ἀνάγνωσιν.

Μία ἑβδομάδα ἀργότερα εἶναι δυνατὸν 8 - 9 παιδιὰ νὰ ἔφθασαν τὸ στάδιον ὅπου μποροῦν νὰ διαβάσουν. Ὁ διδ)λος τὰ εἰσαγάγει εἰς τὸ ἀναγνωστικόν, σχηματίζων τὴν δευτέραν ὁμάδα ἀναγνώσεως.

Μετὰ ἀπὸ 1 - 2 μῆνες ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ σχολικοῦ ἔτους, μία ἄλλη ὁμὰς εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἱκανὴ νὰ διαβάσῃ καὶ ἀρχίζει κι' αὐτὴ τὴν ἀνάγνωσιν.

Τέλος ὑπάρχει καὶ ἡ τετάρτη ὁμάς, ἡ ὁποία καθ' ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα ἠσχολεῖτο μὲ προασκήσεις καὶ τέλος εἶναι ἕτοιμη διὰ τὸ ἀναγνωστικό.

Τὸ αὐτὸ ἐφαρμόζεται καὶ διὰ τὸ μάθημα τῆς ἀριθμητικῆς. Τὰ παιδιὰ χωρίζονται εἰς ὁμάδας καὶ οὐδέποτε οἱ καθυστεροῦντες μαθηταὶ πιέζονται νὰ προχωρήσουν εἰς τὴν ὕλην. Τοῦτ' αὐτὸ γίνεται καὶ διὰ τὸ μάθημα τῆς γραφῆς, ὄχι τῆς ἀντιγραφῆς, ἀλλὰ ἐκμαθήσεως τοῦ γράφειν τὴν γλῶσσαν ὀρθῶς καὶ σαφῶς.

Ὅταν τὰ παιδιὰ φθάσουν εἰς τὸ τέλος τοῦ πρώτου σχ. ἔτους παρουσιάζουν διαφορὰν ὅσον ἀφορᾷ τὸ ποσὸν τῆς διδαχθείσης ὕλης, ἀναλόγως πρὸς τὴν ὁμάδα εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν. Τὸ δεύτερο ἔτος καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἔτη τῆς φοιτήσεώς των εἰς τὸ δημ. σχολεῖον ἡ διδασκαλία συνεχίζεται καθ' ὁμάδας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατορθώνεται ὥστε οἱ μαθηταὶ νὰ κατατάσσωνται εἰς ὁμάδα ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐξ ἴσου ἱκανοὺς μαθητάς. Οἱ ἱκανοὶ προχωροῦν καὶ δὲν πλήττουν μὲ τὴν ὕλην τὴν ὁποίαν γνωρίζουν καὶ οἱ καθυστερημένοι δὲν ἀπογοητεύονται οὔτε ἔχουν τὸν κίνδυνο νὰ παραμείνουν στάσιμοι, διότι κάθε χρόνο ἀκολουθοῦν τὴν ὁμάδα των.

III. Ἐφαρμογὴ τῆς μεθόδου εἰς τὴν Β' τάξιν τοῦ Πρωτύπου Δ. Σχολείου Ε.Π. Πύργου - Ἠλείας, κατὰ τὸ σχ. ἔτος 1957 - 58.

Κατὰ τὸ σχ. ἔτος 1957 - 58 μοῦ ἀνετέθη ἡ Β' τάξις τοῦ Προτύπου Δ. Σχ. Ε. Π. Ἠλείας εἰς Πύργον. Μοῦ ἐγεννήθη ἡ σκέψις καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ ἐφαρμόσω τὴν μέθοδον αὐτήν. Τὴν σκέψιν καὶ ἐπιθυμίαν μου ἐξεφράσθην εἰς τὸν κ Προϊστάμενόν μου, ὁ ὁποῖος εὑρέθη σύμφωνος.

Ἡ τάξις εἶχε 45 μαθητάς. Ὁ χωρισμὸς τῶν μαθητῶν εἰς πολλὰς ὁμάδας δὲν ἦτο εὐχερής. Οἱ μαθηταὶ ἐχωρίσθησαν εἰς 2 τμήματα - ὁμάδας, τὸ προχωρημένο (Α) μὲ 21 μαθητὰς καὶ τὸ τῶν κανονικῶν μαθητῶν (Β) μὲ 24 μαθητάς. Ὁ διαχωρισμὸς των ἔγινε βάσει τῆς ἐπιδόσεώς των εἰς τὰ μαθήματα κατὰ τοὺς 2 πρώτους μῆνες τοῦ σχ. ἔτους καὶ ἀναλόγως πρὸς τὰς ἱκανό-

---

γραμμαὶ τῆς σκέψεως ἀπεσυνειρέθη εἰς μυρίην στάχτην. .» Κ.Τ.Β. Σελ. 157.

2) Στροφὴ τοῦ διαφέροντος — Χαρακτηρισμοὶ οἰκείων, φίλων, περιβάλλοντος.

Ἡ στροφὴ τοῦ διαφέροντος πρὸς τὸ ἴδιον ἐγὼ εἶναι ἀναπόσπαστος — διὰ τὸν σχηματισμὸν σαφοῦς περὶ ἑαυτοῦ γνώμης πρὸς τὴν διερεύνησιν τοῦ μὴ Ἐγὼ — τοῦ Σύ. Ὡς ἐπισπῶντες δὲ τὴν προσοχὴν τοῦ ἐφήβου κατ' ἀρχήν, εἶναι οἱ περὶ ἑαυτόν, οἱ οἰκεῖοι, οἱ φίλοι, οἱ τοῦ περιβάλλοντος ἄνθρωποι. Τούτους ἀρχίζει, ἅμα τῇ ἐφηβείᾳ, νὰ μελετᾷ νὰ χαρακτηρίζῃ, νὰ προσπαθῇ νὰ γνωρίσῃ καὶ κρίνῃ, νὰ θέτῃ εἰς σχέσεις πρὸς ἑαυτόν, ἢ νὰ μελετᾷ τὰ πρὸς ἑαυτὸν συναισθήματα, τὰς σκέψεις, διαθέσεις τοῦ περιβάλλοντός του.

(Συνέχεια εἰς τὸ ἑπόμενον)

τητάς των, κατὰ τὴν κρίσιν μου. Ὁ διαχωρισμὸς ἰσχυσεν διὰ τὰ μαθήματα ἀναγνώσεως καὶ ἀριθμητικῆς.

Πρὶν ἀπὸ κάθε ἐνέργειαν ἐκλήθησαν οἱ γονεῖς πρὸς τοὺς ὁποίους ἔγινε γνωστὴ ἡ ἀπόφασις. Τοὺς ἐτονίσθη ὅτι οὐδεὶς μαθητὴς θὰ ὑστερήση εἰς γνώσεις. Ἐφοβήθησαν μήπως τὰ παιδιὰ τοῦ Β΄ τμήματος αἰσθανθοῦν ὅτι εὑρίσκονται εἰς μειονεκτικὴν θέσιν. Ἡ πρᾶξις ἀπέδειξεν ὅτι κάθε παιδὶ ἐσυνήθισε κάλλιστα εἰς τὴν ἰδέαν ὅτι ἀνήκει εἰς μίαν ὡρισμένην ὁμάδα καὶ οἱ τοῦ Β΄ τμήματος ἤθελαν πάντα νὰ προχωροῦν καὶ νὰ φθάσουν τοὺς τοῦ Α΄. Εἰς τὸ μάθημα τῆς ἀριθμητικῆς οἱ μαθηταὶ θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ χωρισθοῦν εἰς 3 ὁμάδας, λόγῳ τοῦ ὅ,τι ὁ βαθμὸς ἱκανότητός των εἰς τὸ μάθημα αὐτὸ παρουσίαζε μεγίστην διαφοράν. Ἐμπόδιον πρὸς ἐπιβράδυνσιν πρὸς χάριν τῶν καθυστερούντων ὑπῆρξεν ἡ σκέψις ὅτι θὰ ἔπρεπε καὶ αὐτοὶ νὰ διδαχθοῦν τὴν ὕλην τὴν ὁριζομένην διὰ τὴν τάξιν ὑπὸ τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος. Ἔτσι κατεβλήθη προσπάθεια νὰ βοηθηθοῦν περισσότερον οἱ ἀδύνατοι καὶ νὰ φροντισθοῦν ὅσον ἔπρεπε οἱ ἱκανοί, ὥστε εἰς τὸ τέλος τοῦ σχ. ἔτους νὰ ἔχῃ διδαχθῇ πρὸς ὅλους ἡ διδακτέα ὕλη. Τὰ παιδιὰ ἐλάμβαναν χωριστὰς θέσεις διὰ τὰ μαθήματα ἀναγνώσεως καὶ ἀριθμητικῆς. Ἐπανήρχοντο δὲ εἰς τὰς θέσεις ποὺ εἶχαν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ σχ. ἔτους μετὰ τὸ τέλος τῆς καθ' ὁμάδας διδασκαλίας. Κατ' οὐσίαν ἡ τάξις ἐλειτούργησεν ὅπως θὰ ἐλειτουργοῦσε ὅταν αὐτὸς ὁ διδ)λος ἐδίδασκεν 2 τάξεις. Ὅταν δηλ. τὸ ἕνα τμῆμα εἰργάζετο μὲ τὸν διδ)λον, τὸ ἄλλο ὤφειλε νὰ ἐργάζηται σιωπηρῶς. Ὁ χρόνος τῆς μιᾶς ὥρας ἔπρεπε νὰ διανεμηθῇ ἀναλόγως, διὰ τοῦτο τάξις καὶ ταχύτης ἦσαν ἀπαραίτητοι. Εἰς τὸ τέλος τοῦ σχολ. ἔτους τὰ παιδιὰ ἀμφοτέρων τῶν τμημάτων εἶχαν τελειώσει τὸ ἀναγνωστικόν των βιβλίον. Τὰ παιδιὰ τοῦ πρώτου τμήματος ἐδιάβασαν ἐκτὸς τοῦ ἀναγνωστικοῦ καὶ ὡρισμένα κεφάλαια ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικὸ τῆς Β΄ παλαιᾶς ἐκδόσεως καὶ ἄλλα 34 πολυγραφημένα ἀναγνωστικὰ τεμάχια, διὰ τοῦ προχείρου πολυγράφου. Τὰ παιδιὰ τοῦ Β΄ τμήματος ἠκολούθησαν τὰ τοῦ Α΄ καὶ προχωροῦντα μὲ βραδύτερον ρυθμὸν ἐδιάβασαν 20 πολυγραφημένα κεφάλαια ἐπὶ πλέον τῆς ὕλης τοῦ ἀναγνωστικοῦ των. Ὡς πρὸς τὴν ὕλην τῆς ἀριθμητικῆς ἅπαντες ἐδιδάχθησαν τὴν διδακτέαν τοιαύτην καὶ οἱ τοῦ Α΄ τμήματος ἠσχολήθησαν μὲ περισσοτέρας ἀσκήσεις καὶ προβλήματα ἰδίᾳ πρωτοβουλίᾳ καὶ δυνάμει.

Καὶ τώρα ποὺ ἡ προσπάθεια ἔγινε καὶ ἔχει περάσει χρόνος θέλω νὰ διατυπώσω τὰς σκέψεις μου ἐπὶ τῆς προσπαθείας. Ὁ χωρισμὸς τῶν μαθητῶν μιᾶς τάξεως εἰς ὁμάδας ἀναλόγως τῆς πνευματικῆς ἱκανότητός των εἶναι ἀπαραίτητος διότι: Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν κάθε μαθητὴς προχωρεῖ καὶ ἐργάζεται ἀναλόγως πρὸς τὰς δυνάμεις του καὶ ἔτσι οἱ εὐφυέστεροι δὲν πλήττουν καὶ οἱ καθυστεροῦντες δὲν ἀπογοητεύονται.

Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ὅμως τὸ σύστημα ἐργασίας τοῦτο ἀπαιτοῦνται:

α) Θέλησις ἐκ μέρους τοῦ Διδ)λου νὰ ἐφαρμόση τὴν μέθοδον καὶ ἀφιέρωσις ἐπὶ πλέον χρόνου καὶ προσπαθειῶν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτῆς.

β) Σχετικῶς μικρὸς ἀριθμὸς μαθητῶν εἰς τὴν τάξιν.

γ) Προεργασία καὶ προγραμματισμὸς τῆς διδαχθησομένης ὕλης ἑκάστου μαθήματος εἰς ἑκάστην ὁμάδα.

δ) Ἄσκησις τῶν μαθητῶν εἰς τὴν τάξιν καὶ ἀκρίβειαν τῶν κινήσεών των.

ε) Ἐξεύρεσις κριτηρίων, τὰ ὁποῖα θὰ βοηθήσουν 1) εἰς τὴν κατάταξιν τῶν μαθητῶν εἰς ὁμάδας, ἀναλόγως πρὸς τὴν νοημοσύνην των, 2) εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τοῦ βαθμοῦ ὡριμότητός των διὰ τὴν εἰσαγωγήν των εἰς τὰ μαθήματα ἀναγνώσεως, ἀριθμητικῆς, γραφῆς, γλώσσης.

ζ) Ἐξεύρεσις καταλλήλων πηγῶν ἀναλόγων πρὸς τὰς δυνάμεις τῶν μαθητῶν τῆς τάξεως. Ἄριστον θὰ ἦτο νὰ ὑπῆρχον σειραὶ ἀναγνωστικῶν βιβλίων μὲ αὐξουσαν δυσκολίαν, οὕτως ὥστε ἑκάστη ὁμὰς νὰ δύναται νὰ προχωρῇ ἐκ τῶν εὐκολωτέρων πρὸς τὰ δυσκολώτερα. Ἐπίσης ἀπαραίτητος ἡ ὕπαρξις εἰδικῶν τετραδίων μὲ ἀσκήσεις ὀρθογραφίας καὶ γραμματικῆς. Διὰ τὸ μάθημα τῆς ἀριθμητικῆς καρτέλλαι μὲ ἀριθμητικὰς ἀσκήσεις καὶ προβλήματα θὰ ἦσαν ὅ,τι χρειάζεται διὰ τὴν σιωπηρὰν ἄσκησιν τῶν μαθητῶν καὶ διὰ τὴν ἐμπέδωσιν τῆς ὕλης.

η) Ἐξεύρεσις ὑλικοῦ διὰ τὰς σιωπηρὰς ἐργασίας τῶν ὁμάδων αἱ ὁποῖαι δὲν ἐργάζονται μὲ τὸν διδ)λον.

θ) Ἐλαστικότης τις ὅσον ἀφορᾶ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος. Μὲ αὐτὸ ἐννοῶ ὅτι ὁ διδ)λος θὰ δύναται νὰ προχωρῇ τοὺς ἱκανοὺς εἰς ὕλην ἀνωτέρας τάξεως καὶ νὰ καθυστερῇ διὰ τοὺς μὴ δυναμένους νὰ προχωρήσουν.

ι) Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἕνας μαθητὴς ἀπὸ μία ὁμάδα ὑστερούντων ἐπιδείξει πρόοδον εἶναι δυνατὸν νὰ καταταγῇ εἰς ἀνάλογον ἀνωτέραν.

κ) Ὕπαρξις πολυγράφου διὰ τὴν ἐκτύπωσιν τῶν ἀναγνωστικῶν τεμαχίων καὶ τῶν προβλημάτων καὶ ἀσκήσεων γραμματικῆς καὶ ἀριθμητικῆς.

IV Ἐπίλογος

Τὸ πείραμα αὐτὸ δὲν εἶναι πλήρης ἐφαρμογὴ τῆς μεθόδου, διότι τὰ παιδιὰ ἐχωρίσθησαν εἰς 2 ὁμάδας, ἐνῶ κάλλιστα θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ χωρισθοῦν εἰς 4-5. Ἦτο ὅμως ἀρχὴ καὶ σὰν κάθε ἀρχὴ δύσκολος. Ἡ ἐργασία μου ἦτο ἠδξημένη κατὰ πολὺ τόσον εἰς τὴν αἴθουσαν διδασκαλίας ὅσο καὶ εἰς τὸ σπίτι κατὰ τὰς ἐλευθέρας ὥρας, διότι ἦτο ἀπαραίτητον νὰ τακτοποιῶ καὶ πολυγραφῶ τὰ ἀναγνωστικὰ τεμάχια τὰ ἐκτὸς ἀναγνωστικοῦ, τὰς ἀσκήσεις ἀριθμητικῆς καὶ γραμματικῆς καὶ τὴν ὕλην τῶν σιωπηρῶν ἐργασιῶν εἰς φύλλα ἀνάλογα πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν. Συγχρόνως ἐφήρμοσα καὶ Ἐνιαίαν Συγκεντρωτικὴν Διδασκαλίαν. Ὁμολογῶ ὅ-

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ

ΚΩΝ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΗ, Διδ)λου—Καθηγητοῦ

Α΄ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ ΚΑΙ ΨΥΧΗ

1. Εἰσαγωγή

Ὅταν κανεὶς ἐμβαθύνῃ εἰς τὴν σημασίαν τῆς λέξεως «Παιδαγωγός», ὅταν ὀρθώνῃ ἐνώπιόν του τὴν προσωπικότητα, ποὺ ὑπονοεῖ, καὶ ὅταν ἀναλογίζεται τὸ βάθος καὶ τὸ πλάτος τῆς ἀποστολῆς, ποὺ περικλείει, ἀντιλαβάνεται τότε, ὅτι ἀνήκει εἰς τὰς λέξεις, ποὺ μὲ πολλὴν τὴν εὐλάβειαν ὀφείλει νὰ προφέρῃ ἡ ἀνθρωπότης. Εἰς μίαν ἐτυμολογικήν της ἀνάλυσιν ἀποδίδεται ὡς ὁ «ὁδηγὸς τοῦ παιδιοῦ». Ὁδηγὸς τοῦ παιδιοῦ εἰς τὰς περιηγήσεις του ἀνὰ τὸν κόσμον, ποὺ τοῦ εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστος καὶ τοῦ προβάλλεται ὡς αἴνιγμα καὶ μυστήριον καὶ ποὺ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ μυστήριον καλεῖται νὰ τοῦ ἀποκαλύψῃ ὁ ὁδηγός του.

Εἰς τὸ πρόσωπόν του βλέπει συνεπῶς τὸν μύστην καὶ μαζύ του περιοδεύει ἕως τὰ ἄδυτα τῆς ἱστορίας, μέχρις ἐκεῖ ὅπου ἡ ἱστορία ἐγγίζει τὴν αἰωνιότητα. Οὕτως ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν πρῶτον του Πατέρα, τὸν Θεόν, καὶ ζῇ εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ ὁδηγοῦ του τὰ μεγάλα γεγονότα καὶ τὰς ἀθανάτους μορφὰς τῆς ἱστορίας. Διότι ὁ ὁδηγός του εἶναι, ὀφείλει νὰ εἶναι, ἡ ζωντανὴ ἐνσάρκωσίς των ἐν τῷ μέτρῳ τῆς ἀνθρωπίνης δυνατότητος, ἡ ἐνσάρκωσις ἑνὸς κόσμου ποὺ ἔχει μίαν ἀρχήν, ἕνα δρόμον καὶ ἕνα τέρμα. Καὶ ἡ περιήγησίς των ἐκτείνεται μεταξὺ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέρματος καὶ ἐπάνω εἰς τὸν μόνον δρόμον, ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὸ παρελθὸν τῶν θείων μορφῶν, τῶν ἡρώων, τῶν σοφῶν καὶ τῶν ἁγίων, περνᾷ ἀπὸ τὴν ψυχὴν ὁδηγοῦ καὶ ὁδηγουμένου καὶ ἀνοίγει τὴν θύραν τοῦ μέλλοντος, ποὺ δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν παροδικότητα τοῦ αὐριανοῦ κόσμου, ἀλλ' εἶναι θεῖον καὶ ὑπερκόσμιον.

Οἱ συνταξιδιῶται μας ἐπιθεωροῦν τὸν κόσμον τοῦτον «χέρι μὲ χέρι» καὶ «καρδιὰ μὲ καρδιά», ὥστε ἡ μύησις νὰ ἀποτελῇ μίαν μετάγγισιν καὶ ἡ ὁδηγητικὴ ψυχὴ τοῦ ὁδηγοῦ νὰ μεταφυτεύεται εἰς τὸν ὁδηγούμενον, ὁπότε ὁ δεύτερος μεταβάλλεται εἰς ὁδηγὸν τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ καὶ κάποιου ἄλλου ἢ ἄλλων, ποὺ τοῦ ἐμπιστεύονται ὁ Θεὸς καὶ ἡ Ἱστορία, ἐνῷ ἀπὸ μακρόθεν ἀντηχοῦν κατὰ τρόπον πάντοτε ἀφυπνιστικὸν οἱ λόγοι τοῦ ὁδηγοῦ του: «ὑποτύπωσιν ἔχε ὑγιαινόντων λόγων, ὧν παρ' ἐμοῦ ἤκουσας». (1)

Αὐτὸ τὸ ὑπούργημα ἀσκεῖ ὁ Παιδαγωγός. Καὶ τὸ ὑπούργημα τοῦτο φέρουν ἄλλοι μὲν ἐπισήμως κατόπιν ἀπονομῆς εἰς αὐτοὺς ἁρμοδίως τῶν σχετικῶν πτυχίων, ἄλλοι δὲ χωρὶς ἐπίσημον χρῖσμα. Ὅλοι ὅμως φέρουν ὡς χριστιανοὶ τὸ χρῖσμα τοῦ Οὐρανοῦ καὶ ὅλοι εἶναι ὀλίγον ἢ πολὺ Παιδαγωγοί, διότι ἡ παρατήρησις καὶ ἡ πεῖρα μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀναμφισβήτητον ἀλήθειαν, ὅτι «ὅλοι μορφώνουν ὅλους».(2)

2. Ὁ ἀληθινὸς Παιδαγωγός

Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐνσαρκώσῃ κανεὶς τὸν ἐπίζηλον τοῦτον τίτλον καὶ διὰ νὰ ἀπαντήσῃ κατὰ δύναμιν καταφατικῶς εἰς τὴν πρὸς ὅλους μας ἀπευθυνθεῖσαν ἢ ἀπευθυνομένην κλῆσιν τοῦ Θεοῦ, ἐπιβάλλεται νὰ ἔχῃ ἤδη πρὶν δώσει τὴν ἀπάντησίν του εἰς ὡρισμένα ἐρωτήματα, ποὺ ὁ ἴδιος θὰ ἔχῃ ὑποβάλει εἰς τὸν ἑαυτόν του εἰς στιγμὰς ἐμβαθύνσεως εἰς τὸν προορισμόν του. Ὦ; πρῶτον δὲ καὶ βασικὸν ἐρώτημα θέτει ὁ διεθνῶς γνωστὸς Παιδαγωγὸς Friedrich W. Foerster (3) τοῦτο: «Πρὸς τί κυρίως ζῇ ὁ ἄνθρω-

1. Β΄. Τιμ. α΄, 13

τι ἡ ἱκανοποίησίς μου ὑπῆρξε μεγίστη εἰς τὸ τέλος τοῦ σχ. ἔτους καὶ τὰ ἀποτελέσματα οἷα τὰ προσδοκώμενα. Τὴν γνώμην μου αὐτὴν ἐνισχύει τὸ γεγονὸς ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ σχ. ἔτους δὲν ἄκουσα τοὺς καλοὺς μαθητάς μου νὰ παραπονοῦνται ὅτι θὰ ἔχουν τὸ ἴδιο μάθημα καὶ δὲν εἶδα τοὺς ὑστεροῦντας νὰ ἀδιαφοροῦν, ἀλλὰ νὰ ἐπιθυμοῦν νὰ φθάσουν τοὺς τοῦ προχωρημένου τμήματος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπέτυχον μὲ βραδύτερον ρυθμόν.

2. Ἡ ἀπὸ ὅλους καὶ πρὸς ὅλους μόρφωσις συντελεῖται διὰ τῆς «διαγωγῆς» ἢ «συμπεριφορᾶς» ἢ «πολιτείας» τοῦ κάθε ἀνθρώπου εἰς τὴν πρὸς τὸν συνάνθρωπον σχέσιν του, ἐννοεῖται δὲ ὡς μόρφωσις συντελουμένη ὑπὸ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ ἀπροσποιήτου, αὐθορμήτου καὶ ὑγιοῦς παραδείγματος. «Ὁ κάθε ἄνθρωπος εἶναι οὕτω Παιδαγωγὸς ἑνὸς ἄλλου πρὸς τὸ καλὸν ἢ τὸ κακόν», τονίζει ὁ Kerschensteiner. Συνεπῶς οἱ ἄνθρωποι καὶ ἰδιαιτέρως οἱ ἐντεταλμένοι, οἱ ὡς ἀπὸ τὸν Οὐρανὸν ἐντεταλμένοι, νὰ διακονίσουν τὴν παιδικὴν ψυχὴν καὶ εὐρύτερον τὸν ἄνθρωπον, εἶναι, καὶ συνάμα γίνονται πάντοτε, τότε ἀληθινοὶ Παιδαγωγοί, ὅταν, ἀνακαινιζόμενοι, ἀνεφοδιαζόμενοι καὶ ὁλοκληρούμενοι εἰς πᾶν ὅ,τι θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τοὺς προβάλῃ εἰς τοὺς ἄλλους ὡς παιδαγωγικὸν παράδειγμα, δύνανται μετὰ διαρκῆ πάντοτε αὐτοεξέτασιν νὰ προβάλωνται πρὸς μίμησιν καὶ νὰ ἀναφωνοῦν χωρὶς φωνήν, ἀλλὰ διὰ τοῦ παραδείγματός των μὲ τὸν Ἀπόστολον καὶ Παιδαγωγὸν τῶν ἐθνῶν Παῦλον: «μιμηταί μου γίγνεσθε καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ». (Α΄ Κορ. ια΄, 1).

3. Ὁ Fr. W. Foerster ἠρεύνησε μὲ τὸ πλῆθος τῶν παιδαγωγικῶν βιβλίων καὶ ἄρθρων του πληθὺν προβλημάτων τῆς παιδαγωγικῆς, ποὺ τὰ παρουσίασε μὲ βάθος καὶ πρωτοτυπίαν χάρις εἰς τὴν διαλεύκανσίν των ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς θείας Ἀποκαλύψεως. Οὕτω μετὰ παιδαγωγικοὺς ἀγῶνας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικὴν ἀπέκτησε κῦρος κλασσικοῦ Παιδαγωγοῦ καὶ ἤσκησεν καὶ ἀσκεῖ μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν παιδαγωγικὴν σκέψιν τῆς ἐποχῆς μας. Σὺν τοῖς ἄλλοις εἰργάσθη νὰ ἐπισημάνῃ τὰς ἀκρότητας τῆς εὐρωπαϊκῆς καὶ ἀμερικανικῆς Παιδαγωγικῆς, ποὺ δημιουργοῦν σύγχυσιν εἰς τὴν ἀγωγήν. (Διά μίαν σύγχυσιν καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Παιδαγωγικήν, ποὺ ὀφείλεται εἰς τὰ συνθήματα τῶν ὡς ἄνω ἀκροτήτων, γράφει ὁ Δ)ντὴς τῆς Ραλλείου Π. Ἀκαδημίας Π. Κοροντζῆς εἰς τὸ ἄρθρον του «Paedagogia Perennis» εἰς τὸ παιδαγ. Περιοδ. «Ἑλληνοχριστιανικὴ Ἀγωγή», Φεβρ 1960, σ. 33 ἑξ.). Παραλλήλως προσεπάθησε νὰ κατευθύνῃ τὴν ἀγωγὴν πρὸς μίαν βασιλικὴν καὶ ὀρθὴν ὁδόν. Ἰδιαιτέρως ἐμόχθη-

πος ἐπὶ τῆς γῆς;» (4).

Καὶ εἶναι ἐπιβεβλημένον νὰ δώσῃ ὁ Παιδαγωγὸς εἰς τοῦτο τὸ ἐρώτημα τὴν ἀπάντησίν του, διότι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀποκτήσῃ συνείδησιν τῆς πορείας του, τῆς προελεύσεώς του προηγουμένως, νὰ καθορίσῃ καὶ νὰ συνειδητοποιήσῃ τὸν κοσμοθεωριακόν του προσανατολισμόν, διὰ νὰ ὀρθώσῃ οὕτως εἰς τὴν νεότητα ἀνάστημα ὁδηγοῦ σαφοῦς, συνεποῦς καὶ αὐθεντικοῦ, διὰ νὰ προβάλῃ σταθερὸν χαρακτῆρα, ποὺ θὰ ἀπορρέῃ ἀπὸ τὴν ἱεράρχησιν τῶν ἀξιῶν καὶ τὴν ἀξιολόγησιν τῶν ἐπὶ μέρους σκοπῶν τῆς ζωῆς. Διότι πῶς θὰ ὁδηγήσῃ τὴν νεότητα, ὅταν ὁ ἴδιος πλανᾶται ἀνερμάτιστος χωρὶς κατεύθυνσιν καὶ πυξίδα; Πῶς θὰ μορφώσῃ χαρακτῆρας, ὅταν ὁ ἴδιος στερῆται χαρακτῆρος, στερεῖται δηλαδὴ τῆς σταθερᾶς στάσεως ἔναντι τῶν ἐκ μέρους του ἐπεγνωσμένων, ἱεραρχημένων, βιουμένων καὶ εἰς τὴν προσωπικὴν ζωὴν πραγματοποιουμένων ἀξιῶν τῆς ζωῆς; Καὶ πῶς θὰ διακρίνῃ τοὺς κινδύνους τῶν καιρῶν μας, ἐποχῆς ἄλλων σοφιστῶν, ὅταν ὁ ἴδιος δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ διακρίνῃ, διὰ νὰ ἀφυπνισθῇ, τὰ πλέον ἐξαλλοι καὶ φθοροποιὰ συστήματα ἢ ἀποτολμήματα, ποὺ δὲν διστάζουν νὰ ποιήσουν «τὸν ἧττονα λόγον κρείττω» καὶ φιλοδοξοῦν ὑπὸ τὴν σημαίαν ἑνός πολυμόρφου μοντερνισμοῦ νὰ ὁδηγήσῃ τὸ καθένα τὴν νεότητα; Ἀπὸ ποῦ θὰ ἀντλήσῃ τὴν ἀπαιτουμένην πνευματικὴν δύναμιν διὰ νὰ διίδῃ τὸν ὑποκρυπτόμενον κίνδυνον, ὅταν δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ συναισθανθῇ, ὅτι ἡ πραγματοποίησίς του ἔχει αἰωνίας καὶ ἀνεπανορθώτους ἴσως τὰς συνεπείας της; Πῶς θὰ τοῦ κλείσῃ συνεπῶς τὴν θύραν καὶ πῶς θὰ ὑποδείξῃ τὸν ὀρθὸν δρόμον; Πῶς θὰ ἐξέλθῃ, τέλος, ἀπὸ τὸν λαβύρινθον τῶν ἀλληλοσυγκρούσεων, ποὺ δημιουργεῖ ἡ πάλη μεταξὺ τῶν δυνάμεων τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ σκότους, χωρὶς Ἀριάδνης νῆμα;

Τὸ νῆμα τῆς Ἀριάδνης τοῦ εἶναι ἀπαραίτητον, ἐκ τῶν «ὧν οὐκ ἄνευ». Ἀλλὰ τοῦτο δὲν θὰ τὸ εὕρῃ ὁ Παιδαγωγὸς μαρὰ μόνον τότε, ὅταν θὰ μάθῃ: **«διατὶ ζῇ ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς».** Τότε θὰ ἀποκτήσῃ πυξίδα διὰ νὰ προσανατολισθῇ καὶ εἰς τὸν προσανατολισμόν του τοῦτον θὰ διακρίνῃ τὸν δρόμον, ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὴν ψυχήν, ὁπότε καὶ θὰ ἀπαντήσῃ: **ὁ ἄνθρωπος ζῇ δι' ὅ,τι κατάγεται ἀπὸ τὴν αἰωνιότητα, ἀνήκει καὶ προορίζεται διὰ τὴν αἰωνιότητα καὶ δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὴν αἰωνιότητα.** Ἀπὸ ἐδῶ θὰ ἀρυσθῇ καὶ τὴν μόνην πραγματικὴν ἀξιολογικὴν κλίμακα τῶν ἐπὶ μέρους σκοπῶν τῆς ζωῆς, τότε θὰ ἀπαλλαγῇ καὶ ὁ ἴδιος, τότε θὰ ἀπαλλάξῃ καὶ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν σύγχυσιν. Διότι θὰ τοῦ καταστήσῃ ὡς προσωπικὸν ὁδηγὸν τὴν ἄφθαρτον καὶ ἀθάνατον ψυχήν του, ποὺ θὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀτὸ τὸν κυκεῶνα, ὁ ὁποῖος τὸν ἀκινητεῖ ἢ τὸν καθιστᾷ δοῦλον, διὰ τὸν λόγον ὅτι τοῦ στερεῖ τὴν κατευθυντήριον γραμμὴν καὶ τὸν ἐξαρτᾷ μόνον ἀπὸ ἐπιφανειακὰς καὶ φευγαλέας ἀνάγκας τῶν καιρῶν.

Ὁ φιλοδοξῶν συνεπῶς τὸ ἀξίωμα τοῦ ὁδηγοῦ τοῦ ἀνθρώπου—καὶ ὁδηγοὶ ἀνθρώπων εἶναι ὀλίγον ἢ πολὺ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι — «ἐπιβάλλεται ἀπὸ πολὺ ἐνωρὶς νὰ ἐθισθῇ εἰς τὸ ὅτι ὑπάρχει μία ἄνευ ὅρων ἀλήθεια», ἡ ψυχή, «ἕνας ἀμετακίνητος ὕψιστος σκοπός, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλει τὸ πᾶν νὰ θυσιάζεται, ἀκόμη καὶ τὸ πλέον ἀγαπητὸν καὶ καλόν, ἀκριβῶς διότι ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς ζωῆς ἀπὸ αὐτὴν κερδίζουν ἀρχικῶς τὴν ἀξίαν καὶ εὐλογίαν των». (5)

3. Παιδαγωγὸς τῆς ψυχῆς

Ὁ ἀληθινὸς παιδαγωγὸς εἶναι ἑπομένως ἐκεῖνος, ποὺ ἐπῆρε καὶ παίρνει νὴν πρέπουσαν καὶ συνειδητὴν θέσιν ἔναντι τῆς ψυχῆς. Διότι ἡ ψυχὴ εἶναι τὸ πολυτιμότερον ἀγαθὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐπιβάλλεται ὡς ἐκ τούτου νὰ ἀποτελῇ εἰς τὴν πρὸς τὸν Δημιουργόν της σχέσιν τὸν ὕψιστον σκοπὸν τῆς ζωῆς του καὶ συνεπῶς καὶ κάθε ἀγωγῆς του. Ἢ ὅπως τονίζει ὁ Fr. W. Foerster: (6) «Ἡ ψυχὴ ὀφείλει νὰ διοργανώνῃ τὸν ὀργανικὸν καὶ κοινωνικὸν βίον οὕτως, ὥστε νὰ ὑπηρετοῦν τὸν ἰδικόν της ὕψιστον προορισμόν».

Ἡ ψυχὴ εἶναι, ὅ,τι ζωοποιεῖ καὶ ἡ θεία της ζωὴ εἶναι, ὅ,τι προφυλάσσει ἀπὸ τὴν χαμέρπειαν καὶ τὴν κτηνωδίαν, ὅ,τι δημιουργεῖ πολιτισμὸν αἰώνιον. Ἡ πραγματικότης τοῦ τελευταίου δὲν φαίνεται ποτὲ παραθεωρημένη εἰς τὴν πολιτιστικὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος προκειμένου περὶ πολιτισμῶν πνευματικῶν. Ἀλλ' ἡ πραγματικότης τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ προϋπόθεσις τῆς ζωῆς καὶ τῶν τεχνικῶν πολιτισμῶν. Τούτου τὸ ἀληθὲς δὲν διαφεύγει τὴν προσοχὴν ἰδιαιτέρως σήμερον οὐδὲ τοῦ πλέον ἁπλοϊκοῦ ἀνθρώπου, ὅταν ὁ θαυμαστὸς τεχνικὸς πολιτισμὸς τῶν ἡμερῶν μας καὶ μαζύ του καὶ ὁ ἄνθρωπος τρέμῃ καὶ κινδυνεύῃ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν νὰ κονιορτοποιηθῇ καὶ νὰ ταφῇ ἀπὸ ἕνα **χωρὶς ψυχὴν** πολιτισμόν. Καθίσταται ἀντιληπτὸν συνεπῶς, πόσον ἀφυπνισμένος εἶναι ὁ Foerster καὶ πόσον δίκαιον ἔχει νὰ στρέφεται πρὸς τὸν Παιδαγωγὸν καὶ νὰ γράφῃ: (7) «Πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν ἐκ νέου, ὅτι, ὅπου δὲν κατέχει τὸ κέντρον τῆς σκέψεως ἡ μέριμνα διὰ τὴν ζωὴν τῆς ψυχῆς, δὲν ὑπάρχει οὐδεμία δυνατότης πολιτισμοῦ—οὐδὲ ἕνας διαρκείας τεχνικὸς πολιτισμός».

Ἡ ψυχὴ εἶναι συνεπῶς σοβαρωτάτη ὑπόθεσις τῆς ἀγωγῆς καὶ ἡ περὶ αὐτῆς μέριμνα καὶ «ἐπιμέλεια» ἡ μεγίστη τῶν εὐθυνῶν τοῦ Παιδαγωγοῦ. Τοῦτο ἀφήνει ὡς ὑποθήκην ὁ E. Spranger εἰς τὸν ἐπίλογον τοῦ βιβλίου του, ποὺ ἀποτελεῖ τὸ καταστάλαγμα τῆς φιλοσοφικῆς καὶ παιδαγωγικῆς του σκέψεως (8) εἰς μίαν συγκεφαλαίωσιν τοῦ ὅλου περιεχομένου του. «Ὅποιος, γράφει, ἐπιδρᾷ ἐπὶ ἀνθρωπί-

σε καὶ μοχθεῖ διὰ τὴν μόρφωσιν ἠθικοῦ χαρακτῆρος εἰς τὴν νεότητα μὲ βάσιν τὴν παράδοσιν τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος καὶ τὸ Εὐαγγέλιον. (Περισσότερα περὶ τοῦ Foerster εὑρίσκει ὁ ἐνδιαφερόμενος εἰς τὸ μνημονευθὲν Περιοδικόν, τομ. 1960).

4. Fr. W. Foerster: «Die Hauptaufgaben der Erziehung» σ. 81 (Κεφάλ.: Πρὸς θέσιν τῶν ὑψίστων σκοπῶν τῆς ἀγωγῆς) Herder - Freiburg 1959.

5. Fr. W. Foerster: ἔνθ. ἀν. σ. 85

6. Ἔνθ. ἀν. σ. 85.

7. Fr. W. Foerster: Zugendlehre 5 Leipzig 1929. σ. 12.

8. «Καρδιᾶς ἐκχείλισμα» χαρακτηρίζει ὁ ἴδιος εἰς τὸν πρόλογόν του τοῦτο τὸ βιβλίον του.

νας ψυχάς, ἵσταται ἐκ τῶν προτέρων ὑπὸ τὴν μεγίστην τῶν εὐθυνῶν». Καὶ διὰ τοῦτο «κατέναντι τοῦ ὄμματος τοῦ Θεοῦ» (9).

Αὐτὴν τὴν περὶ ψυχῆς συνείδησιν καὶ εὐθύνην εὑρίσκομεν εἰς τὸν πρὸ καὶ μετὰ Χριστὸν κόσμον καὶ μάλιστα εἰς ἡγετικὰς προσωπικότητας τοῦ πνεύματος ἐνσαρκωμένην. Εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ψυχῆς ἠνάλωσε τὸν ὥριμον βίον του καὶ δι' αὐτὴν ἔπιε τὸ κώνειον ὁ «ἀνδρῶν δι' ἁπάντων σοφώτατος» καὶ ἀφυπνιστὴς τῆς ψυχῆς Σωκράτης. Χριστιανὸς πρὸ Χριστοῦ περιέρχεται «πείθων... καὶ νεωτέρους καὶ πρεσβυτέρους μήτε σωμάτων ἐπιμελεῖσθαι, μήτε χρημάτων πρότερον, μηδὲ οὕτω σφόδρα ὡς τῆς ψυχῆς, ὅπως ὡς ἀρίστη ἔσται» (10). Ἐπὶ τῆς ψυχῆς συνεχίζει νὰ οἰκοδομῇ ὁ μαθητὴς καὶ θιασώτης του Πλάτων. Περὶ τὴν ψυχὴν περιστρέφεται καὶ ἡ σημερινὴ ἐπιστήμη τῆς Παιδαγωγικῆς, ὅταν εἰς τὸ πλήρωμα τῆς παιδαγωγικῆς συνειδήσεως ἐπιφανῶν ἐκπροσώπων της, ποὺ κυριαρχοῦν εἰς τὸ στερέωμά της, ἀναφωνῇ: «Διατηρήσατε προπαντὸς καθαρὰν τὴν ψυχήν σας», διότι «ἡ πίστις ἰδιαιτέρως εἰς τὸ πρωτεῖον τοῦτο τῆς ψυχῆς», ἀκόμη «πᾶν ὅ,τι ἡ ψυχὴ ἐν λεπτομερείᾳ ἀγαπᾷ καὶ δημιουργεῖ», τοῦτο «καθορίζει τὸν **σκοπόν**, διὰ τὸν ὁποῖον ἐργάζεται **ὁ ἀληθινὸς Παιδαγωγός.** Αὐτὴ ἡ βασικὴ ἰδέα διαπερᾷ **ὁλόκληρον τὸν πολιτισμὸν** τῆς Δύσεως. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα αὐτὴν ὑπηρετοῦν ὁ Πλάτων καὶ οἱ Στωϊκοί. Εἰς τὰ Εὐαγγέλια καὶ τὰς Ἐπιστολὰς (11) δεικνύουν πρὸς αὐτὴν χιλιάδες περικοπῶν... Εἰς τὸν Kant καὶ τὸν Fichte, εἰς τὸν Pestalozzi καὶ τὸν Goethe, ἀλλάζει μόνον τὸ ἔνδυμα. Τὸ **πρωταρχικὸν** ὅμως φαινόμενον **παραμένει** κατὰ τὴν ἔννοιαν τὸ αὐτό: **ὁ Παιδαγωγὸς ἀναλίσκεται εἰς τὴν προσπάθειαν νὰ μορφώσῃ τὴν καθορίζουσαν τὰς ἀξίας ψυχήν, διότι ἀπὸ τὴν ἰδικήν της ποιότητα ἐξαρτᾶται, ἐὰν θὰ δοθῇ εἰς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου ἡ πρέπουσα θέσις εἰς τὴν ἀξιολογικὴν κλίμακα τῶν ἀγαθῶν.** «Φροντίσατε πρὸ πάντων ἀπὸ ὅλα διὰ τὴν ψυχήν σας». Καθ' ὃν χρόνον **φροντίζει ὁ Παιδαγωγὸς (ἐν πνεύματι υἱοθεσίας) διὰ τὴν ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ, μεριμνᾷ ταυτοχρόνως καὶ διὰ πᾶν ὅ,τι ἔχει γνησίαν ἀξίαν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα.** Ἐδῶ ἔχει τὸν πυρῆνα του τὸ μορφωτικὸν ἰδανικόν. Ὅτι ἄλλο ὑστερεῖται, εἶναι παράγωγον (ἐξαρτώμενον) (12).

Ἀπὸ τὴν ψυχὴν μαγεύεται καὶ ὁ Georg Kerschensteiner, ποὺ τόσον ἐπηρέασε τὴν Παιδαγωγικήν, ὄχι μόνον μὲ τὴν εἰσήγησιν τοῦ Σχολείου ἐργασίας, τ.ἔ. τῆς ὑπὸ τοῦ Παιδαγωγοῦ κατευθυνομένης αὐτενεργοῦ συμμετοχῆς τῶν μαθητῶν εἰς τὸ παιδαγωγικὸν καὶ διδακτικὸν ἔργον τῆς ἀγωγῆς, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν παντὶ τρόπῳ ἐμποτισμόν της ἀπὸ τὰς ὑπεράνω τόπου καὶ χρόνου πνευματικὰς ἀξίας, ποὺ ἦσαν τὸ θεμέλιον, ἡ πνοὴ καὶ ἡ ἔκφρασις τῆς παιδαγωγικῆς προσωπικότητός του. Ἐπιζητεῖ νὰ κατανοήσῃ ἡ Παιδαγωγικὴ ἀρχικῶς τὴν ψυχήν, ὥστε νὰ δύναται ἐν συνεχείᾳ νὰ μορφώσῃ ἀναλόγως τὸν Παιδαγωγόν, ποὺ θὰ κληθῇ νὰ διαπλάσῃ τὴν ψυχήν (13).

Ἀναμφιβόλως περιέχει, λοιπόν, καὶ δίδει ἡ ψυχὴ εἰς τὸν Παιδαγωγὸν τὸ «κλειδί», ποὺ τοῦ ἀνοίγει τὴν θύραν τοῦ πολυπλόκου οἰκοδομήματος τῆς ἀγωγῆς. Τοῦ παρέχει ἀκόμη καὶ «νῆμα Ἀριάδνης» διὰ τὴν ἐντὸς τοῦ οἰκοδομήματος τούτου ἀσφαλῆ καὶ καρποφόρον κίνησιν. Τοῦ παρέχεται δὲ τὸ νῆμα τοῦτο διὰ τῆς ψυχῆς, διότι, ὡς παρατηρεῖ ὁ E. Spranger εἰς τὰ περὶ τὸν Pestalozzi σχόλιά του, «εἰς τὸ ἄδυτον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἀποκαλύπτεται» ὁ ἴδιος ὁ Θεός, (14) τοῦ ὁποίου ἡ παρουσία ἐξασφαλίζει τὸν κατὰ κυριολεξίαν ὁδηγὸν Παιδαγωγοῦ καὶ παιδαγωγουμένου καὶ τὸν μοναδικὸν εὐέλπιδα καὶ ἀσφαλῆ δρόμον καὶ τρόπον ἀγωγῆς (15).

4. Ὁ Παιδαγωγὸς καὶ ἡ θρησκεία

Ἀλλ' ὅταν ὁ Παιδαγωγὸς συναντᾶται κατὰ τὸν ὡς ἀνωτέρω τρόπον μὲ τὴν ψυχὴν καὶ εἰσέρχεται μὲ πατρικὴν οἰκειότητα εἰς τὴν ζωήν της, ὅταν τὴν τοποθετῇ ὡς «ὕψιστον σκοπὸν» τῆς συντελουμένης ἀγωγῆς του καὶ ὡς «πυρῆνα» τῆς ἐπιδιωκομένης μορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου, εἰσχωρεῖ πλέον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς θρησκείας. Κινεῖται ἀπαραιτήτως ἐντὸς αὐτῆς, διότι μόνον ἡ θρησκεία δύναται νὰ δημιουργήσῃ μίαν ψυχικὴν ζωήν, ἐπειδὴ μόνον αὐτὴ «ἔχει ἀκούσει εὐσπλαχνικώτατα τὴν δυνατὴν κραυγὴν τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος νὰ ἀποκτήσῃ ἀξίαν καὶ κῦρος» καὶ «αὐτὴ γνωρίζει **πόση νοσταλγία** πρὸς ἀνύψωσιν ὑπεράνω τοῦ προσκαίρου δὲν κρύπτεται εἰς τὴν ἀθάνατον ψυχήν» (16).

---

9. E. Sqranger: Der geboreue Erzieher - Quelle u. Meyer Hnidelberg 1959, σ. 108.

10. Ἀπολ. 30 β.

11. Εἶναι θαυμασμοῦ ἄξιον τὸ σημεῖον καὶ ἐνδεικτικὸν μιᾶς μεγαλυτέρας στροφῆς τῆς παιδαγωγικῆς πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ὅταν διακεκριμένοι παιδαγωγοί, ὡς οἱ Spranger, Foerster, Pfahler, W Flituer κ.ἄ. χρησιμοποιοῦν αὐτούσια χωρία ἀπὸ τὴν Παλ. καὶ Καιν. Διαθήκην καὶ ἐπικαλοῦνται τὰς Ἁγίας Γραφὰς πρὸς διαλεύκανσιν παιδαγωγικῶν προβλημάτων εἰς τὰ συγγράμματά των.

12. E. Spranger ἔνθ. ἀν. σ. 62.

13. Ὁ G. Kersehensteiner ἔγραψε σχετικὸν βιβλίον, ποὺ εἶναι τὸ «ὡραιότατον» ὅλων τῶν βιβλίων του (H. Nohl). Ὁ τίτλος του δίδει πάλιν εἰς τὴν ψυχὴν τὸ πρωτεῖον. Τιτλοφορεῖται: «Ἡ ψυχὴ τοῦ Παιδαγωγοῦ καὶ τὸ πρόβλημα τῆς μορφώσεως τῶν διδασκάλων». (Die Seele des Erziehers und das Problem der Lehrerbildung 6 R. Oldenbourg - München - Düsseldorf 1955).

14. E. Spranger: «Pestalozzis Denformen» 2 Quelle u. Meyer - Heidelberg 1959. σ. 25.

15. Πόσον ἀπαραίτητος εἶναι ἡ παρουσία τοῦ Θεοῦ εἰς πᾶν βῆμα τοῦ ἔργου τοῦ Παιδαγωγοῦ, ὥστε νὰ εὑρίσκῃ οὕτως ἑκάστοτε τὸν κατάλληλον δρόμον (τὸν μίτον τῆς Ἀριάδνης) μεταξὺ τοῦ πλήθους τῶν παρουσιαζομένων ψυχινῶν καὶ παιδαγωγικῶν προβλημάτων, τὸ ἐγνώριζε καλλίτερον παντὸς ἄλλου ὁ Pestalozzi, ποὺ πλήρης μιᾶς ἐκ τῶν ἔσω καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων βεβαιότητος τονίζει: Οὐδεὶς δύναται νὰ εἶναι «Παιδαγωγὸς (ἀληθινὸς) χωρὶς τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ». (Παρὰ D. Otto Eberhard: «Pestalozzi» 2 Brunnen - Giessen u. Basel 1952, σ. 80). Καὶ τὸ ἀπόφθεγμά του τοῦτο εἶναι ἡ εἰς τὴν παιδαγωγικὴν ζωὴν τοῦ Pestalozzi βίωσις καὶ ἐπαλήθευσις τῶν λόγων τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι χωρὶς «ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν» (Ἰω. ιε', 5).

16 Fr. W. Foerster: «Die Hauptaufgaben der Erziehung». σ. 107.

ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

ΤΡΙΑΝΤ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ Ph. D.

Εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὸ Ξενοδοχεῖον Σέσιλ - Κηφισσίας ἔλαβεν χώραν ἀπὸ 17 - 26 Σεπτεμβρίου τ. ἔ. τὸ Εὐρωπαϊκὸν Σεμινάριον Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνικοῦ Βασιλικοῦ Ἱδρύματος.

Ἔλαβεν μέρος 65 ἀντιπρόσωποι ἀπὸ διαφόρους χώρας τοῦ κόσμου. Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων ἀντιπροσώπων ἀναφέρομεν τοὺς κάτωθι:

Κος Ernest C. Grigg, Προϊστάμενος τοῦ τμήματος Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν.

Κος Ἰωάννης Ζάρας, τοῦ Γραφείου Κοινοτικῶν Ὑποθέσεων τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν.

Κος John B. Bowers, προϊστάμενος τοῦ τμήματος Ἀγωγῆς Ἐνηλίκων τῆς UNESCO.

Κος K. H. Gaarlandr, ἀντιπρόσωπος τῆς διεθνοῦς ἑνώσεως τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως (Ὁλλανδία).

Κος Pierre Velas, Διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου διεθνῶν σπουδῶν (Γαλλία).

Κος Evgen Pusic, Καθηγητὴς Πανεπιστημίου Ζάγκρεμπ.

Dr. Angela Zucconi, Διευθύντρια ἔργων Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως (Ἰταλία).

Κος Aurne Escola, Διευθυντὴς τοῦ Φινλανδικοῦ συλλόγου ἀγροτικῶν κοινοτήτων.

Dr. Gradus Hendriks, Διευθυντὴς τοῦ τμήματος Ἐρευνῶν καὶ Κοινοτικῆς Ὀργανώσεως τοῦ Ὑπουργείου Κοινωνικῆς Προνοίας (Ὁλλανδία).

Dr. T. S. Vine, Ἀντιπρόσωπος τῆς Παγκοσμίου Ὀργανώσεως Ὑγείας.

Ἀπὸ Ἑλληνικῆς πλευρᾶς ἔλαβον μέρος οἱ κάτωθι:

1) Κος Πέτρος Πόγκης, τοῦ Ἐθνικοῦ Βασιλικοῦ Ἱδρύματος.

2) Κος Ἀντώνιος Τρίμης, Συντονιστὴς προγράμματος Κοινοτ. Ἀναπτύξεως.

3) Κος Ἰωάννης Μαστρογιάννης, τοῦ Ὑπουργείου Κοινωνικῆς Προνοίας.

4) Κος Κων)νος Βασιλειάδης, τοῦ Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν.

5) Κος Χρ. Κοσσέρης, τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ.

6) Κος Τριαντ. Τριανταφύλλου, τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας.

7) Κος Σταθάκης, τοῦ Ὑπουργείου Συγκοινωνιῶν καὶ Δημοσ. Ἔργων.

8) Δνὶς Τσουκαλᾶς, τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας.

9) Δνὶς Σεσὶλ Μισραχῆ, Σχολὴ Κοινωνικῶν Λειτουργῶν Χ. Ε. Ν.

10) Δνὶς Η. Μπρισσίμι, Ἐθνικοῦ Βασιλικοῦ Ἱδρύματος.

11) Δνὶς Μαρία Σουραπᾶ, Σχολὴ Κοινωνικῶν Λειτουργῶν Ἀμερικανικοῦ Κολλεγίου.

Εἰς τὸν χῶρον τῆς Θρησκείας δὲν πληροφορεῖται ὁ Παιδαγωγὸς μόνον «τὸ αἰώνιον τῶν ἀξιῶν» τῆς ζωῆς, ποὺ κατὰ τὸν Kerschensteiner πρέπει νὰ ἰσχύουν «ὑπὲρ τὸν χῶρον καὶ τὸν χρόνον καὶ ἔξω ἀπὸ κάθε ἀτομικότητα», ἀλλὰ καὶ «τὸ αἰώνιον τοῦ φορέως τῶν ἀξιῶν» αὐτῶν, τὴν αἰωνιότητα δηλ. τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ὁμιλεῖ εἰς τὸν ἄνθρωπον διὰ τῆς συνειδήσεως. Καὶ ὅπως λέγει ὁ Ἴδιος Παιδαγωγὸς: «Ἀπὸ τὴν αἰωνιότητα τῶν ἀξιῶν πρὸς τὴν αἰωνιότητα ἑνὸς φορέως αὐτῶν τῶν αἰωνίων ἀξιῶν εἶναι μόνον ἕνα βῆμα. Εἶναι τὸ βῆμα τῆς Θρησκείας», ποὺ συναντῶμεν εἰς κάθε «μέγαν Παιδαγωγόν». Καὶ μετὰ ταῦτα κατολήγει εἰς τὸ συμπέρασμα: «Ἀλλ' ὅταν ἀποβαίνουν πράγματι κυρίαρχοι εἰς τὴν ἀτομικὴν συνείδησιν αἰώνιοι, τ. ἔ. ὑπερατομικαὶ ἀξίαι, δὲν ἀγγέλλεται τότε εἰς τὴν ἀτομικὴν συνείδησιν καὶ μία ὑπερατομική, ἐκτὸς χρόνου συνείδησις, ἡ Λογικὴ τοῦ σύμπαντος, τὸ Πνευματικόν, τὸ Αἰώνιον, ὁ Θεός; Δὲν εἴμεθα τότε φορεῖς, ὄργανα, ἐκτελεσταὶ τούτου τοῦ ἐντὸς ἡμῶν Αἰωνίου; Δὲν εἴμεθα τότε Πνεῦμα ἀπὸ τὸ Πνεῦμα Του; (17) Μόνον τώρα λαμβάνει διὰ πρώτην φορὰν ἡ παιδαγωγική μας ἐνέργεια τὴν βαθυτέραν της σημασίαν». (18).

«Εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ» εὑρίσκει «κεκρυμένον» καὶ ὁ E. Spranger τὸ θαυματουργὸν μυστικὸν τοῦ Παιδαγωγοῦ καὶ ἐκεῖ ἀναζητεῖ τὴν φλόγα καὶ τὴν πυξίδα τοῦ προσανατολισμοῦ του εἰς τὴν παιδαγωγικὴν ζωήν, ὅταν καθορίζῃ τὴν σχέσιν Παιδαγωγοῦ καὶ Θεοῦ (Θρησκείας) ὡς ἑξῆς: «Ὅ,τι πράττομεν εἰς τὴν ζωήν, ἵσταται ὑπὸ τὴν ἔκφρασιν τῶν δυνάμεων, ποὺ εἶναι ἀνώτεραι ἀπὸ ἡμᾶς. Εὑρίσκεται κεκρυμένον εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ. Εἰς ἡμᾶς ἐναπομένει μόνον ἡ εὐθύνη διὰ τὸ «πῶς», τ. ἔ. (ἡ εὐθύνη) διὰ τὴν συνείδησιν καὶ αἴσθησιν» τοῦ ὅτι ἡ «γραμμὴ πλεύσεως» τῆς ἀγωγῆς τοῦ ἀναπτυσσομένου ἀνθρώπου ἀναζητεῖται καὶ ἀνευρίσκεται «εἰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ» ἡ εὐθύνη «διὰ τὴν καθαρότητα καὶ γενναιότητα τῆς καρδίας». Καὶ ἀφοῦ ὁρίζει σαφέστατα, τὸ ποῦ ἀνευρίσκει ὁ Παιδαγωγὸς τὴν κατευθυντήριον γραμμὴν διὰ τὸ ἔργον του, ἐνημερώνει ἐν συνεχείᾳ μὲ στίχους ποιήματος τοῦ Kerschensteiner, (19) ὡς πρὸς τὸ τί ὑπολείπεται πλέον εἰς ἡμᾶς ὡς εἰς Παιδαγωγούς. Καὶ ὅ,τι μᾶς ἐναπομένει, εἶναι τὸ «πῶς θὰ ὁλοκληρώσωμεν ἡμεῖς τὸ ἔργον, ποὺ (ἔχομεν ἐπωμισθῆ καὶ) ὀφείλομεν», διότι «τοῦτο δίδει διευκρίνησιν καὶ βαρύτητα εἰς τὴν ζωήν». Τὸ ἔργον ὅμως τοῦτο «δεικνύεται εἰς τὴν εὐγενῆ του ὄψιν μόνον εἰς ἐκεῖνον, ποὺ αἰσθάνεται ὡς ὄργανον εἰς τὴν ἐσωτάτην φωνὴν τῆς συνειδήσεως» (20).

(Συνέχεια εἰς τὸ προσεχὲς)

17. Κατὰ τὸν Θεόπνευστον Παῦλον: «Τοῦ (δηλ. Αὐτοῦ) γὰρ καὶ γένος ἐσμέν» (Πράξ. ιζ, 28).

18. G. Kerschensteiner: «Die Seele des Erxi ehers ....», σ. 120 καὶ 121 ἑξ.

19. Ἔνθ. ἀν. σ. 122, στροφὴ 3

20. E Spranger «Πρόλογος» εἰς τὴν 6ην ἔκδοσιν τοῦ μνημονευθέντος βιβλίου τοῦ Kerschensteiner: Die Seele des Erxiehers....» σ. 11.

12) Κα Ε. Καλκάνη, Βασιλικὴ Πρόνοια.
13) Κα Μ. Λημναίου, Ἰατρικὴ Κοινωνικὴ Λειτουργός.
14) Κος Landsdale, Ἀμερικανικὴ Γεωργικὴ Σχολή.

Σκοποὶ τοῦ Σεμιναρίου.

1) Ἐξάπλωσις τῆς Ἰδέας τῆς Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως.
2) Ἀπαραίτητοι προϋποθέσεις διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἰδέας αὐτῆς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διαφόρων ἐπιπέδων.
3) Ἀρχαὶ καὶ Σκοποὶ τῆς Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως.
4) Περιεχόμενον Ἐκπαιδεύσεως ὑπαλλήλων Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως.
5) Ἡ Ὀργάνωσις τῆς Ἐκπαιδεύσεως.
6) Μέθοδοι Ἐκπαιδεύσεως.
7) Οἱ Ἐκπαιδευταί.

Κύριοι Ὁμιληταί.

Οἱ κύριοι ὁμιληταὶ τοῦ Σεμιναρίου ἦσαν οἱ κάτωθι μὲ τὰ ἐναντι αὐτῶν θέματα:

1ος) M. E. Crigg. «Κύριοι σκοποὶ Ἐκπαιδεύσεως ἐπὶ θεμάτων Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως».
2ος) P. A. Kuenstler. «Ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ καὶ Μέθοδοι Ἐργασίας τοῦ Σεμιναρίου».
3ος) Πέτρος Πόγκης. «Ποῖος δύναται νὰ Συμβάλλῃ εἰς τὴν Κοινοτικὴν Ἀνάπτυξιν.
4ος) P. Vellas. «Περιεχόμενον Ἐκπαιδεύσεως»
5ος) E. Pusic. « » » »
6ος) K. H. Gaarland. « » » »
7ος) A. Zucconi. «Ἡ Ὀργάνωσις καὶ ἡ Εὐθύνη Ἐκπαιδεύσεως εἰς διάφορα Ἐπίπεδα»
8ος) J. Bowsrs. «Μέθοδοι καὶ Ὑλικὸν Διδασκαλίας».

Μετὰ ἀπὸ κάθε ὁμιλίαν οἱ σύνεδροι ἐχωρίζοντο εἰς μικρὰς ὁμάδας καὶ συνεζήτουν τὰς ἀπόψεις των. Περίληψις συζητήσεως ἑκάστης ὁμάδος μετὰ τῶν σχετικῶν προτάσεων ὑπεβάλλετο εἰς τὴν γενικὴν συνέλευσιν πρὸς συζήτησιν.

Κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας ἑκάστη ὁμὰς συνέταξε τὰ γενικὰ πορίσματα ἐπὶ τῶν συζητηθέντων θεμάτων. Εἰδικώτερον τὰς ὁμάδας ἀπησχόλησαν τὰ κατωθι ἐρωτήματα:

1) Πρέπει: α) τὸ περιεχόμενον καὶ β) αἱ μέθοδοι ἐκπαιδεύσεως στελεχῶν κοινοτικῆς ἀναπτύξεως νὰ εἶναι αἱ αὐταὶ εἰς τὰς ἀγροτικὰς καὶ ἀστικὰς κοινότητας;

2) Τί εἴδους μέθοδοι δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὥστε ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἔρχονται εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μετὰ τῶν ἀνθρώπων ἀποβοῦν ἱκανοὶ νὰ κερδίζουν τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν συνεργασίαν τοῦ κοινοῦ;

3) Εἰς ποῖα στάδια τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν διοικητικῶν ὑπαλλήλων, τεχνικῶν κ λ.π. πρέπει νὰ εἰσάγεται τὸ ἀνωτέρω περιεχόμενον τῆς ἐκπαιδεύσεως;

4) Εἶναι σκόπιμον νὰ γίνῃ μία ἔρευνα μὲ σκοπὸν τὴν διαπίστωσιν τῆς ἀξίας τῶν εἰδικῶν εἰς τὰς ἀνθρωπίνας σχέσεις οἱ ὁποῖοι δύνανται νὰ ἀφοσιωθοῦν εἰς τὴν κοινοτικὴν ἀνάπτυξιν;

5) Πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἐθνικὴ εὐθύνη διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καθὼς καὶ διὰ τὸν καταρτισμὸν τῶν σχετικῶν προγραμμάτων διὰ τὴν κοινοτικὴν ἀνάπτυξιν;

6) Πῶς, πότε καὶ ποῦ εἶναι δυνατὸν νὰ δοθοῦν μαθήματα μετεκπαιδεύσεως διὰ τὴν κοινοτικὴν ἀνάπτυξιν; Εἶναι δυνατὸν ὑπάλληλοι διαφόρων εἰδικοτήτων νὰ μετεκπαιδευθοῦν ἀπὸ κοινοῦ;

7) Εἶναι ἡ ἐνδοευρωπαϊκὴ ἐκπαίδευσις διὰ τὴν κοινοτικὴν ἀνάπτυξιν ἀποδεκτὴ καὶ δυνατή; Ἐὰν ναὶ διὰ τί εἴδους ἐργάτας καὶ ὑπαλλήλους;

8) Τί εἴδους μέσα ὑπάρχουν ἢ ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν καλυτέραν ἐπιτυχίαν τῆς ἐπικοινωνίας;

9) Τί μέτρα πρέπει νὰ ληφθοῦν διὰ τὴν ἐξεύρεσιν καὶ τὴν κατάλληλον ἐκπαίδευσιν τῶν ἐκπαιδευτῶν;

Γενικὰ Συμπεράσματα.

Εἰς τὴν γενικὴν συνέλευσιν ἡ ὁποία ἐπραγματοποιήθη διὰ τὴν σύνταξιν τῶν πορισμάτων, ἡ συζήτησις ἤνοιξε μὲ τὸ τί ἐννοοῦμεν ὅταν ὁμιλῶμεν περὶ «Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως». Ὡς ἦτο ἐπόμενον δὲν ἐπῆλθε καμμία συμφωνία μεταξὺ τῶν συνέδρων ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ ὁρισμοῦ τῆς «Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως». Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Σεμιναρίου παρετήρησεν ὅτι ἀκόμη καὶ ἂν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ὀργανωθῇ ἕνα διεθνὲς συνέδριον μὲ σκοπὸν τὸν καθορισμὸν τῆς ἐννοίας τῆς κοινοτικῆς ἀναπτύξεως ἡ δυσκολία θὰ ἦτο μεγάλη καθόσον ἡ ἔννοια τῆς Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως ποικίλει ἀναλόγως τῶν κρατουσῶν εἰς ἑκάστην χώραν ἰδιαιτέρων συνθηκῶν. Κατὰ συνέπειαν τὸ ζήτημα τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἐννοίας τῆς «Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως» παρεκάμφθη τρόπον τινά, μὲ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι θὰ ἀκολουθῆται, πρὸς τὸ παρόν, ὁ ὁρισμὸς ὁ ὁποῖος ἔχει διατυπωθῆ ἀπὸ τοῦ Ὀργανισμοῦ τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν.

Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ἐρώτημα, ἂν δηλ. τὸ περιεχόμενον καὶ αἱ μέθοδοι ἐκπαιδεύσεως πρέπει νὰ εἶναι αἱ αὐταὶ εἰς τὰς ἀγροτικὰς καὶ τὰς ἀστικὰς περιοχὰς διετυπώθη ἡ γνώμη ὅτι δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ διαφοροποίησις ἑνὸς τοιούτου προγράμματος. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἐν προκειμένῳ εἶναι ἡ προσαρμογὴ τοῦ προγράμματος πρὸς τὰς ἰδιαιτέρας συνθήκας αἵτινες κρατοῦν εἰς ἑκάστην περιοχήν.

Τύποι Ἐκπαιδεύσεως.

1) Ἐκτὸς τῶν χωρῶν ἐκείνων, εἰς τὰς ὁποίας τὰ Πανεπιστήμια προσφέρουν μαθήματα «κοινοτικῆς ἀναπτύξεως» ἢ «κοινοτικῆς ὀργανώσεως» γίνεται πρότασις τὸ παράδειγμά των νὰ ἀκολουθηθῇ καὶ ἀπὸ τὰς ἄλλας χώρας. Θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον ἂν ἱδρύοντο εἰδικὰ Ἱνστιτοῦτα τὰ ὁποῖα νὰ ἔχουν ὡς σκοπὸν τὴν προπαρασκευὴν εἰδικῶν διὰ τὰ προγράμματα κοινοτικῆς ἀναπτύξεως.

Αἱ σχολαὶ κοινωνικῶν λειτουργῶν καλοῦνται νὰ παίξουν πρωτεύοντα ρόλον εἰς τὸ ἔργον τῆς προπαρασκευῆς εἰδικῶν διὰ τὴν κοινοτικὴν ἀνάπτυξιν. Θεωρεῖται ἐπίσης σκόπιμον νὰ ἱδρυθοῦν τμήματα εἰδικεύσεως μετὰ τὴν βασικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν κοινωνικῶν λειτουργῶν. Πρέπει ὅμως νὰ ἀναφερθοῦν οἱ περιορισμοί, οἱ ὁποῖοι τίθενται εἰς τὸ ἔργον τοῦ κοινωνικοῦ λειτουργοῦ. Δὲν πρέπει νὰ ζητῆται ἀπὸ τοὺς κοινωνικοὺς λειτουργοὺς νὰ δράσουν ὡς ἐπαγγελματίαι εἰδικοὶ εἰς τὰ θέματα κοινοτικῆς ἀναπτύξεως καὶ ταυτόχρονα νὰ ἐργάζωνται ὡς μέλη μιᾶς ὁμάδος κοινωνικῆς προνοίας.

Ποῖοι θὰ τύχουν ἐκπαιδεύσεως.

2. Πέντε κατηγορίας ἐκπαιδευομένων πρέπει νὰ

ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ ΘΕΜΑΤΑ

FUEDRIGHT EXCAGE PROGRAM VISITON TO U. S. A.

ΕΥΘ. Θ. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ὑποδ)τοῦ τῆς Ζ.Π.Α. Ἰωαννίνων

Τὰ ἐλατήρια τοῦ παρόντος ἄρθρου, οὐδεμίαν ἔχουν σχέσιν πρὸς τὴν τυφλὴν μίμησιν ἢ τὸν εἰς παρομοίας περιπτώσεις παρατηρούμενον ὑπέρμετρον καὶ ἐν πολλοῖς ἀδικαιολόγητον θαυμασμόν· τοῦτο, γραφόμενον ἐν τῇ ξένῃ προέρχεται ἐκ τοῦ ἀσυνειδήτου, οὕτως εἰπεῖν, συνειρμοῦ τοῦ ἐν τῇ πατρίδι συμβαίνοντος πρὸς ὅ,τι συμβαίνει εἰς τὸν νέον κόσμον, ὡς καὶ ἐκ τῆς ἐπιθυμίας νὰ καταστοῦν γνωστὰ εἰς τοὺς ἐκπαιδευτικούς μας τὰ ζητήματα, ἅτινα ἀπασχολοῦν τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς ἑνὸς ἐκ τῶν πεντήκοντα κρατῶν, τῆς Utah, καὶ κατ' ἐπέκτασιν τῶν λοιπῶν κρατῶν τῶν Η.Π.Α.

Γνωστὸν τυγχάνει, ὅτι εἰς τὴν πατρίδα μας ὑπάρχουν χωρισταὶ ὀργανώσεις διὰ τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς τῆς κατωτέρας παιδείας, τοὺς ἐπιθεωρητὰς αὐτῶν, τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς τῆς Μέσης Παιδείας περιλαμβανομένων τῶν ἐπιθεωρητῶν των καὶ τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν μὲ διαφορετικὸν μισθολόγιον.

Οἱ ἐδῶ ἐκπαιδευτικοὶ ἀπὸ τοῦ παιδικοῦ σταθμοῦ μέχρι καὶ τοῦ διδασκαλικοῦ κολλεγίου ὅλων τῶν ἓξ βαθμίδων—κατωτάτης, κατωτέρας, Μέσης, Ἀνωτέρας, ἀνήκουν εἰς μίαν ἐνιαίαν ἐπαγγελματικὴν ὀργάνωσιν· ὀνομάζονται συλλήβδην διδάσκαλοι κατωτέρας, μέσης, ἀνωτέρας· λαμβάνουν τὴν αὐτῆς διαρκείας ἐκπαίδευσιν—4ετῆ βασικὴν μεταγυμνασιακὴν διαφοροποιουμένην—καὶ κατ' ἀκαλουθίαν τὸν αὐτὸν μισθόν, πλὴν τῶν ἀσκούντων διοίκησιν διευθυντῶν - ἐπιθεωρητῶν· συμβούλων καὶ τῶν διδασκόντων εἰς διδασκαλικὰ κολλέγια, οἵτινες λαμβάνουν μισθὸν κατά τι ἀνώτερον.

περιλαμβάνῃ τὸ πρόγραμμα Ἐκπαιδεύσεως εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιοχὰς (τοπικῶς).

α) Διοικητικὰ στελέχη διὰ δημοσίας καὶ μὴ δημοσίας ὑπηρεσίας.

β) Ὀργανωταὶ Προγράμματος (PLANNERS) Οἰκονομικούς, φυσικοὺς κλπ.)

γ) Ἐκτελεσταὶ Προγραμμάτων (Κοινωνικοὶ Λειτουργοί, Ἰατροί, Ἱερεῖς κλπ.)

δ) Ὁ τοπικὸς πληθυσμός, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἐπισήμων ἡγετῶν (ὅπως μέλη τοπικῶν συμβουλίων, προέδρων τοπικῶν συγκεντρώσεων, ἀρχηγοὺς πολιτικῶν κομμάτων ἢ ἐμπορικῶν ἑνώσεων κλπ.) ἀνεπισήμους ἀρχηγούς (οἱ ὁποῖοι δυσκόλως ἀνακαλύπτονται) καὶ μέλη τοῦ πληθυσμοῦ γενικῶς.

ε) Τοπικοὶ πολιτικοὶ παράγοντες, οἱ ὁποῖοι δύνανται νὰ βοηθήσουν τὸ πρόγραμμα.

8. Προϋποτίθεται ἢ μᾶλλον προτείνεται ὅπως ἡ ἐκπαίδευσις μὴ εἶναι ἡ ἰδία δι' ὅλας τὰς κατηγορίας.

Περιεχόμενον τῆς Ἐκπαιδεύσεως.

4. Πολλὴ συζήτησις ἔγινε ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ περιεχομένου τῶν μαθημάτων κοινοτικῆς ἀναπτύξεως διὰ τὰς διαφόρους κατηγορίας. Τὰ κάτωθι σημεῖα ἐθίγησαν:

α) Νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν οἱ κοινωνικοοικονομικοὶ παράγοντες ἑκάστης περιοχῆς.

β) Νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν οἱ κύριοι σκοποὶ τῆς κοινοτικῆς ἀναπτύξεως καὶ αἱ ἀρχαὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων λειτουργεῖ ἡ κοινοτικὴ ἀνάπτυξις.

γ) Ἀνάλυσις τῶν Κοινωνικῶν γεγονότων (Ἀνάλυσις τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν).

δ) Μέθοδοι ἐπιλύσεως προβλημάτων, εἰς τὰς ὁποίας περιλαμβάνονται καὶ τρόποι ἀναδείξεως ἡγετῶν, ἐνεργοῦ συμμετοχῆς τῶν κατοίκων εἰς ἔργα κοινοτικῆς ἀναπτύξεως καὶ τρόποι ὀργανώσεως καὶ ἐπιτυχοῦς ἐργασίας μετὰ τῶν ὁμάδων.

5. Νὰ συμπεριληφθῇ εἰς τὸ Πρόγραμμα ἐκπαιδεύσεως καὶ τὸ μάθημα τῆς πολιτιστικῆς ἀνθρωπολογίας διὰ τὴν κατανόησιν τῶν ἰδιαιτέρων χαρακτηριστικῶν τῶν κοινοτήτων καὶ τὰς ψυχοκοινωνικὰς πηγὰς ἐκ τῶν ὁποίων τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα προέρχονται. Ἔμφασις πρέπει ἐπίσης νὰ δίδεται ἐπὶ τῆς ἐφηρμοσμένης κοινωνιολογίας ὅπως π. χ. εἰς ἀγροτικὰς καὶ ἀστικὰς περιοχάς.

Μέθοδοι Ἐκπαιδεύσεως.

6. Αἱ μέθοδοι ἐκπαιδεύσεως πρέπει νὰ εἶναι δραστήριαι. Νὰ χρησιμοποιῆται ἡ ὁμαδικὴ συζήτησις καὶ νὰ προσαρμόζεται τὸ μάθημα πρὸς τὰς ἀνάγκας τῶν ἐκπαιδευομένων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ κινῆται τὸ ἐνδιαφέρον των πρὸς μάθησιν. Τὰ μαθήματα πρέπει νὰ συνδυάζουν θεωρίαν καὶ πρᾶξιν καὶ τὸ πρόγραμμα νὰ εἶναι σχετικὸν μὲ τὰ πραγματικὰ ἔργα κοινοτικῆς ἀναπτύξεως.

2. Διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ἀναγκῶν εἰς ἐποπτικὰ μέσα διδασκαλίας καὶ ἄλλου ὑλικοῦ, προτείνεται ὅπως τὰ Ἡνωμένα Ἔθνη καθορίσουν μίαν ἐπιτροπὴν ἐξ εἰδικῶν εἰς τὰ προβλήματα κοινοτικῆς ἀναπτύξεως, ἡ ὁποία νὰ συλλέξῃ τὸ κατάλληλον ὑλικὸν νὰ τὸ ἐκτυπώσῃ καὶ νὰ τὸ ἀποστείλῃ εἰς τὰς χώρας αἱ ὁποῖαι τὸ ζητοῦν.

8. Ὡς πρὸς τὰς μεθόδους ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ κοινοῦ ἂν καὶ δὲν παραγνωρίζεται ἡ ἀξία τῶν διαφόρων μηχανικῶν μέσων κλπ. συνιστᾶται ἰδιαιτέρως ἡ προσωπικὴ ἐπαφὴ ἡ ὁποία συνεπάγεται ἀμέσους ἀνθρωπίνας σχέσεις.

Οἱ Ἐκπαιδευταί.

9. Ὑπάρχει μεγάλη ἔλλειψις ἐκπαιδευτῶν διὰ τὰ θέματα κοινοτικῆς ἀναπτύξεως. Προτείνεται ὅπως τὰ πανεπιστήμια καὶ αἱ σχολαὶ κοινωνικῶν λειτουργῶν ἔλθουν ἀρωγοὶ διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ προβλήματος.

10. Θὰ παραστῇ ἀνάγκη πρὸς τὸ παρὸν νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὡς ἐκπαιδευταὶ ἄτομα τὰ ὁποῖα στεροῦνται μὲν θεωρητικῆς καταρτίσεως, διαθέτουν ὅμως ἀρκετὴν πεῖραν καὶ διάθεσιν νὰ ἐργασθοῦν εἰς ἕνα τοιοῦτον πρόγραμμα.

νώτερον τοῦ λοιποῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ.

Παράλληλος ἐνιαία ὀργάνωσις ἐπὶ ἐθνικοῦ πεδίου εἶναι ὁ σύνδεσμος γονέων, εἵτινες γονεῖς μετέχουν ἐνεργῶς εἰς τὴν σχολικὴν ζωὴν καὶ συνεργάζονται στενώτατα μετὰ τῶν διδασκάλων ἐπὶ πάσης φύσεως σχολικῶν ζητημάτων—καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν σύνταξιν προγραμμάτων διδακτέας ὕλης—αἱ ἀπόψεις τῶν ὁποίων ἔχουν πάντοτε συμβουλευτικὸν χαρακτῆρα.

Εἰς τὰ σχολεῖα ὅλων τῶν βαθμίδων δίδεται ἰδιαιτέρα προσοχὴ εἰς τοὺς ταλαντούχους μαθητάς, ὁριζομένης δι' αὐτοὺς προσθέτου ἐργασίας καὶ ὕλης ἀνωτέρας βαθμίδος—καὶ πανεπιστημιακοῦ ἀκόμη ἐπιπέδου—εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν ἀνωτέρων γυμνασιακῶν τάξεων διδάσκαλοι δὲ καὶ μαθηταὶ ἐργάζονται 33-36 ὥρας ἑβδομαδιαίως, τῆς ἑβδομάδος ὑπολογιζομένης εἰς πέντε ἐργασίμους ἡμέρας.

Περιττὸν νὰ ὁμιλήσω περὶ τῶν διδακτηρίων καὶ τῶν παραρτημάτων αὐτῶν—γυμναστηρίων, πάσης φύσεως ἐργαστηρίων (ξυλουργικῶν, μηχανουργικῶν, ἠλεκτρικῶν καὶ ραδιοηλεκτρικῶν, μηχανοσχεδιαστικῶν, οἰκοδομοσχεδιαστικῶν, καλῶν τεχνῶν) βιβλιοθηκῶν, ἀμφιθεάτρων, ἀποθηκῶν, ἐγκαταστάσεων ἐσωτερικῆς θερμάνσεως, γραφείων, ἐποπτικῶν μέσων καὶ μηχανημάτων, κήπων, κέντρων παιδικῆς χαρᾶς — ἅτινα ἔχουν φθάσει εἰς τοιοῦτον ὅριον τελειότητος, ὥστε νὰ προτιμᾶ τις νὰ παραμένῃ εἰς τὸ σχολεῖον μᾶλλον παρὰ εἰς τὴν κατοικίαν του. Περιττὸν ἀκόμη νὰ τονίσω ὅτι, ἡ φοίτησις εἶναι ὑποχρεωτικὴ καὶ δωρεάν, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι τὰ διδακτικὰ - βοηθητικὰ βιβλία παρέχονται ὑπὸ τοῦ κράτους, μέχρι τοῦ 18ου ἔτους. Τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν εἶναι ὑψηλῆς στάθμης ἐπίσης καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι, ἂν οἱ μαθηταὶ ἠναγκάζοντό πως νὰ μανθάνουν περισσότερα διὰ μεγαλυτέρας ἀτομικῆς προσπαθείας, θὰ ἐπετέλουν θαύματα,—τάσις ἥτις, ὡς ἀντιλαμβάνομαι, ἀρχίζει νὰ καλλιεργεῖται καὶ νὰ διαδίδεται μεταξὺ τῶν ἐκπαιδευτικῶν καὶ τῶν γονέων,

Γνωστὸν τυγχάνει ἀκόμη ὅτι εἰς τὴν πατρίδα μας ἰσχύει διπλῆ ἐν ὑπηρεσίᾳ ἀνωτέρα μόρφωσις ἢ ἐπιμόρφωσις τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας διὰ τοπικῶν κατὰ περιφερείας συγκεντρώσεων ἢ συνεδρίων καὶ διὰ μετεκπαιδεύσεως εἰς τὸ διδασκαλεῖον μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ εἰς τὸ πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ἄνευ νομίμων εὐεργετημάτων—ἐπαγγελματικῶν ἢ οἰκονομικῶν.

Λαμβάνει ἀκόμη χώραν ἐτησία συγκέντρωσις τῶν ἐπαγγελματικῶν ὀργανώσεων δι' ἀπολογισμὸν καὶ ἀνάδειξιν νέας διοικήσεως.

Τὰ θέματα τῶν τοπικῶν συγκεντρώσεων εἶναι συνήθως μεθοδολογικά: «πῶς διδάσκεται ἡ Γεωγραφία κ.λ.π.».

Παραθέτω δύο συνέδρια, ἐξ ὧν τὸ ἓν τοπικὸν καὶ τὸ ἕτερον ἐθνικὸν - πανελλήνιον θὰ ἐλέγομεν, ὧν τὰ προγράμματα παρηκολούθησα καὶ ὧν μετέσχον τῶν ὁμαδικῶν συζητήσεων, πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς περιεργείας τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας.

Τὸ τοπικὸν ἦτο διαρκείας τριῶν ἡμερῶν ἤτοι 20, 21, 22 Σ)βρίου 1961. Γενικὸν θέμα συζητήσεως ἦτο: «Ὁ μαθητὴς ὡς ἄτομον κατὰ τὴν διδασκαλίαν». Εἰς τὸ συνέδριον τοῦτο μετέχουν οἱ ἐκπαιδετικοὶ ἑνὸς ἐκ τῶν πέντε μεγάλων διαμερισμάτων — Γεν. Ἐπιθεωρήσεως καθ' ἡμᾶς — καὶ διαιρεῖται εἰς τρία γενικῆς φύσεως τμήματα, εἰς ἃ ὁμιλοῦν εἰδικῶς προσκεκλημένοι ὁμιληταὶ ἐκ διαφόρων πολιτειῶν - κρατῶν.

Ταῦτα παρακολουθοῦν ὅλοι οἱ σύνεδροι. Πλὴν τῶν γενικῆς φύσεως θεμάτων ὑπάρχουν καὶ εἰδικώτερα θέματα, ἅτινα ἢ συζητοῦνται ὑπὸ εἰδικῶν εἰς Δημοσίαν συζήτησιν ἐνώπιον τῶν συνέδρων ἢ ὑπὸ ἐνδιαφερομένων συνέδρων εἰς ὁμαδικὰς συγκεντρώσεις.

Χαρακτηριστικὸν τῆς ἐνάρξεως τῶν συνεδριάσεων εἶναι ἡ προσευχὴ καὶ ἡ ἐκτέλεσις μουσικῶν συνθέσεων ὑπὸ μαθητῶν τῶν σχολείων ἐνοργάνως.

Θέματα ὁμιλιῶν: «Ἡ Θέσις τῆς Ἀμερικῆς ἐναντι τῆς σημασίας καὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ ἀτόμου ἐν τῇ κοινωνίᾳ» ὁμιλητής: ὁ κοσμήτωρ τοῦ Διδασκαλικοῦ Κολεγίου τοῦ San Franscisco τῆς Καλλιφορνίας. «Παράγοντες καθορίζοντες τὰς ἀνάγκας τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ». Ὁμιλητής: Γεν. Ἐπιθεωρητὴς τοῦ San Dlego τῆς Καλλιφορνίας. «Παράγοντες ἐπιδρῶντες ἐπὶ τῶν μεθόδων διδασκαλίας καὶ τῆς διδακτέας ὕλης». Ὁμιλητής: Ἀντιπρόσωπος τοῦ ὁμοσπόνδου Ὑπουργείου Παιδείας. «Ἡ ἰσχυροποίησις τῆς Ἀμερικῆς πρὸ τῆς Ρωσσικῆς προκλήσεως;». Ὁμιλητής: Διευθυντὴς τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως μόλις ἐπιστρέψας ἐκ Ρωσσίας. «Ἡ ἰσχυροποίησις τῆς Ἀμερικῆς —προτεινόμενον σχέδιον». Ὁμιλητής: Γεν. Ἐπιθεωρητὴς τοῦ State of Utah.

Εἰς Δημοσίαν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ θέματος: «Σχέσις σχολικῆς πρακτικῆς εἰς σύγχρονα μέσα νεωτερισμῶν εἰς τὴν διδασκαλίαν, πρὸς τὰ εὑρήματα τῆς ἐρεύνης καὶ πρὸς τὰς κοινωνικὰς ἀξίας, ὅσον ἀφορᾶ τὴν ἀτομικότητα τοῦ παιδὸς» ἔλαβον μέρος: Προεδρεύων, βοηθός, Γεν. Ἐπιθεωρητής, δύο Διευθυνταὶ σχολείων, Γενικὸς Ἐπιθεωρητής, Γραμματεὺς τοῦ συνδέσμου διδ)λων, σχολικὸς ἀρχιτέκτων, δύο ἐκπαιδευτικοὶ σύμβουλοι, πρόεδρος ἑνώσεως ἐπ)τῶν προγραμμάτων, δύο καθηγηταὶ Διδασκαλικῶν Κολλεγίων, δύο διδάσκαλοι.

Εἰς ὁμαδικὰς κατὰ διαφέροντα συζητήσεις ἀπαντῶνται τὰ ἑξῆς θέματα: 1. Ἡ προγραμματικὴ μάθησις καὶ ἡ διὰ μηχανημάτων διδασκαλία διευκολύνει ἢ παρεμποδίζει τὴν ἐξατομικευμένην διδασκαλίαν; 2. Τὸ αὐτὸ θέμα συζητεῖται εἰς τὴν Β΄. ὁμάδα. 3. Κριτήρια λαμβανόμενα ὑπ' ὄψιν κατὰ τὸν σχεδιασμὸν καὶ τὴν ἐφαρμογὴν προγράμματος μετρήσεων διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν ὅλων τῶν μαθητῶν. 4. Τὸ αὐτὸ θέμα. 5 Δυνατότητες ἐπεκτάσεως τῆς ἡμερησίας σχολικῆς ἐργασίας ἢ τῆς ἐτησίας τοιαύτης, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς προσαρμογῆς τοῦ προγράμματος πρὸς τὰς ἀτομικὰς ἀνάγκας τῶν μαθητῶν. 6. Τρόποι παρωθήσεως καὶ ἀναπτύξεως εἰς τὸν μέγιστον βαθμὸν τῶν ταλάντων — μαθητῶν. 7. Τὸ αὐτὸ θέμα. 8. Ἡ εὐθύνη τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἡγεσίας πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ ἐφαρμογὴν προγράμματος ἐκπαιδεύσεως εἰδικῶν διὰ τὴν ἐξατομικευμένην διδασκαλίαν. 9. Κατὰ τί διαφέρει ἡ ἐγκατάστασις σχολείου καὶ τὰ μέσα αὐτοῦ, πρὸς τὸν σκοπὸν ἐξατομικευμένης διδ)λίας. 10. Σχέδιον προγράμματος στηριζομένου ἐπὶ τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν τῶν παίδων, ἀξιολόγησις αὐτοῦ. 11 καὶ 12. Ἡ διὰ μηχανημάτων διδασκαλία (τηλεόρασις — films) διευκολύνει τὴν μεγίστην ἀνάπτυξιν τῆς ἰδιοφυΐας τοῦ παιδός; — Σημειωτέον ὅτι εἰς ἑκάστην ὁμάδα ὑπάρχει προεδρεύων καὶ πρακτικογράφος.

Τὸ δεύτερον — Πανελλήνιον θὰ ἐλέγομεν ἡμεῖς — εἶναι ἐπίσης 3ήμερον — 5, 6, 7 Ὀκτωβρίου — καὶ πε-

ριλαμβάνει τέσσαρας γενικὰς συνεδριάσεις, ἀς παρακολουθοῦν πάντες οἱ ἀντιπρόσωποι ἐκπαιδευτικοί, ἀνεξαρτήτως βαθμίδος εἰς ἣν ἐργάζονται· τρεῖς κατὰ βαθμίδας συνεδριάσεις (κατωτέρα παιδεία — μέση καὶ — ἀνωτέρα)· ὁμαδικὰς συνεδριάσεις εἰς διάφορα σχολεῖα τῆς πόλεως.

Τὰ θέματα τῶν γενικῶν συνεδριάσεων εἶναι: 1. Νέα καθήκοντα διὰ τὴν Ἀμερικανικὴν ἐκπαίδευσιν· ὁμιλητής: ἀντιπρόσωπος τῆς ὁμοσπόνδου κυβερνήσεως. 2. Δύναμαι νὰ κοιμηθῶ εἰς θυελλώδη νύκτα· ὁμιλητής: Καθηγητὴς τῆς παιδαγωγικῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Τέξας. 3. Δρόμοι διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν· ὁμιλητής: Καθηγητὴς παιδαγωγικῆς τοῦ Χάρβαρτ. 4. Στοιχεῖα μελλοντικοῦ προγραμματισμοῦ· ὁμιλητής: Γεν. Γραμματεὺς τῆς ἐθνικῆς ἑνώσεως Ἐκπαιδευτικῶν.

Θέμα συνεδριάσεως: 1. Διὰ τὴν κατωτέραν ἐκπαίδευσιν: Διατήρησις ὑψηλῶν σκοπῶν διὰ τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν· ὁμιλητής: Καθηγήτρια παιδαγωγικῆς Πανεπιστημίου Κολούμπια. 2. Διὰ τὴν μέσην: Δραστηριότητες μαθητῶν, καθηγητὴς παν)μίου εἰς τὴν σωματικὴν ἀγωγήν. 3. Διὰ τὴν Ἀνωτέραν: Σύγχρονοι τάσεις εἰς τὴν Ἀνωτέραν ἐκπαίδευσνν· ὁμιλητής: Καθηγητὴς Πανεπιστημίου εἰς τὴν Παιδαγωγικήν· καὶ ἀκολουθεῖ συναυλία τῶν διδασκάλων τῆς μουσικῆς τοῦ κράτους — State — πολιτείας.

Εἰς τὰς ὁμάδας εἰδικοτήτων συνεζητήθησαν τὰ ἀκόλουθα θέματα:

1. Ἐκπαιδευταὶ ἐνηλίκων: ὀργάνωσις ἑνώσεως — Καταστατικόν.

2. Διδάσκαλοι τεχνικῶν: Ἡ ἔννοια τῆς δημιουργικότητος εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν.

3. Διδάσκαλοι χειρισμοῦ μηχανημάτων: Ἡ διδασκαλία τῆς μηχανικῆς τεχνολογίας καὶ διαφέροντα.

4. Διδάσκαλοι Ἐμπορικῶν Ἐπιχειρήσεων: Ἐπιχειρήσεις καὶ οἰκονομικὴ ἐκπαίδευσις εἰς τὰ 1960.

5. Διδάσκαλοι Νηπιαγωγοί: Ἡ παράδοσις καὶ ἡ σημερινὴ κοινωνικὴ πιεσις.

6. Διδάσκαλοι Στοιχειώδους — Μέσης: Ἡ διδασκαλία εἶναι τὸ ἐπάγγελμά μας.

7. Διδάσκαλοι μεταβατικῆς ἐκπαιδεύσεως: πρόβλήματα τῆς μεταβατικῆς ἐκπαιδεύσεως

8. Διδάσκαλοι ὁδηγήσεως αὐτοκινήτων καὶ ἀσφαλείας: Προγράμματα διδασκαλίας.

9. Διευθυνταὶ σχολείων: Ἡ θέσις τοῦ διευθυντοῦ εἰς τὸ σχολεῖον.

10. Διδάσκαλοι γλώσσης: Αἱ ἰδιότητες τοῦ διδασκάλου· τί καὶ πῶς διδάσκει.

11. Διδάσκαλοι ξένων γλωσσῶν: Αἱ ξέναι γλῶσσαι εἶναι ἡ κλεὶς τῆς κατανοήσεως τοῦ κόσμου.

12. Μέλλοντες διδάσκαλοι: Ὁμιλίαι ἐν ὑπηρεσίᾳ διδ)λων πρὸς ὑποψηφίους τελειοφοίτους Γυμνασίων.

13. Διδάσκαλοι Γυμναστικῆς — ὑγιεινῆς — ψυχαγωγίας: Ὁ χορὸς εἰς τὰ σχολεῖα, διατί; τί; πῶς;

14. Διδάσκαλοι οἰκοκυρικῶν: Ἡ χρῆσις μικρῶν ἠλεκτρικῶν σκευῶν εἰς τὸ σχολεῖον.

15. Διδάσκαλοι Βιομηχανικῆς Ἐκπαιδεύσεως: Ἡ ἐπιδίωξις ἀνωτερότητος.

16. Διδάσκαλοι Βιβλιοθηκάριοι Ἔκθεσις βιβλίων.

17. Διδάσκαλοι Μαθηματικῶν: Ὕλη καὶ διδακτικὴ τῶν μαθηματικῶν.

18. Διδάσκαλοι Φιλόλογοι: Ἓν βλέμμα εἰς τοὺς φιλολόγους.

19. Διδάσκαλοι Μουσικῆς: Ἐργαστήρια καὶ ἐκτελέσεις — συζήτησις ἐπὶ τῶν συναυλιῶν.

20. Διδάσκαλοι Εἰδικῶν σχολείων: Τὸ συναισθηματικῶς τεταραγμένον παιδί.

21. Διδάσκαλοι Σωματικῆς ἀγωγῆς — ὑγιεινῆς καὶ νοσοκόμοι: Ἀρχαὶ καὶ μέσα συμβουλευτικῆς ὑγιεινῆς.

22. Διδάσκαλοι Σύμβουλοι — ψυχολόγοι: Ὁ Ψυχολόγος — Σύμβουλος εἰς τὰ 1960. Προσόντα.—Ἐκπαίδευσις τῶν εὐφυῶν.—Ἡ αὐτογνωσία ὡς μέσον προσαρμογῆς καὶ θεραπείας.—Μέθοδοι ἐκπαιδεύσεως τῶν τραυλῶν καὶ ἐλαττωματικῶν.—Ἡ ἐπίδρασις τῆς κοινωνικῆς ἀλλαγῆς ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦ παιδός.

23. Διδάσκαλοι Ἐρευνηταί: Συζήτησις ἐπὶ τῶν μέσων ἐρεύνης εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν.

24. Ὑπηρετικὸν προσωπικόν: Δημόσιαι σχέσεις — Συνταξιοδοτικὸν πρόγραμμα.

25. Γραφεῖς—Γραμματεῖς: Ἐπαγγελματικὰ προσόντα.

26. Διδάσκαλοι Φυσικῶν: Ἔκθεσις διδακτικῶν μέσων.—Ἔρευναι.—Ἐκπαίδευσις διὰ τὸν αἰῶνα τοῦ διαστήματος.

27. Διευθυνταὶ Μέσης Ἐκπαιδεύσεως: ἀρχαὶ διευθύνσεως καὶ διοικήσεως.

28. Διδάσκαλοι Κοινωνικῶν σπευδῶν: Κριτικὴ ἐπιδιωκομένων σκοπῶν· ἐκθέσεις.

29. Διδάσκαλοι Τεχνικῶν Βιομηχανικῶν ἔργων: Ἐθνικαὶ τάσεις ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως.

30. Διδάσκαλοι Γεωργίας: Δημοσία συζήτησις ἐπὶ τῶν σκοπῶν τῆς Γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Τὴν τελευταίαν ἡμέραν, λαμβάνουν χώραν ἐκλογαὶ δι' ἀνάδειξιν νέας Διοικήσεως.

Ἡ ἀπαρίθμησις τῶν θεμάτων σκοπεῖ εἰς τὸ νὰ δοθῇ μία ἰδέα περὶ τοῦ ποῖα ζητήματα ἀπασχολοῦν τὸν ἐκπαιδευτικὸν κόσμον εἰς τὴν τεταραγμένην ἐποχὴν τοῦ «ἀτομικοῦ» αἰῶνος, πέραν τῶν στενῶς διδακτικῶν καὶ διεκδικήσεων τοιούτων.

Salt Lake cify, Ufah, Oct. 28, 1961

ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

Ἡ δημοσιευθεῖσα εἰς τὰ ὑπ' ἀριθμ. 9—10 Ζ' ἔτους τεύχη τοῦ «Ἐπιστημονικοῦ Βήματος τοῦ Διδασκάλου» μελέτη ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Ἐμπειρικὸς παράγων ὡς μέσον ἀγωγῆς» ἀνήκει εἰς τὸν κ. Δ. Νταφίλην, ἀντὶ τοῦ ἐσφαλμένως ἀναγραφέντος Νταρίλη.

ΤΟ
"ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΒΗΜΑ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ"
Εὔχεται εἰς τοὺς ἀναγνώστας του
ΧΑΡΟΥΜΕΝΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

Ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ. Μελέτη ***ΒΑΣ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ****, Διδ)σσης Πατρῶν*

«EDUCATION AND THE SPIRIT OF THE AGE» ἐπιγράφεται τὸ σύγγραμμα τοῦ Ἄγγλου παιδαγωγοῦ καὶ φιλοσόφου LIVINGSTON, εἰς τὸ ὁποῖον περιέχονται καὶ θίγονται οἱ σκοποὶ τῆς παιδείας εἰς τὸ ὁποῖον προσπαθεῖ νὰ δώσῃ μίαν ὀρθὴν λύσιν εἰς τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζει σήμερον ἡ ἐποχή μας καὶ τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦν τὸν σύγχρονον ἐκπαιδευτικὸν κόσμον. Μὲ τὰς σκέψεις ὅτι κάθε ἐποχὴ ἀλλάσσει καὶ ὅτι κάθε περίοδος ἔχει τὰς ἰδικάς της ἐκδηλώσεις καὶ τὰ ἰδικά της προβλήματα ὁ LIVINGSTON ἠσχολήθη μὲ τὰ βαθύτερα προβλήματα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζονται εἰς τὴν ἐποχήν μας, ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἐσωτερικήν μας ζωὴν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν.

Ὁ ἐλευθερισμὸς καὶ αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι διέπουν τὴν ἐποχήν μας. Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ Ἐλευθερισμοῦ εἶναι **ὁ λόγος καὶ ἡ ἐλευθερία.** Ἄνευ αὐτῶν δὲν πραγματοποιεῖται οὐδεμία πρόοδος. Ταῦτα εἶναι τὰ δύο μεγάλα λάβαρα μὲ τὰ ὁποῖα προχωρεῖ ὁ κόσμος. Ἡ δύναμις τῶν Ἀθηνῶν ἀνεπτύχθη ὄχι ὅταν ἦσαν ὑπὸ δεσποτείαν ἀλλ' ὅταν ἀπηλλάγησαν ἀπ' αὐτήν. Ἡ ἐλευθερία λοιπόν, στοιχεῖον τοῦ ἐλευθερισμοῦ, εἶναι γενικῶς ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος. Ἡ ἀναγνώρισις τοῦ ἀνθρώπου ὡς μιᾶς πνευματικῆς ὑπάρξεως, ἡ ὁποία νὰ δύναται νὰ κάμῃ τὴν ἐκλογήν της μεταξὺ καλοῦ καὶ κακοῦ.

Ἡ ἐλευθερία εἶναι μεγάλον δῶρον, ἀλλὰ καὶ ἕνας μεγάλος κίνδυνος. Ἡ ἀξία της ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν χρῆσιν ποὺ κάμνομεν. Ἡ ἐλευθερία δὲν μᾶς δίδει ὁδηγίας διὰ τὴν χρησιμοποίησίν της, εἶναι οὐδετέρα, ἀφήνει τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν ἰδικήν των κρίσιν. Ἐνεργεῖ καλῶς ἢ ὄχι, συμφώνως πρὸς τὴν ἠθικότητα τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ἐλευθερία ὅμως μόνη δὲν δύναται νὰ σύρῃ τὸ ἅρμα τῆς ἀνθρωπότητος εἰς ἀσφάλειαν. Ὁ νόμος εἶναι ὁ ὑπηρέτης της καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δὲν γνωρίζει τὴν σημασίαν καὶ τὴν ἀναγκαιότητα τῶν νόμων, δὲν δύναται ἐπὶ μακρὸν νὰ ἀπολαύσῃ τὴν ἐλευθερίαν.

Μεγάλην ὑπηρεσίαν προσφέρει εἰς τὴν ἐλευθερίαν ὁ λόγος (λογικόν, REASON), ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπαραίτητος σύμβουλος καὶ σύντροφος εἰς τὴν ζωήν. Εἰς τοὺς ἀνθρώπους μὲ δυνατὸν χαρακτῆρα, καθαρὰς πεποιθήσεις καὶ σταθερὰς συνηθείας εἰς τὴν συμπεριφοράν των, ὁ λόγος ἀπομακρύνει τὰς φθορὰς καὶ τὰ σφάλματα τῆς σκέψεως. Ἔργον μας λοιπὸν εἶναι νὰ εἴμεθα ἐνήμεροι τῶν σφαλμάτων, νὰ διορθώνωμεν αὐτὰ καὶ ν' ἀποκτήσωμεν φιλοσοφικὴν ζωήν, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἡ ἐλευθερία καὶ ὁ λόγος νὰ δύνανται νὰ ἐνεργήσουν ἐλευθέρως καὶ ἀσφαλῶς.

Εἰς τὴν ἐποχήν μας ὑπάρχει « CREATING PARALYSIS OF MORAL STANDARDS» μία ἕρπουσα χαλάρωσις τῶν ἠθικῶν κανόνων.

Αὐτὴν καλούμεθα νὰ θεραπεύσωμεν. Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ περίπτωσις αὐτὴ δὲν παρουσιάζεται διὰ πρώτην φοράν. Ἀπὸ μίαν τοιαύτην περίπτωσιν προέκυψεν ἡ Ἀναγέννησις.

Ὁ Πλάτων ἔδωσεν εἰς τὸν καιρόν του, μίαν καθαρὰν ἀρχήν, ὑπὸ τῆς ὁποίας οἱ ἄνθρωποι ἠδύναντο νὰ ὁδηγοῦνται εἰς τὴν συμπεριφοράν των καὶ νὰ ξεχωρίζουν τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακόν. Ὁ κόσμος ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του δὲν ἐστερήθη τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἐθεμελιώθη μία ἐσωτερικὴ βάσις. Μετὰ τὸν πλάτωνα ἔχομεν τοὺς Στωϊκούς, Κυνικούς, Ἀριστοτέλην, τοὺς Δογματικοὺς τῆς Περιπατητικῆς Σχολῆς καὶ τοὺς Ἐπικούρειους. Ὅλαι δὲ αὗται αἱ φιλοσοφικαὶ θεωρίαι ἐπεκράτησαν εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων.

Τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου, τὸ ὁποῖον ἀπουσιάζει ἀπὸ τὸν ἰδικόν μας κόσμον. Μᾶς χρειάζεται λοιπὸν ἕνας Πλάτων διὰ νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα τῆς ἐποχῆς μας ;

Ἀναγκαῖον λοιπὸν στοιχεῖον, διὰ κάθε ἐκπαίδευσιν, εἶναι ἡ σπουδὴ τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ καὶ τῆς θρησκείας. Πρέπει νὰ στραφῶμεν εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν θρησκείαν. Εἶναι παράλογον ν' ἀγνοήσωμεν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τὴν θρησκείαν, ἡ ὁποία εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ἀληθείας τῆς ζωῆς καὶ ἡ μεγαλυτέρα δύναμις εἰς τὴν ἱστορίαν μας.

Πρέπει νὰ δώσωμεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἰδέαν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Χριστιανικῆς ζωῆς.

Μερικοὶ λέγουν ὅτι δὲν χρειάζεται, δὲν εἶναι ἔργον τῆς ἐκπαιδεύσεως νὰ ἐφοδιάσῃ τοὺς μαθητὰς μὲ ὡρισμένας ἀπόψεις περὶ τῆς ζωῆς. Αὐτὸ βέβαια εἶναι ἀλήθεια, ἀλλὰ ὅταν οἱ νέοι φύγουν ἀπὸ τὰ ἀνώτερα ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα χωρὶς βάσεις διὰ τὰς ἰδέας τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τοῦ ὀρθοῦ καὶ τοῦ λάθους, θὰ πλύνουν ταῦτα τὰς χεῖρας των ὡς ὁ Πιλάτος. Πῶς τοιούτου εἴδους θέματα εἶναι τῆς μερίμνης των ;

Τὸ ἔργον μας λοιπὸν εἶναι νὰ κάμνωμεν κάτι, ὥστε νὰ βοηθήσωμεν τοὺς σπουδαστάς μας νὰ σχηματίσουν ἀπόψεις ἰδικάς των'

Τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα δύνανται νὰ ἐπιδράσουν δυναμικὰ εἰς μίαν μειονότητα, ἀφήνοντας τὴν μᾶζαν τῶν ἀνθρώπων, μὴ δυναμένην νὰ πλησιάσῃ.

Ἡ φιλοσοφία καθαρίζει τὸ πνεῦμα, δυναμώνει τὴν σκέψιν τῶν ἀνθρώπων, καθιστᾶ αὐτοὺς ἀξίας καὶ τοὺς βοηθεῖ νὰ εὕρουν κάθε ἀξίωμα. Οἱ μὴ μορφωμένοι ἄνθρωποι (UNEDUCATFD) δὲν δύνανται νὰ πλησιάσουν τὴν φιλοσοφίαν.

Ὁ σύγχρονος κόσμος στερεῖται συστήματος ἠθικῆς φιλοσοφίας. Ὄχι βέβαια τὰ εἴδη τῶν συστημάτων, τὰ ὁποῖα οἱ φιλόσοφοι γράφουν καὶ ἄλλοι φιλόσοφοι διαβάζουν, ἀλλὰ μίαν λογικὴν μεθοδικὴν ἔκθεσιν πρακτικοῦ συστήματος τῆς ἀγωγῆς. Ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὰ ἠθικά του θίγει ὅ,τι ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκην. Παίρνομεν τὸν Ἀριστοτέλην καὶ ὄχι τὸν Πλάτωνα, διότι ὁ Πλάτων ἀναφέρεται εἰς ἰδεώδη πολιτείαν, ἡ ὁποία πραγματοποιεῖται εἰς τὸν Οὐρανόν.

Ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὰ ἠθικά του, ὑποστηρίζει τὴν γενικὴν θεωρίαν, ὑφ' ἑνὸς λεπτομεροῦς καταλόγου ἀξιῶν μὲ συγκεκριμένην διευκρίνησιν αὐτῶν. Διὰ τὸν σύγχρονον κόσμον τὰ ἠθικὰ τοῦ Ἀριστοτέ-

λους ἔχουν ἕνα πλεονέκτημα περισσότερον ἀπὸ τὴν πολιτείαν τοῦ Πλάτωνος, διότι πλησιάζουν εἰς τὰ προβλήματα τῆς ἀγωγῆς.

Εἰς τὰ ἠθικά του ὁ Ἀριστοτέλης δίδει ἐπιστημονικὴν καὶ ψυχολογικὴν βάσιν, πλησιάζει τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ψυχολογίαν. Ὁ Ἀριστοτέλης πιστεύει ὅτι ὑπάρχει κάποια ἔννοια εἰς τὴν ζωήν, κάποιος σκοπὸς εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀγωγήν, κάποιο τέρμα εἰς τὸ ὁποῖον οἱ ἄνθρωποι νὰ κατορθώσουν νὰ φθάσουν Ἐπίσης πιστεύει ὅτι ὑπάρχει εἰς τὸν ἄνθρωπον κάτι τὸ θεῖον, τὸ ὑψηλὸν καὶ ὅτι, ὅσον εἶναι δυνατόν, νὰ ζήση συμφώνως μὲ αὐτό

Πρέπει λοιπὸν ν' ἀνεύρωμεν τὸ ὕψιστον ἀγαθὸν εἰς τὸ ὁποῖον οἱ ἄνθρωποι νὰ τείνουν.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ἀνευρίσκομεν αὐτὸ μέ τὴν λέξιν εὐδαιμονίαν (HAPPYNESS),

Τελικὸς σκοπὸς ὅλων μας εἶναι ἡ εὐδαιμονία κατὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας. Ἀλλὰ αὐτὸ οἱ ἄνθρωποι, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην, ἀντιλαμβάνονται διαφορετικά. Εἰς ἄλλους εὐδαιμονία εἶναι ὁ πλοῦτος, εἰς ἄλλους ἡ τιμή, εἰς ἄλλους ἡ ζωὴ τοῦ λόγου, ἡ ὁποία δὲν περιέχει μόνον τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἐπιστήμην, ἀλλα καὶ τὴν τέχνην, μουσικὴν καὶ φιλολογίαν.

Ἀρχίζοντας κατὰ τὴν ἐπαγωγικὴν μέθοδον δυνάμεθα νὰ μελετήσωμεν τὰς περιπτώσεις καὶ νὰ ἀνεύρωμεν τὸ πλέον ὀρθόν. Ὁ Ἀριστοτέλης διευκρινίζει ὅτι ἡ εὐδαιμονία συνίσταται εἰς τὴν τιμὴν καὶ αὐτὴ ἡ τιμὴ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν στάσιν τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἡμᾶς.

Ὡς γνωστὸν τὸ ἔργον τοῦ ἀνθρώπου δὲν εὑρίσκεται ἁπλῶς εἰς τὸ φαινόμενον τῆς ζωῆς, διότι οὕτος θ' ἀνῆκεν εἰς τὰ φυτά, οὔτε εἰς τὸ φαινόμενον τῶν αἰσθήσεων, διότι θὰ ἀνῆκεν εἰς τὰ ζῶα. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην εὑρίσκεται εἰς τὴν ἐνεργητικότητα τῆς ψυχῆς, τείνουσα εἰς τὸ καλλίτερον καὶ πλέον τέλειον. Αὐτὸ δὲ εἶναι τὸ γενικὸν συμπέρασμα περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ζωῆς, εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ τείνωμεν. Ποῖαι δὲ εἶναι αἱ ἠθικαὶ ἀξίαι, εἰς τὰς ὁποίας πρέπει νὰ σκοπεύωμεν; Πρώτη ἀξία εἶναι ὁ λόγος (REASON), τοῦ ὁποίου ἡ δραστηριότης συνίσταται εἰς τὴν σκέψιν, ἡ ὁποία ἐγέννησε τὴν φιλοσοφίαν, τὰς ἐπιστήμας, τὴν ποίησιν, τὰς τέχνας τὴν μουσικήν. Εἶναι δὲ ὁ λόγος τὸ ὑψηλότερον στοιχεῖον εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἔχομεν δεύτερον τὰς συνηθείας, αἱ ὁποῖαι ἐδημιουργήθησαν, συμφώνως μὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ ὀρθοῦ λόγου. Ὅπως ἕνας βιολιστὴς εἶναι καλός, διότι μεταχειρίζεται καλὰ τὸ βιολί καὶ ἡμεῖς γινόμεθα εἰλικρινεῖς, ὅταν μεταχειριζώμεθα τὴν ἀλήθειαν, γενναῖοι ὅταν πράττωμεν τι θαρραλέως καὶ ἔτσι ἡ ἀλήθεια καὶ τὸ θάρρος γίνονται δευτέρα φύσις. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ὅτι εἶναι ἀλήθεια διὰ τὸ ἄτομον εἶναι καὶ διὰ τὴν πολιτείαν.

Ἡ πολιτεία κάμνει τοὺς πολίτας καλούς, ἐκπαιδεύουσα αὐτοὺς εἰς τὰς συνηθείας τῆς ὀρθῆς πράξεως.

Ἀπὸ ὅλα τὰ μέσα διὰ τὴν ἠθικὴν διαπαιδαγώγησιν, τὸ ἄξίωμα τῆς συνηθείας εἶναι τὸ πλέον ἐνδιαφέρον καὶ ἀποτελεσματικόν.

Ὁ Δυτικὸς λοιπὸν κόσμος χρειάζεται ἕναν σύγχρονον Ἀριστοτέλην νὰ γράψη τὰ σύγχρονα ἠθικά, νὰ περιγράψη καὶ νὰ διευκρινίση τὰς σημερινὰς ἀξίας. Μὲ ἕνα τέτοιο βιβλίο θὰ ἠδυνάμεθα τουλάχιστον νὰ κάμνωμεν κάτι νὰ ξεκαθαρίσωμεν τὰς σκέψεις μας καὶ νὰ εἰσαγάγωμεν περισσοτέρας ἀρχὰς εἰς τὴν ἀγωγήν μας.

Μεγάλην ἐπίδρασιν ἐξασκοῦν καὶ αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι εἰς τὴν ἐποχήν μας. Τὰ διάφορα φαινόμενα τῆς φύσεως ἀπησχόλησαν τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου. Κατ' ἀρχὰς οἱ ἄνθρωποι φιλοσοφοῦσαν ἐπάνω εἰς τὸ ζήτημα αὐτό, κατόπιν ἐπεδίωξαν διὰ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν νὰ γνωρίσουν καὶ νὰ ἐξηγήσουν τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως.

Μὲ τὴν σημερινὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἔχουν ἀναπτυχθῆ αἱ Διεθνεῖς σχέσεις καὶ γενικῶς ἡ ἐπιστήμη ἔχει τεθῆ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει μάθει νὰ κάνη ἐκλογήν. Ἔχει τεθῆ εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἀνθρώπων εἰς τρόπον ὥστε εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἐκλέγουν τὸ κακὸν καὶ ἀρνοῦνται τὸ καλόν.

Σήμερον μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Βιομηχανίας ἠλαττώθησαν οἱ τεχνῖται. Οὗτοι ἔχουν ἀντικατασταθῆ ἀπὸ τὴν μᾶζαν τῶν μηχανημάτων, καὶ ὁ τεχνίτης ἔχει γίνει ἕνα αὐτόματο.

Καμνουν πλουσίους τοὺς ἀνθρώπους ὡς πρὸς τὴν κατοχὴν ἀλλὰ πτωχοὺς ὡς πρὸς τοὺς ἑαυτούς των.

Ὁ σύγχρονος πολιτισμὸς ἔχει ἕνα μεγάλον κίνδυνον, τὸν ἀγῶνα μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς μηχανῆς.

Εἰς τὰς χεῖρας μας εὑρίσκεται ἡ χρησιμοποίησις τῆς ἐπιστήμης καὶ διὰ τὸ καλὸν καὶ τὸ κακὸν π.χ. ἡ ἀτομικὴ ἐνέργεια νὰ μὴ χρησιμοποιηθῆ διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ διὰ τὴν καλλιτέρευσίν του. Τὰ ἀεροπλάνα δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν δι' ἄλλους σκοποὺς ἐκτὸς τοῦ βομβαρδισμοῦ. Ἡ συνταγὴ εἶναι εἰς τὰς χεῖρας μας καὶ δι' αὐτὸ χρειαζόμεθα σταθεροὺς κανόνας καὶ καθαρὰν φιλοσοφικὴν ζωήν, ἡ ὁποία νὰ διακρίνη τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν, νὰ ἐκλέγη τὸ καλὸν καὶ νὰ ἀρνῆται τὸ κακόν. Ἔτσι αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ὕψωσαν ἕνα νέον πρόβλημα, τὸ ὁποῖον θέτει τὸ πνεῦμα μας εἰς σύγχυσιν. Κάθε μεγάλη δύναμις ποὺ ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον εἶναι ἐπαναστατική, ἔτσι ἔγινε μὲ τὸν Χριστιανισμόν, τὸ αὐτὸ γίνεται καὶ μὲ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ δι' αὐτὸ χρειαζόμεθα μίαν σκόπιμον πολιτικὴν καὶ διὰ μίαν σκόπιμον πολιτικὴν χρειαζόμεθα καθαρὰς καὶ σταθερὰς πεποιθήσεις.

Ἀλλὰ ἂς ἐξετάσωμεν ποῖος ὁ ψυχολογικὸς σκοπὸς τῆς μελέτης τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν; Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι δίδει εἰς τὸν σπουδάζοντα μίαν ἐπιστημονικὴν στάσιν εἰς τὴν ζωὴν καὶ ὅτι γυμνάζει τὸ πνεῦμα νὰ εἶναι κριτικὸν καὶ ἀντικειμενικόν. Ὁ σκοπὸς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν εἶναι νὰ ἐξακριβώσωμεν τὰ γεγονότα καὶ νὰ εὕρωμεν μίαν ἐξήγησιν δι' αὐτά. Αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ἔχουν ἕνα εἰδικὸν πλεονέκτημα (AVANTAGE). Εἰσάγουν ἡμᾶς εἰς τὸν ὑλικὸν κόσμον καὶ διαπλαταίνουν τοὺς ὁρίζοντας τοῦ πνεύματος καὶ δίνουν ἕνα νόημα καὶ κάμνουν τὴν ζωὴν περισσότερον ἐνδιαφέρουσαν καὶ ζωντανήν. Εἶναι σπάνιον νὰ εὕρωμεν ἕνα φυσικὸν ἐπιστήμονα, ὁ ὁποῖος νὰ εἶναι πεσιμιστὴς ἢ ἀποτυχημένος, διότι αὐτὸς ζῆ εἰς μίαν ἀτμόσφαιραν προόδου. Ἡ φυσικὴ ἐπιστήμη εἶναι δημιουργική

καὶ ἀτενίζει πρὸς τὰ ἐμπρός. Ὁ Ἐπιστήμων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν εἶναι ἐξερευνητὴς ἑνὸς ἀγνώστου κόσμου μὲ ἀπείρους δυνατότητας ἀνακαλύψεως. Δὲν εἶναι μόνη ἡ πρᾶξις τῆς ἀνακαλύψεως δυνατή, ἀλλὰ ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν πρακτικῶν ἐφαρμογῶν.

Θὰ περιμένωμεν λοιπὸν αὐτὴ ἡ δημιουργική, ἡ πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἀτενίζουσα, πρακτικοῦ χαρακτῆρος ἐπιστήμη, νὰ ἔχη μίαν ἐπίδρασιν περαιτέρω εἰς τὸ πνεῦμα;

Μία καθαρῶς φυσικο-ἐπιστημονικὴ ἐκπαίδευσις ἔχει μίαν στενότητα σκοποῦ. Ὅταν διαβάζωμεν Ὅμηρο ἢ Δάντη ἢ Σαίξπηρ ἢ ἀκούωμεν μίαν συμφωνίαν τοῦ Μπετόβεν ἢ ἀτενίζωμεν τὸν Παρθενῶνα, ἡ φυσικὴ ἐπιστήμη ἔχει λίγο φῶς νὰ ρίξη εἰς τὸ τί νοιώθομεν ἢ γιατὶ τὸ νοιώθομεν.

Βουβαίνεται ὅταν τὴν ρωτήσης νὰ μᾶς ἐξηγήση τὰ μεγαλουργήματα τῶν ἀνθρωπίνων ἔργων καὶ τῶν συγκινήσεων.

Ἐδῶ ὑπάρχει ἕνας μυστήριος οἰκεῖος κόσμος, ὁ ὁποῖος ἀνήκει εἰς τὴν θρησκείαν, καὶ τὴν ποίησιν, ἀλλὰ ὄχι εἰς τὴν φυσικὴν ἐπιστήμην.

Ζῶμεν εἰς ἕνα κόσμον κυττάρων, στοιχείων καὶ ἀτόμων. Εἶναι προφανῶς κίνδυνος νὰ ζῶμεν εἰς ἕνα τέτοιον κόσμον. Ἡ φυσικὴ ἐπιστήμη δὲν ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα. Ἀγνοεῖ πάντα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν προσωπικότητα καὶ μάλιστα μεταχειρίζεται τοὺς ἀνθρώπους σὰν νὰ εἶναι στοιχεῖα ἢ ἄτομα.

Ὅθεν μία ἐκπαίδευσις στηριζομένη εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας ἐνθαρρύνει πρὸς τὰ ἐμπρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἐξασκεῖ τὸ πνεῦμα εἰς δραστηριότητα, ἀλλὰ δίδει μίαν ἀκατάλληλον ἄποψιν τοῦ κόσμου καὶ ὅτι, ζῶντες καὶ συμπεριφερόμενοι μὲ τ' ἄτομα καὶ τὰ κύτταρα, δὲν ἑτοιμαζόμεθα διὰ νὰ ζήσωμεν καὶ συναναστραφῶμεν μὲ ἀνθρώπους.

Αἱ φυσικαὶ λοιπὸν ἐπιστῆμαι δὲν πρέπει νὰ διέπουν τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἡνωμέναι μὲ τὰς ἄλλας ἀνθρωπίνας σπουδάς, οὕτω ἡ ἐκπαίδευσις νὰ δύναται νὰ ἔχη ἰσορροπίαν εἰς τὰς ἀνθρωπίνας ὑπάρξεις.

Τὴν ἐποχήν μας τὴν διέπει καὶ ἡ ἀνάλυσις, τὸ ἀναλυτικὸν πνεῦμα. Δὲν περιορίζεται δὲ αὕτη μόνον εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας. Μὲ τὴν ἀνάλυσιν ἀναλύομεν γεγονότα καὶ πρόσωπα καὶ ἐξηγοῦμεν αὐτά.

Ἡ ἀνάλυσις εἶναι σήμερον μιὰ συνήθεια τοῦ πνεύματος εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἀνωτέρα ἐκπαίδευσις κλίνει. Κατὰ τὴν γνώμην ὅμως ἑνὸς πολιτικοῦ ἀνδρὸς (STATESMAN) μία ἀνάλυσις ἑνὸς θέματος εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα ὡς μία διάλυσις αὐτοῦ.

Δὲν κερδίζομεν λοιπὸν τίποτα μὲ τὴν ἀνάλυσιν; Θὰ εἴμεθα ἴσως καλλίτερα χωρὶς αὐτήν; Βεβαίως ὄχι. Ἕνας φανερὸς λόγος εἶναι ὅτι, ὁ πολιτισμός μας εὑρέως, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀναλυτικὴν τεχνικὴν καὶ χωρὶς αὐτὴν θὰ ἔπαυε ἡ πρόοδος. Καὶ τοῦτο, διότι ὁ λόγος ἡ σκέψις μαζὶ καὶ ἡ ἀνάλυσις ὠχυρώνουν τὸ πνεῦμα ἐναντίον τῆς φαντασίας καὶ πειθαρχοῦν ἐναντίον τῆς ἀνυποταξίας.

Εἰς τοὺς κλάδους ὅμως τῆς λογοτεχνίας, τῆς τέχνης καὶ μουσικῆς, ἡ ἀνάλυσις δύναται νὰ φαίνεται ἐκτὸς θέσεως.

Ὄπισθεν τῶν μεγαλυτέρων καλλιτεχνικῶν καὶ φανταστικῶν δημιουργημάτων τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχει ἕνα μεγάλο ποσὸν ἐσωτερικῆς ἐνεργητικότητος

Ὁ Παρθενών, ἡ Ἁγία Σοφία εἶναι δημιουργήματα τῆς ὑπομονητικῆς ἐργασίας καὶ σκέψεως, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐντέχνου φαντασίας.

Ἡ ἐκπαίδευσίς μας σήμερον εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ εἶναι πλημμελὴς «διδάσκει τὸν μαθητὴν νὰ σκέπτεται καὶ δίδει εἰς αὐτὸν ἕνα κριτικὸν πνεῦμα» Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι αὐτὸ εἶναι ἕνα οὐσιῶδες στοιχεῖον εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν, ἀλλὰ τὸ νὰ διδάσκωμεν ἀνθρώπους νὰ βλέπουν καὶ νὰ αἰσθάνωνται εἶναι περισσότερον ἐνδιαφέρον Εἰς τὸ «δίδαξε τὸν μαθητήν σου νὰ σκέπτεται» χρειάζεται νὰ προσθέσωμεν «δίδαξε τὸν μαθητήν σου νὰ βλέπῃ καὶ νὰ αἰσθάνεται».

Ἡ ψυχὴ ἔχει δύο μάτια καὶ ἀμφότερα χρειάζονται ἀνάπτυξιν. Ὑπάρχει τὸ κριτικόν, τὸ ἀναλυτικὸν μάτι, τὸ ὁποῖον μετρᾶ καὶ προστατεύει τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὰς αὐταπάτας καὶ ἀπάτας καὶ τό μάτι τὸ ὁποῖον καθιστᾶ αὐτοὺς ἱκανοὺς νὰ μελετήσουν, νὰ ἀπολαύσουν καὶ νὰ λατρεύσουν.

Ἡ τέχνη, ἡ ποίησις καὶ ἡ μουσικὴ φυσικὰ δὲν δύνανται νὰ δώσουν μίαν φιλοσοφικὴν ζωήν. Τὸ γεγονὸς ὅμως εἶναι ὅτι δύνανται νὰ διορθώσουν τὸ μάτι τοῦ πνεύματος διὰ τῆς ἐξασκήσεως καὶ ἐντεῦθεν καταστήσουν ἡμᾶς ἱκανοὺς νὰ γίνωμεν ἐνήμεροι τῆς πραγματικότητος εἰς τὴν ὁποίαν ὁ λόγος δύναται ν' ἀνταναklᾶ καὶ εἰς τὴν βάσιν τοῦ ὁποίου δύναται νὰ δημιουργηθῇ μία φιλοσοφία. Πρέπει ὅμως νὰ πλησιάσωμεν τὴν τέχνην. τὴν ποιησιν, τὴν μουσικὴν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς φαντασίας καὶ ὄχι τῆς σκέψεως ἢ τῆς ἀναλύσεως.

Διαβάζοντας τὸ «Ὁ Βασιλεὺς Λὴρ» πρέπει νὰ λησμονήσωμεν κάθε τι ἄλλο καὶ πρέπει νὰ ἴδωμεν τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος σὰν ζωντανὰς ἀνθρωπίνας ὑπάρξεις, σὰν τὴν ἰδικήν μας φύσιν καὶ νὰ ἀπορροφηθῶμεν ἀπὸ τὰς συγκινήσεις καὶ τὰς δοκιμασίας των.

Πρέπει νὰ λησμονήσωμεν κάθε ἄλλο εἶδος ἐξετάσεως. Δὲν δυνάμεθα εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν νὰ θέσωμεν ἐρωτήσεις διὰ τὸ μεγαλεῖον, τὴν ὡραιότητα, τὴν ἀνθρωπίνην ἀγωνίαν καὶ τοὺς ἡρωϊσμοὺς τῆς μεγάλης τραγωδίας. Αἱ ἀπαντήσεις τας ὁποίας θὰ λάβωμεν θὰ ἔχουν μελετηθῇ ἀπὸ σχετικὰ βιβλία καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀξίζουν ἀλλὰ καὶ νὰ μὴν ἀξίζουν. Ἀλλὰ τότε δὲν εἶναι τὸ «Ὁ Βασιλεὺς Λὴρ» αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἐξετάζομεν καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ δώσωμεν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι αὐτὰ τὰ ἐπικουρικὰ προβλήματα εἶναι τὸ ἔργον.

Διὰ νὰ αἰσθανθῶμεν δὲ περισσότερον τὸ ἔργον πρέπει νὰ παίζωμεν αὐτὰ τὰ μεγάλα δράματα. Ἕνας ἔλεγεν ὅτι ἡ μεγαλυτέρα ἐκπαιδευτικὴ ἐπίδρασις εἰς τὴν ζωήν του ἦτο, ὅταν ὑπεδύθη ὡς παιδί, τὸν Ἀγαμέμνονα τοῦ Αἰσχύλου.

Τὸ παιδὶ ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὸ νὰ δῇ κάτι, ἀλλὰ ἀμέσως πίπτει ἀπὸ τὸ θέαμα εἰς τὸ δραμα καὶ κινεῖται εἰς τὸν κόσμον τῆς ἰδικῆς του καταστάσεως, προσπαθῶντας εἴτε ἀμέσως νὰ παρουσιάση ὅ,τι βλέπει ἢ νὰ διεισδύση καὶ νὰ ἐκφράση τὴν ἐσωτερικήν του φύσιν. Αὐτὴ ἡ προσπάθεια καλεῖ ὅλας τὰς δυνάμεις του νὰ ἐξωτερικευθοῦν, καὶ ἀποκαλύπτει τὴν προσωπικότητά του καλλίτερα ἴσως παρὰ μὲ κάθε

ΚΑΡΛ ΓΚΟΥΣΤΑΦ ΓΙΟΥΓΚ

ΣΤΕΔΙΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ, Διδ)λου Β' Καβάλας

Καθυστερημένα, άλλὰ ὄχι χωρὶς ἐνδιαφέρον, γράφεται τὸ παρὸν βιόγραφικὸ σημείωμα, σὰν ἕνα μικρὸ ἀφιέρωμα στὴ μνήμη ἑνὸς σοφοῦ ἀσπρομάλλη, ποὺ ὅλη του τὴ ζωὴ τὴν πέρασε μελετῶντας τὰ τρίσβαθα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς.

Πρόκειται γιὰ τὸν διαπρεπῆ καθηγητὴ τῆς συγχρόνου ψυχολογίας καὶ ἰδιαιτέρως τῆς ψυχολογίας τοῦ βάθους, τοῦ Κάρλ Γκουστάφ Γιούγκ, ὁ ὁποῖος ἀπέθανε τὴν 6ην Ἰουνίου 1961 εἰς τὸ Κέσναχτ τῆς Ἑλβετίας. Οὗτος μέχρι τελευταίας του πνοῆς διετήρει ἀκμαίας τὰς πνευματικάς του δυνάμεις καὶ ἀπεθανεν φυσιολογικῶς εἰς ἡλικίαν 85 ἐτῶν.

Ὁ παγκοσμίου φήμης πρωτοπόρος τῆς συγχρόνου ψυχολογίας, ἐγεννήθη εἰς τὸ Κέσβιλ τῆς Ἑλβετίας τὴν 26ην Ἰουλίου 1875 ἐκ πατρὸς ἱερέως. Ἀφοῦ ἐσπούδασεν ἰατρικὴν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βασιλείας, εἰδικεύθη ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν ψυχιατρικὴν συμπληρώσας τὰς σπουδάς του εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῆς Ζυρίχης καὶ τῶν Παρισίων.

Ὁ Γιούγκ ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος τῆς φρουρᾶς τῶν ψυχαναλυτῶν, καθότι μαζὶ μὲ τοὺς δύο ἄλλους κορυφαίους ψυχολόγους, τὸν Σίγκμουντ Φρόϋντ καὶ τὸν Ἄλφρεντ Ἄντλερ, ὑπῆρξαν οἱ πρωτοπόροι ἐρευνηταὶ τοῦ ὑποσυνειδήτου καὶ γενικῶς οἱ ἱδρυταὶ τῆς συγχρόνου ψυχολογίας καὶ δὴ τῆς ψυχαναλύσεως.

Μὲ τὸν Φρόϋντ, ἱδρυτὴν τῆς σχολῆς τῆς ψυχαναλύσεως τῆς Βιέννης, διὰ πρώτην φορὰν συνηντήθησαν τὸ 1907 καὶ ἔκτοτε συνειργάσθησαν ἐπ' ἀρκετόν. Ὁ Γιούγκ τὸ 1912 ἵδρυσε τὴν Διεθνῆ Ψυχαναλυτικὴν Ἑταιρείαν τῆς ὁποίας μάλιστα κατέλαβεν καὶ τὴν προεδρίαν.

Τὸ 1913 μὲ τὸ περίφημον σύγγραμμά του «Ψυχολογία τοῦ ὑποσυνειδήτου», ἤλθεν εἰς φανερὰν ἀντίθεσιν μὲ τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Φρόϋντ, ἡ ὁποία καὶ ὡδήγησεν εἰς τὴν διακοπὴν τῆς συνεργασίας των καὶ τῶν σχέσεών των. Δὲν ἠθέλησεν δηλαδὴ ὁ Γιούγκ νὰ παραδεχθῇ μ' ὅλας τὰς ἀκρότητας καὶ τὴν μονομέρειαν τὸν «Πανσεξουαλισμὸν» τοῦ Φρόϋντ, τὴν ψυχολογικὴν θεωρίαν δηλαδή, διὰ τῆς ὁποίας ὁ τελευταῖος, μετ' ἐπιμονῆς, ἤθελε νὰ ἐξηγήσῃ πᾶσαν ἐκδήλωσιν τοῦ ὑποσυνειδήτου. Ἀντιθέτως ὁ Γιούγκ ὑπεστήριξεν, διὰ τοῦ ὡς ἄνω συγγράμματός του, ὅτι τὸ ὑποσυνείδητον εἶναι καὶ πηγὴ δημιουργικῶν δυνάμεων, διὰ τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνεται κάθε ἀνώτερον ἐπίτευγμα στὴ σφαῖρα τοῦ πολιτισμοῦ, τῶν ἐπιστημῶν, τῶν τεχνῶν κλπ. Ἐπίσης ὑπεστήριξεν τὴν ὕπαρξιν «συλλογικοῦ ὑποσυνειδήτου», ἤτοι «εὐρείας ἀποθήκης κοινῶν ἀρχετύπων τῆς ἀνθρωπίνης πείρας καὶ τῶν συναισθημάτων, τὰ ὁποῖα ἀνεφάνησαν ἐκ νέου εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἐκφράζονται εἰς τὰ σύμβολα, τοὺς μύθους καὶ τὰς δοξασίας τῶν λαῶν».

Ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἀρχετύπων αὐτῶν ἔβγαλε τὸ συμπέρασμα ὁ Γιούγκ ὅτι ἕκαστος ἄνθρωπος σὺν τοῖς ἄλλοις, ἔχει ἐκ καταβολῆς καὶ μίαν «φυσικὴν θρησκευτικὴν λειτουργίαν». Δηλαδὴ ὑπεστήριξεν οὗτος, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐκ φύσεως εἶναι προικισμένος μὲ τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα καὶ τὴν ψυχικὴν ἐκείνην ἀνάτασιν πρὸς τὸν ὑπερτέλειον καὶ ὑπερφυσικὸν Δημιουργὸν τοῦ σύμπαντος. Ὁ σοφὸς οὗτος καθηγητής, διεκρίνετο διὰ τὴν θρησκευτικότητά του καὶ τὴν βαθεῖαν του πίστιν πρὸς τὸν Θεόν, τὸν ὁποῖον θεωρεῖ ὡς «ἀπολύτως ἀναγκαίαν ψυχολογικὴν λειτουργίαν, τῆς ὁποίας μάλιστα ἡ φύσις δὲν δύναται νὰ καθορισθῇ διὰ τοῦ λόγου». Χαρακτηριστικὸν μάλιστα τῆς βαθείας πίστεώς του εἶναι καὶ τὸ ἑξῆς: Στὴν τελευταίαν του συνέντευξι ποὺ ἔδωσε πρὸς τὸν διάσημον φωτογράφον Κάρς, μεταξὺ ἄλλων, εἰς τὴν ἐρώτησίν του ἂν πράγματι ὑπάρχουν ἐπιστήμονες ποὺ δὲν πιστεύουν στὸν Θεόν, ἀπήντησε ὡραιότατα: «Ἴσως ναί! Ἀλλὰ αὐτὸ ὅμως δὲν πειράζει Αὐτόν!»

Πιστὸς λοιπὸν ὁ Γιούγκ, τόσον πρὸς τὸν Θεὸν ὅσον καὶ πρὸς τὴν ἐπιστήμην του, τὴν ψυχολογίαν, ἠνάλωσε τὸν βίον του εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, τὰ πορίσματα τῆς ὁποίας, ἀπὸ τῶν πρώτων ἀκόμη χρόνων τῆς

ἄλλο TEST.

Ὑπάρχουν ὅμως καὶ περιορισμοὶ εἰς τὴν παιδευτικὴν δύναμιν τῆς τέχνης. Εἰς αὐτὴν τὸ παιδὶ ἐκφραζεται μόνο του, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ὑψωθῇ ἄνω τοῦ φυσικοῦ μοχλοῦ τῶν ἱκανοτήτων του, δύναται ὅμως ν' ἀναπτύξῃ αὐτὰς περισσότερον.

Ἐὰν θελήσωμεν νὰ ἐκλέξωμεν μεταξὺ ποιήσεως καὶ μουσικῆς, ἡ ποίησις φαίνεται νὰ εἶναι καλλιτέρα διὰ τὸν σκοπόν μας. Οἱ νέοι δύνανται νὰ ἀκούσουν τὴν κλασσικὴν μουσικήν, ἀλλὰ νὰ αἰσθανθοῦν αὐτό, τὸ ὁποῖον ἔρχεται ἀπὸ παίζοντα BETHOVEN ἢ BACH εἶναι πέραν τῶν δυνάμεών των, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων. Ἡ ποίησις ἔχει καὶ τὸ πλεονέκτημα ὅτι εἶναι περισσότερον συσχετιζομένη μὲ τὸν σημερινὸν κόσμον παρὰ ἡ μουσική. Τὰ θέματα ἀναφέρονται εἰς συνήθη πράγματα ἢ πρόσωπα. Φυσικὰ εἰς τὴν ποίησιν τὰ συνήθη πράγματα ἢ γεγονότα ἢ πρόσωπα δὲν εἶναι συνήθη ἢ κοινά, ὁ ποιητὴς οὐδὲν βλέπει νὰ εἶναι σύνηθες ἢ κοινόν, μᾶς παρουσιάζει ἕναν γνωστὸν κόσμον, ἀλλὰ τὸν βλέπομεν διαφορετικὰ ἀπὸ ὅτι θὰ τὸν ἐβλέπαμε μὲ τὰ ἀβοήθητα μάτια μας. Σὲ γενικὰς γραμμὰς ἐξεθέσαμε τὰ θέματα τὰ ὁποῖα θίγει ὁ LIVINGSTON.

Μᾶς δίδει μίαν εἰκόνα τῶν προβλημάτων τῆς ἐποχῆς μας καὶ μᾶς θέτει τοὺς σκοποὺς πρὸς τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ τείνωμεν ὡς ἐκπαιδευτικοὶ οὕτως ὥστε νὰ δυνηθῶμεν νὰ δημιουργήσωμεν μίαν καλλιτέραν αὔριον.

ΕΘΝΟΣ ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΛΑΟΣ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟΝ

Ὑπὸ *ΝΙΚΟΥ ΓΙΑΝΝΟΥΛΗ*, *Διδασκάλου Πατρῶν*

Πρὸ ὀλίγων μηνῶν συνέβη ἕνα σημαντικὸν γεγονὸς εἰς τὴν πατρίδα μας. Ἡ σύνδεσίς της μὲ τὴν Κοινὴν Ἀγοράν.

Τὸ Κράτος ἀπέβλεψεν εἰς τὴν σύνδεσίν μας αὐτὴν δι' οἰκονομικὰ ὀφέλη. Κορυφαῖοι οἰκονομολόγοι τῆς πατρίδος μας, ἔπειτα ἀπὸ πολυημέρους διαλογικὰς συζητήσεις εἰς τὸν τύπον, συνεφώνησαν ὅτι, ἡ σύνδεσις αὕτη καὶ συμφέρουσα ἦτο, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς δημιουργηθείσης διεθνοῦς οἰκονομικῆς καταστάσεως, ἐπιβεβλημένη. Ἐπίσης συνεφώνησαν καὶ εἰς τοῦτο: ὅτι ἡ ἀναμενομένη ὠφελιμότης θὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τὴν κατάλληλον προπαρασκευὴν καὶ τοῦ τελευταίου Ἕλληνος, εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀναπτύξῃ οὗτος εἰς τὸν μέγιστον δυνατὸν βαθμὸν τὰς τεχνικάς, οἰκονομικάς, ὀργανωτικὰς καὶ ἐν γένει μορφωτικάς του ἱκανότητας. Μὲ ἄλλα λόγια. Νὰ φθάσῃ εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος μὲ τοὺς ἄλλους Εὐρωπαϊκοὺς λαούς, εἰς σύντομο μάλιστα χρονικὸ διάστημα.

Πρὸς ἐπίτευξιν δὲ τοῦ ἀνωτέρω ἀποτελέσματος ἐτόνισαν ἅπαντες τὸν τεράστιον, ἐν προκειμένῳ, ρόλον τῆς Παιδείας ἐν τῷ συνόλῳ της: Κατωτέρας, Μέσης, Ἀνωτάτης. Γενικῆς καὶ Ἐπαγγελματικῆς.

Βεβαίως ἡ Παιδεία Γενικὴ καὶ Ἐπαγγελματικὴ ἔχει ἕνα ἀπὸ τὰ πρώτιστα καθήκοντά της τὴν ὑποβοήθησιν τῆς οἰκονομικῆς ἀνόδου καὶ εὐημερίας μιᾶς Ἐθνικῆς κοινωνίας. Διότι τότε ὁλοκληροῦται ἡ Ἐθνικὴ Ἐλευθερία, ὅταν ἕνας λαὸς εἶναι καὶ οἰκονομικὰ ἐλεύθερος.

Ἡ οἰκονομικὴ πάλι ἐλευθερία λαῶν καὶ ἀτόμων δίδει τὰ μέσα, τὸν χρόνον καὶ τὴν διάθεσιν διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς καθ' αὐτὸ ἀνθρωπιστικῆς Παιδείας.

Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῶν νέων ὑποχρεώσεων, ποὺ πρέπει ν' ἀναλάβῃ ἡ Παιδεία, πρὸς ἐπίτευξιν τῶν τεθέντων οἰκονομικῶν σκοπῶν, πρέπει νὰ ἐπωμισθῇ καὶ μὲ μία ἄλλη κατηγορία, ἠύξημένων μάλιστα ὑποχρεώσεων, ἀπορρεουσῶν ἀπὸ τὴν σὺν τῷ χρόνῳ διαμορφουμένην νέαν, οὐ μόνον οἰκονομικήν, ἀλλὰ καὶ κοινωνικὴν κατάστασιν, ἐξ αἰτίας τῆς συνδέσεως.

Ἀκριβῶς τὴν δευτέραν αὐτὴν κατηγορίαν τῶν κοινωνικῶν καὶ ἐθνικῶν προβλημάτων, ἅτινα ἀνακύπτουν ἐκ τῆς συνδέσεώς μας αὐτῆς, θέλει νὰ θίξῃ ἡ παροῦσα πραγματεία.

Τὰ προβλήματα αὐτὰ οἱ πολλοὶ δὲν τὰ ὑπωπτεύθησαν, Εἰς ὅσων δὲ τὴν ἀντίληψιν ὑπέπεσαν οὐδόλως σχεδὸν τοὺς ἀνησύχησαν, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων πνευματικῶν ἀνθρώπων. Ἐν τούτοις ὅμως ἡ διερεύνησις τῶν προβλημάτων αὐτῶν καὶ ἡ ἄμεσος καὶ ἐνδεδειγμένη ἀντιμετώπισίς των ταυτίζεται μὲ αὐτὴν ταύτην τὴν μελλοντικὴν Ἐθνικήν μας ὑπόστασιν.

Οἱ κοινωνιολόγοι παραδέχονται, ὅτι, ὅταν τὰ τείχη ποὺ ὑψώνουν οἱ διάφοροι λαοὶ μεταξύ των —ἐν προκειμένῳ τὰ οἰκονομικὰ καὶ τελωνειακά—, γκρεμίζονται καὶ καθίσταται ἐνιαία μία περιοχή, ἔστω καὶ ἀπὸ ἀπόψεως οἰκονομικῆς δραστηριότητος, τότε κυκλοφορεῖ μὲ μεγαλυτέραν ἐλευθερίαν ὄχι μόνον τὸ χρῆμα, ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα, αἱ ἰδέαι, οἱ χαρακτῆρες καὶ οἱ τρόποι ζωῆς, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐπέρχωνται, ὄχι μόνον ἐξωτερικαὶ ὑλικαὶ μεταλλαγαί, ἀλλὰ βαθύτεραι καὶ μονιμότεραι τοιαῦται, ἐσωτερικαί,

---

σταδιοδρομίας του, ἐδημοσίευσε εἰς πλεῖστα περιοδικά, ἀλλὰ κυρίως εἰς πολυάριθμα συγγράμματά του. Δὲν ὑπῆρξε πρόβλημα τῆς ψυχολογίας μὲ τὸ ὁποῖον νὰ μὴν καταπιάστηκε καὶ γιὰ τὸ ὁποῖον νὰ μὴν ἔδωσε μιὰ λύσι ἱκανοποιητικὴν καὶ πολλάκις αὐθεντική. Θέματα ὅπως, ἡ ψυχὴ γενικῶς, τὸ ἐγώ, ἡ συνείδησις, τὸ ὑποσυνείδητον καὶ τὸ ἀσυνείδητον, ἡ ψυχανάλυσις. ἡ ψυχοθεραπεία, αἱ ψυχονευρώσεις, ἡ θρησκεύουσα ψυχή, οἱ ψυχολογικοὶ τύποι κτλ. ὑπῆρξαν τὰ ἀντικείμενα μὲ τὴν μελέτην καὶ ἐξέτασιν τῶν ὁποίων καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν ἠσχολήθη καὶ εἰς ὀγκώδη ἔργα περιέγραψε. Παρ' ὅλην ὅμως αὐτὴν τὴν τεραστίαν συμβολήν του εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ψυχολογικῆς ἐπιστήμης, εἶχε βαθεῖαν ἐπίγνωσιν τῆς μεγάλης λεπτότητος τῶν διαφόρων ψυχολογικῶν προβλημάτων καὶ τῆς ὑποκειμενικότητος τῶν διαφόρων ψυχολογικῶν θεωριῶν, ποὺ ἐδημιουργήθησαν κατὰ καιροὺς περὶ αὐτά, «Δὲν ὑπάρχει ἄκρη στὶς διάφορες ἀπόψεις τῆς ψυχολογίας! Μόνον τὸ σύνολό τους κάνει ἐφικτὴ μιὰ γνῶσι!» εἶπε χαρακτηριστικὰ ὁ ἴδιος κατὰ τὴν τελευταίαν του συνέντευξι πρὸς τὸν διάσημον φωτογράφον Κάρς.

Οὗτος ὑπῆρξεν. ἐν γενικωτάταις γραμμαῖς, ὁ διάσημος ψυχολόγος Κάρολος Γιούγκ, ἡ διδασκαλία τοῦ ὁποίου ἤσκησε μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ ὅλων τῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν καὶ ὅλως ἰδιαιτέρως ἐπὶ τῆς φιλοσοφίας, τῆς ψυχαναλύσεως καὶ τῆς παιδαγωγικῆς. Εἰς τὴν Ζυρίχην, τελευταίως ἱδρύθη. πρὸς τιμὴν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἐργάτου τῆς ψυχολογίας τὸ «Ἰνστιτοῦτον Κάρλ Γκουστάφ Γιούγκ» εἰς τὸ ὁποῖον φοιτοῦν ἢ μετεκπαιδεύονται διάφοροι ψυχολόγοι ἐπιστήμονες καὶ ἰδίως ψυχοθεραπευταὶ καὶ οἱ ὁποῖοι συνεχίζουν τὰς διαφόρους ψυχολογικὰς ἐρεύνας ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τοῦ Γιούγκ.

τῆς ψυχικῆς δομῆς, εἰς ἄτομα λαούς καί ἔθνη.

Ἐνώπιον, λοιπόν, αὐτῆς τῆς καταστάσεως εἶναι τεράστιαι αἱ εὐθύναι τῶν πολιτικῶν, πνευματικῶν, Ἐκκλησιαστικῶν καί Ἐκπαιδευτικῶν ἡγετῶν τῆς ἐποχῆς μας

Πρίν προχωρήσω εἰς τήν ἔκθεσιν σκέψεων τινῶν ἐπί τῶν βασικῶν τούτων προβλημάτων, ἤθελα νά προβῶ εἰς σύντομον ἀνάλυσιν τῆς ἐννοίας τοῦ Ἔθνους. Ἡ ἀνάλυσις αὕτη θά εἶναι ὑποβοηθητική καί ἀπό τεχνικῆς, τρόπον τινά, πλευρᾶς εἰς τήν περαιτέρω διάρθρωσιν τῆς παρούσης πραγματείας. Ἀλλά καί ἀπό οὐσιαστικῆς ἀπόψεως δέν τήν εὑρίσκω ἄσκοπον καί περιττήν.

Ἡ ἔννοια τοῦ Ἔθνους συγχέεται πολλάκις μέ τήν ἔννοιαν τοῦ λαοῦ, τῆς φυλῆς, τοῦ γένους κ.λ.π.

Τό Ἔθνος εἶναι ἡ κατά τήν σημερινήν ἱστορικήν περίοδον τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ ἐν ἰσχύϊ καί λειτουργίᾳ εὑρισκομένη ὀργανωτική μονάς. Πρό αὐτῆς ὑπῆρξαν ἄλλαι ὀργανωτικαί μονάδες τῆς ἀνθρωπότητος· οἰκογένεια, Πατρυιά, γένος, φυλή.

Τά γνωρίσματα καί τά στοιχεῖα τῆς ὀργανωτικῆς αὐτῆς μονάδος (τοῦ Ἔθνους) διακρίνονται [1] εἰς τρεῖς κατηγορίας: α) τά ἀποτελοῦντα τήν φυσικήν ὑπόστασιν τοῦ Ἔθνους, δηλαδή κοινή καταγωγή καί κοινός τόπος ὅπου ζῆ, β) τά ἀποτελοῦντα τήν ψυχήν τοῦ Ἔθνους, γλῶσσα, θρησκεία, ἤθη, κοιναί τύχαι καί γ) Ἡ κοινή σαφής συνείδησις τοῦ ἀνήκειν εἰς ἕν ὅλον καί προσέτι ἡ Βούλησις πρός διατήρησιν τοῦ ἐνιαίου τούτου ὅλου. Τοῦτο ἀποτελεῖ τό πνεῦμα τοῦ Ἔθνους, τήν ζωήν αὐτοῦ. Φυσική καί ψυχική ἑνότης δίδει τόν λαόν καί ὄχι τό Ἔθνος. Τόν λαόν τόν ἀπασχολοῦν μόνον ὑλικαί ἀνάγκαι καί μάλιστα τῆς στιγμῆς, τοῦ παρόντος. Ὁ λαός εἶναι ἑνότης πολιτική Τό Ἔθνος τό ἀπασχολοῦν ἀνάγκαι τοῦ παρελθόντος, τοῦ παρόντος καί τοῦ μέλλοντος. Εἶναι ἑνότης ἱστορική.

Κατά τήν σύγχρονον ἱστορικήν περίοδον, ἥτις παρουσιάζει διεθνιστικάς τάσεις (οἰκονομικάς, πολιτικάς, στρατιωτικάς ἑνώσεις) θά δοκιμασθοῦν τά στοιχεῖα, ποὺ ἀποτελοῦν τήν ψυχήν τοῦ Ἔθνους· γλῶσσα, ἤθη, θρησκεία. Τοῦτο εἶναι εὐνόητον. Διότι θά γίνεται εἰς μεγαλύτερον βαθμόν διασταύρωσις λαῶν, γλωσσῶν, ἰδεῶν, παραδόσεων καί χαρακτήρων. Τό γεγονός αὐτό πρέπει νά τό λάβῃ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν της ἡ Ἐθνική παιδεία. Καθώς ἐπίσης πρέπει νά λάβῃ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν καί ἕνα ἄλλο χαρακτηριστικό τῆς συγχρόνου Ἱστορικῆς περιόδου. Λόγῳ τῆς καλπαζούσης ἐξελίξεως καί προόδου εἰς ὅλους τούς πολιτιστικούς τομεῖς, αἱ χρονικαί μονάδες γεμίζουν μέ ἀφαντάστως καί ἀσυγκρίτως σπουδαιότερα καί περισσότερα γεγονότα ἔναντι παλαιοτέρων ἱστορικῶν περιόδων, μέ ἀποτέλεσμα χρονική περίοδος τῶν εἴκοσι τελευταίων ἐτῶν νά ἐξισοῦται μέ 100ετίας παλαιοτέρων ἐποχῶν.

Καί ὡς ἐκ τούτου ἡ Ἐθνική παιδεία πρέπει νά εὑρίσκεται διαρκῶς ἐν ἐπιφυλακῇ, ἐπανεξετάζουσα σκοπούς μέσα καί μεθόδους. Ἰδιαιτέρως δέ σήμερον τά προβλήματα, μέ τά ὁποῖα ἀσχολεῖται ἡ Παιδαγωγική Ἐπιστήμη εἶναι οἱ σκοποί τῆς ἀγωγῆς καί ὀλιγώτερον τά μεθοδολογικά, ἅτινα ἔλαβον δευτερεύουσαν θέσιν εἰς τόν κύκλον τῶν διαφερόντων της.

Ὁ Γενικός σκοπός τῆς Ἐθνικῆς μας Παιδείας, ἀπαύγασμα τῆς κοινῆς Ἐθνικῆς συνειδήσεως καί βουλήσεως, διατυποῦται εἰς τό ὑπ' ἀριθ. 16 ἄρθρον τοῦ Συντάγματος καί συνίσταται εἰς τήν πνευματικήν καί ἠθικήν ἀγωγήν καί τήν ἀνάπτυξιν τῆς Ἐθνικῆς συνειδήσεως τῶν νέων, ἐπί τῇ βάσει τῶν ἰδεολογικῶν κατευθύνσεων τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ ἐπίτευξις τοῦ σκοποῦ τούτου, εἰς ὅσον τό δυνατόν μεγαλύτερον βαθμόν, καθίσταται σήμερον ἐξ ἴσου ἀναγκαία, ὅπως κατά τάς περιόδους ἐκείνας τῶν μεγάλων δοκιμασιῶν τοῦ Ἔθνους. Μέ τήν διαφοράν ὅτι κατά τάς ἐποχάς τῶν Ἐθνικῶν δοκιμασιῶν καί περιπετειῶν εἶναι περισσότερον εὐχερής ἡ ἐπίτευξίς του, διότι τότε ἐπιστρατεύονται ὅλαι αἱ Ἐθνικαί δυνάμεις. Ἐνῶ κατά τάς εἰρηνικάς, ἀλλ' ἐξ ἴσου σοβαράς ἀπό ἀπόψεως Ἐθνικῶν κινδύνων, ἐποχάς —ὅπως ἡ σημερινή— τό βάρος αὐτό τῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἐθνικῆς συνειδήσεως καί τῆς διαφυλάξεως τῆς Ἐθνικῆς φυσιογνωμίας τοῦ λαοῦ μας, τό ἀναλαμβάνει μόνη ἡ σχεδόν μόνη ἡ παιδεία.

Κατά τήν ἱστορικήν αὐτήν περίοδον πρέπει νά κληθῇ ἡ Παιδεία —ὑλικῶς καί ἠθικῶς ἐνισχυμένη— νά καταβάλῃ ηὐξημένας προσπαθείας =λόγῳ ἀκριβῶς τῆς ἰδιαιτερότητος, ποὺ παρουσιάζει ἡ ἐποχή μας, μέ τήν ἐμφάνισιν τῶν διεθνιστικῶν τάσεων— διά τήν διατήρησιν τῆς Ἐθνικῆς μας ἰδιοτυπίας τῆς στηριζομένης εἰς τούς ἀνεκτιμήτους θησαυρούς τοῦ Ἑλληνισμοῦ καί τοῦ Χριστιανισμοῦ. Εἰς τήν διατήρησιν δηλονότι τῆς Ἐθνικῆς μας προσωπικότητος. Διότι καθῶς παρατηρεῖ ὁ Hendet «Ἕκαστον Ἔθνος εὑρίσκει τήν δικαίωσίν του ἐν ἑαυτῷ. Ἐάν μείνῃ πιστόν εἰς τόν ἑαυτόν του ἔχει ζωήν καί ἀκμήν. Ἐάν οἰκοιωθῇ στοιχεῖα ἄλλων Ἐθνῶν παρακμάζει καί ἀποθνήσκει».

Δυστυχῶς βλέπομεν καθημερινῶς εἰς πολλάς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς μας —ἰδιαιτέρως τῆς καλλιτεχνικῆς— τόν κατακλυσμόν τῶν ξένων ἐπιδράσεων. Εὐοίωνον σημεῖον ἡ ἀρκετή ἀντίδρασις, ποὺ ἐξεδηλώθη: ἀπό τάς ἐπιγραφάς τῶν καταστημάτων μέχρι ἑνός ἐρωτήματος ἀπευθυθέντος ὑπό ἐγκρίτου ἐφημερίδος πρός Ἕλληνας καλλιτέχνας, οἵτινες συμμετέσχον εἰς διεθνῆ καλλιτεχνικήν ἔκθεσιν. Γιατί ἐγκαταλείπουν τόν «Ρωμιό» γιά νά μιμηθοῦν τόν «Φράγκο» τήν στιγμή μάλιστα ποὺ καί αὐτός ἀντιγράφει χωρίς κανένα πάθος τόν Ἀφρικανό «Καλλιτέχνη». Διά τούς προαναφερθέντας Ἐθνικούς προτίστως λόγους ἐπιβάλλεται ἡ ἀναμόρφωσις τῆς Παιδείας μας κατά τήν νέαν ἱστορικήν αὐτήν φάσιν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀπαιτεῖται ὑπέρ πᾶσαν ἄλλην ἐποχήν ἡ ἀναθεώρησις, ἡ ριζική ἀναθεώρη-

1. Κ. Σπετσιέρη: Γενική θεωρία Παιδείας καί Ἐκπαιδεύσεως. Πανεπιστημιακαί παρατηρήσεις.

σις τῶν μερικῶν της σκοπῶν, τῶν μέσων καὶ τῶν μεθόδων της, ἵνα καταστῇ ἱκανὴ πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἐπερχομένων κατ' ἐξοχήν, ἐθνικῶν κινδύνων. Θὰ πρέπει νὰ λάβῃ ἡ ἀγωγὴ ἐντόνως κοινωνιοκρατικὸν χαρακτῆρα καὶ οὐχὶ ἀτομοκρατικόν, ὡς ἔχει σήμερον. Δὲν καλλιεργεῖ αὕτη τὸ κοινωνιοκρατικὸν πνεῦμα ἀλλὰ περισσότερον τὸ ἀτομοκρατικόν.

Ἐνῶ καθίσταται νοητὸν καὶ ἀπὸ τὸν πλέον ἁπλοϊκὸν ἄνθρωπον ὅτι ἡ εὐημερία, ἡ πρόοδος, ἡ ζωὴ τοῦ κάθε ἀτόμου ἐξαρτῶνται σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ τὴν πορείαν τῆς Ἐθνικῆς μας ζωῆς, ἐν τούτοις ὅμως σκεπτόμεθα καὶ ἐνεργοῦμεν ἐκ χαρακτῆρος κα'. ἀγωγῆς, ξεχωριστὰ ὡς ἄτομα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ καὶ οὐχὶ ὡς μέρη ἑνὸς Ἐθνικοῦ συνόλου, ἑνὸς Ἐθνικοῦ ὀργανισμοῦ.

Μὲ τὴν λέξιν ἀναμόρφωσιν ἐννοοῦμεν τὴν κήρυξίν της εἰς συναγερμόν, τὸν πλήρη ἐξοπλισμόν της μὲ μέσα ὑλικὰ καὶ ἠθικά. Νὰ ὁλοποιηθοῦν ἐνώπιόν της συγκεκριμένοι σκοποί, συγκεκριμένα ἰδανικά, διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ μοναδικοῦ σκοποῦ, τοῦ Ἐθνικοῦ.

Μὲ τὴν ταφὴν τῆς μεγάλης ἰδέας ἔχασε ἡ Ἑλληνικὴ Παιδεία ἕναν ὑψηλὸν σκοπόν, ἕνα μεγάλο ἰδανικό, μὲ τὸ ὁποῖον ἐξεπαιδεύθησαν αἱ πρὸ τοῦ 1922 γενεαί.

Ποία θὰ εἶναι ἡ σύγχρονος μεγάλη Ἰδέα; Φυσικὰ ἡ διατήρησις τῆς Ἐθνικῆς μας Φυσιογνωμίας μέσα εἰς τὰ ἀλληλοσυγκρουόμενα κοινωνικὰ ρεύματα καὶ ἡ ἐν γένει πρόοδός μας εἰς ὅλους τοὺς πολιτιστικοὺς τομεῖς, ἰδιαιτέρως δὲ τοὺς πνευματικούς. Ἰδοὺ διατὶ καθίσταται ἀναγκαία ἡ ἀλλαγὴ τακτικῆς καὶ ἡ προβολὴ συγχρόνων ἰδανικῶν ἐκ μέρους τῆς πολιτικῆς καὶ πνευματικῆς ἡγεσίας τοῦ τόπου. Τὸ καθῆκον αὐτὸ τὸ ἐπιτάσσει ἡ σύγχρονος πραγματικότης καὶ εὐθύνη ἔναντι τοῦ παρελθόντος, τοῦ παρόντος ἀλλὰ καὶ τοῦ μέλλοντος.

Θὰ ἀπέβαινεν ὅμως εἰς μάτην κάθε προσπάθεια πρὸς ἐπιτυχῆ ἀντιμετώπισιν τῶν νέων κινδύνων τῶν ἐπαπειλούντων τὴν διατήρησιν τῆς Ἐνικῆς μας φυσιογνώμίας, ἐὰν δὲν ἐλαμβάνετο πρωτίστως σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν ἕνας ἄλλος παράγων, ἐὰν δὲν ἐδίδετο εἰς τὸν παράγοντα αὐτὸν πρωταρχικὴ σημασία —περισσότερον καὶ αὐτῆς τῆς παιδείας— καὶ ἐὰν δὲν καθίστατο οὗτος τὸ κέντρον διαφέροντος ἐντὸς τῶν συγχρόνων κοινωνικῶν μας προβλημάτων.

Ὁ παράγων αὐτὸς εἶναι ὁ λαὸς τῆς ὑπαίθρου, τοῦ Ἑλληνικοῦ χωριοῦ. Αὐτὸς εἶναι κατ' ἐξοχὴν ὁ φύλαξ τῶν Ἐθνικῶν μας παραδόσεων. Αὐτὸς εἶναι ἡ ἀστήρευτος πηγὴ τῶν ἀνανεωτικῶν Ἐθνικῶν μας δυνάμεων.

Εἶναι γενικῶς παραδεδεγμένον ἀπὸ κοινωνιολόγους, φιλοσόφους καὶ παιδαγωγούς, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως, λόγῳ τῆς ὑπερεντατικῆς καὶ μηχανοποιημένης ζωῆς καὶ τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν διαβιώσεώς των, μετὰ δευτέραν - τρίτην γενεὰν ἐκφυλίζονται.

Ὁ κάτοικος τῆς πόλεως διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους διαμορφώνει καὶ ἰδιαιτέραν ψυχοσύνθεσιν. Διακρίνεται διὰ τὴν ἀστάθειάν του εἰς ἰδέας, εἰς ἤθη καὶ εἰς χαρακτῆρα.

Ὅλως διάφορον ψυχοσύνθεσιν διαμορφώνει ὁ κάτοικος τῆς ὑπαίθρου, ὅστις διακρίνεται διὰ τὴν συντηρητικότητα καὶ τὴν θρησκευτικότητά του καὶ ὅστις εἶναι πλήρης ἀπὸ γνησιότητα, βεβαιότητα καὶ χρῶμα.

Ὁ λαὸς τῆς ὑπαίθρου εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις θὰ ἀποτελέσῃ τὴν κιβωτόν, ἡ ὁποία θὰ διασώσῃ τὴν Ἐθνικήν μας φυσιογνωμίαν ἀπὸ τὸν ἐπερχόμενον κατακλυσμὸν τῶν διαφόρων κοινωνικῶν ρευμάτων, ποὺ παφλάζοντα λόγῳ τῆς ἄρσεως τῶν ὑφισταμένων σήμερα φραγμάτων, θὰ ἀρχίσουν νὰ κατακλύζουν τὸν γεωγραφικόν μας χῶρον.

Τὰ λόγια αὐτὰ δὲν προέρχονται ἀπὸ ἁπλοῦν συναισθηματισμὸν πρὸς τὸν κάτοικον τῆς ὑπαίθρου, ἀλλὰ ἀντιθέτως ἀπὸ τὴν ψυχρὰν λογικὴν καὶ τὴν τραγικὴν πραγματικότητα. Καὶ χαρακτηρίζεται τραγικὴ ἡ πραγματικότης, διότι ὁ λαὸς τῆς ὑπαίθρου, ἡ σπονδυλικὴ στήλη, αἱ ρίζαι καὶ ὁ κορμὸς τοῦ Ἐθνικοῦ μας ὀργανισμοῦ φθίνει καθημερινῶς καὶ ἡ περαιτέρω φθορά του, ἐὰν δὲν σταματήσῃ, θὰ ἀποβῇ μοιραία δι' ὁλόκληρον τὸ Ἔθνος.

Εἶναι τεράστιαι αἱ εὐθῦναι, ποὺ ἀναλαμβάνουν αἱ σύγχρονοι γενεαὶ ἀπέναντι τῆς Ἐθνικῆς μας Ἱστορίας.

Πρωταρχικὴ καὶ βασικὴ ἄμυνά μας, διὰ τὴν συντήρησιν τῆς Ἐθνικῆς μας φυσιογνωμίας, ἡ ὁποία θὰ δοκιμασθῇ πλέον ἔντονα κατὰ τὰ προσεχῆ ἔτη, ἀποτελεῖ ὁ Λαὸς τῆς ὑπαίθρου καὶ ἐν συνεχείᾳ ἡ Ἐθνική μας Παιδεία, διὰ τῆς ὁποίας θὰ ἀφομοιοῦται ὅ,τι καλὸν ἔρχεται ἔξωθεν καὶ θὰ ἀποστρακίζεται ὅ,τι τὸ κακόν.

Μὰ ἐὰν ἀμφότεροι οἱ ἀνωτέρω παράγοντες ἀπετέλεσαν πάντοτε τοὺς στυλοβάτας τῆς Ἐθνικῆς μας ἀναδημιουργίας, εἰς τὴν παροῦσαν ἱστορικὴν περίοδον ὁ ρόλος των εἶναι ν' ἀποβοῦν οἱ σωτῆρες τῆς Ἐθνικῆς μας ἰδιοτυπίας.

Σεμινάρια ὀργανοῦνται διὰ τὴν μελέτην τῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα θὰ προκύψουν ἐκ τῆς συνδέσεώς μας μετὰ τῶν χωρῶν τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς. Ἡ Παιδεία ἐξετάζεται καὶ αὐτὴ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς συμβολῆς της διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῶν οἰκονομικῶν σκοπῶν.

Οὐδεμία ὅμως ἀνησυχία παρατηρεῖται καὶ οὐδεμία μελέτη γίνεται διὰ τὴν κατηγορίαν ἐκείνην τῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα αὐτομάτως δημιουργοῦνται μὲ τὴν σύνδεσί μας αὐτὴν καὶ τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν ἄμεσον σχέσιν μὲ οἰκονομικοὺς σκοπούς, ἀλλὰ μὲ πλέον σπουδαιοτέρους: μὲ Ἐθνικούς.

Ἢ ἀρκούντως δὲν ἐπεσημάνθησαν καὶ δὲν διερευνήθησαν ἢ δὲν τοὺς ἀπεδόθη ἡ πρέπουσα σημασία.

Διὰ τὴν ἀφύπνισιν τῶν διαφερόντων, διὰ τὴν κατηγορίαν αὐτὴν τῶν προβλημάτων καὶ διὰ τὸν τονισμὸν τῆς σπουδαιότητός των συνετάχθη ἡ παροῦσα πραγματεία.

Ἐὰν καὶ εἰς ἕνα ἄτομον, ἐξ ἐκείνων ποὺ θὰ τῆς κάμουν τὴν τιμὴν νὰ τὴν διαβάσουν, γίνῃ αἰτία δημιουργίας συναφῶν, μὲ τὰ προβλήματα

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΛΕΤΗΝ ΤΗΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΟΛΟΓΙΑΣ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΟΣ

Τοῦ κ. ***ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΖΗΣΗ***

(Συνέχεια ἐκ τῶν ὑπ' ἀριθ. 7, 8, 9, 10—ἔτος Ζ'—καὶ 1, 2—ἔτος Η'—τευχῶν τοῦ 'Επιστημονικοῦ Βήματος τοῦ Διδασκάλου)

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ «ΧΡΟΝΟΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΟΣ»

Ἄλλοι, τέλος, ἐρευνηταὶ τοῦ ἀνθρωπίνου χαρακτῆρος ὑποστηρίζουν, ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς διαμορφώσεως τοῦ χαρακτῆρος, ὅτι ὁ χαρακτὴρ τοῦ ἀνθρώπου δὲν λαμβάνει εἷς τινα καθωρισμένην περίοδον τῆς ζωῆς τὴν τελικήν, σταθεράν, παγίαν, ὁριστικὴν καὶ ἀμετάβλητον μορφὴν καὶ ὑπόστασιν, ἀλλ' ἀντιθέτως διαρκῶς μορφοποιεῖται ἕως ὅτου ὁ ἄνθρωπος κατέλθῃ εἰς τὸν τάφον.

Οὕτω, λοιπόν, δημιουργοῦνται διάφοροι ἀπόψεις (παρατάξεις) σχετικῶς μὲ τὸν χρόνον τῆς διαμορφώσεως τοῦ χαρακτῆρος. Καί, εὐλόγως, γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: **«Ποία τῶν ἀπόψεων τούτων εἶναι ἡ ἀληθής;** Καὶ ἐπὶ πλέον: **«Πότε γίνεται ἡ διαμόρφωσις τοῦ χαρακτῆρος καὶ ποῖον ρόλον παίζει ἑκάστη ἡλικία ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ χαρακτῆρος;»**

'Ιστάμενοι μακρὰν τῶν προκαταλήψεων καὶ ἐπισκοποῦντες τὰ πράγματα ὅλως ἀντικειμενικῶς —ὡς ἄλλωστε προσήκει εἰς παρομοίας περιπτώσεις— ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι αἱ πάσης φύσεως ἐπιδράσεις τοῦ περιβάλλοντος —αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἄμεσον ἢ ἔμμεσον, μικρὰν ἢ μεγάλην σχέσιν μὲ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ χαρακτῆρος— ἐγκαταλείπουν τὰ πλέον βαθιὰ των ἴχνη **κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου** καὶ τοῦτο ἕνεκα τοῦ εὐπλάστου τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ τῆς ὅλης ψυχοφυσικῆς ὑποστάσεώς του. 'Εντεῦθεν, ὅθεν, καὶ ἡ ἀναμφήριστος σημασία καὶ σπουδαιότης τῆς νηπιακῆς καὶ τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας. (1) Πλὴν ὅμως δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι τὸ ἄτομον πέραν τῆς ἡλικίας αὐτῆς (δηλ. τῆς νηπιακῆς ἢ καὶ τῆς παιδικῆς ἀκόμη) μένει, ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα του, σταθερὸν καὶ ἀμετάβλητον καθ' ὅλον τὸν ὑπόλοιπον ροῦν τῆς ζωῆς του.

Τὸ ἄτομον (ἄνθρωπος), ὡς ζῶν ὀργανισμός, ὅστις περικλείει τεραστίας καὶ ἐνίοτε ἀπροσδιορίστους ψυχοπνευματικὰς δυνάμεις, δέχεται —φυσικῷ τῷ λόγῳ —καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του ἐπιδράσεις καὶ ἐκ τοῦ **Φυσικοῦ Περιβάλλοντος** (κλίματος, ἐδάφους, πανίδος, χλωρίδος κ.τ.λ.) καὶ ἐκ τοῦ **Πνευματικοῦ Περιβάλλοντος** (ἀνθρωποι, φιλοσοφικὰ ρεύματα, κοινωνικαὶ ἀντιλήψεις, νοοτροπία τέχνης, θρησκεία κ.τ.λ.) καὶ ἐπ' αὐτῶν (τῶν ἐπιδράσεων) λαμβάνει θέσιν. Δέχεται ἐπιδράσεις καὶ στέλνει ἀντιδράσεις, αἱ ὁποῖαι διὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους—ἐκτὸς τοῦ ἑαυτοῦ του—γίνονται ἐπιδράσεις. Εἶναι δηλ. ὁ ἄνθρωπος Δέκτης ἐπιδράσεων καὶ Πομπὸς ἀντιδράσεων, τούτων μεταβαλλομένων εἰς ἐπιδράσεις. Πλὴν δὲ τούτων ὁ ἄνθρωπος ἀποκτᾷ παραστάσεις καὶ γνώσεις— αἱ ὁποῖαι σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου—αὐξάνονται, γίνεται κάτοχος ἕξεων καὶ δεξιοτήτων καὶ γενικῶς διαρκῶς ἀποκτᾷ νέα ἐφόδια—δυνάμεις πρὸς νικηφόρον ἔκβασιν τοῦ δυσκόλου ἀγῶνος, τὸν ὁποῖον καθημερινῶς διεξάγει εἰς τὴν σύντομον κοιλάδα τῆς ζωῆς. Ἕνεκα, λοιπόν, τῶν παντοίων ἐπιδράσεων, τῶν παραστάσεων καὶ γνώσεων, τὰς ὁποίας ἀποκτᾷ, ἕνεκα τῶν ἕξεων καὶ τῶν νέων δεξιοτήτων, τῶν ὁποίων γίνεται κάτοχος, δὲν δύναται καὶ ὁ χαρακτήρ του νὰ μείνῃ ξένος καὶ ἀδιάφορος, ἱστά-

1. Σημ. Ε. Β. Ἐπειδή, ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον διὰ τεχνικοὺς λόγους, δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ πλήρης δημοσίευσις τοῦ **ΤΡΙΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ** (χρόνος διαμορφώσεως τοῦ χαρακτῆρος) τῆς ἀνωτέρω μελέτης τοῦ κ. **Χρυσοστόμου Ζήση** δίδομεν μὲ τὸ παρὸν τεῦχος τὴν «συνέχειαν» τοῦ **ΤΡΙΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ** πρὸς ὁλοκλήρωσιν τοῦ θέματος.

.....

ποὺ θίγει, ἀνησυχιῶν, θὰ ἔχῃ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ της.

'Επιλογικῶς ἀναφέρεται ὅτι διαφαίνεται ἐν προκειμένῳ ὁ ρόλος τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν γενικῶς.

Προερχόμενοι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς ὑπαίθρου καὶ ζῶντες κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν αὐτῇ ζοῦν ἐντόνως καὶ τὰ προβλήματά της, ἀλλὰ καὶ τὰ προβλήματα τῆς παιδευτικῆς των ἐργασίας. Ὡς ἐκ τούτου τὰ ἔχουν διαγνώσει καὶ συνειδητοποιήσει περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον. 'Απὸ αὐτούς, λοιπόν, ἐξαρτᾶται ἐὰν θὰ γίνουν οἱ διαπρύσιοι κήρυκές των, μέχρι τότε ποὺ θὰ συνειδητοποιηθοῦν καὶ ἀπὸ τὸν τελευταῖον πολίτην καὶ γίνουν πρωταρχικὸν μέλημα ἀτόμων καὶ πολιτείας.

'Απὸ αὐτούς, λοιπόν, ἐξαρτᾶται ἐὰν θὰ γίνουν ἐκεῖνοι, von denen did Nachkom menschatt die Iahre ihres Heils Zähre, **«ἀπὸ τοὺς ὁποίους θὰ μετροῦν οἱ ἐπερχόμενοι τὰ ἔτη τῆς σωτηρίας των»** (Fichte). Ἐν προκειμένῳ τῆς διασώσεως τῆς 'Εθνικῆς των ὑποστάσεως καὶ φυσιογνωμίας.

Νῖκος Γιαννούλης
Διδάσκαλος

2. Πρβλ. καὶ 1) **Σπυρ. Καλλιάφα «Τὰ πρῶτα πέντε παιδικὰ ἔτη»**, 2) **Π. Γαβρεσέα: «Ἡ παιδικὴ ἡλικία»**, 3) **Ε. Δ. Μουρέλλου «Διάπλασις χαρακτῆρος τοῦ παιδιοῦ»** 4) A. Isambel: **«Guide des parents»**.

ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ ΚΑΙ Η ΑΓΩΓΗ

Γ. ΚΟΥΛΟΥΚΗ, Δημοδιδασκάλου

Κοινότυπο, μυριοσυζητημένο εἶναι τὸ θέμα τῆς ἀναπτύξεως τοῦ κοινωνικοῦ συναισθήματος. Κανεὶς δὲν ἀμφισβητεῖ τὴ σημασία ποὺ ἔχει γιὰ τὴν κοινωνικὴ πρόοδο ἡ καλλιέργεια τοῦ κοινωνικοῦ συναισθήματος ἀπὸ τὰ πρῶτα κιόλας σχολικὰ χρόνια. Παρ' ὅλην ὅμως αὐτὴ τὴ γενικὴ παραδοχή, παρουσιάζονται πλῆθος ἀντιφάσεις ὥστε νὰ εἶναι ἀπαραίτητη μιὰ βαθειὰ μελέτη ὅλων τῶν πλευρῶν τοῦ θέματος.

Ἂς ἀρχίσωμε λοιπὸν μὲ ἕνα περιστατικό.

Βρέθηκα σὲ μιὰ κηδεία. Μιλούσαμε γιὰ τὴ «ματαιότητα» τῶν «ἐγκοσμίων» μένα γνωστό μου ἔμπορο. Ἔλεγα πὼς μολονότι γνωρίζουμε τὴ μικρότητά μας μέσα στὸ σύμπαν καὶ τὴν κατάληξι τῆς ἀτομικῆς ζωῆς (θάνατος), ἐξακολουθοῦμε νὰ πολεμᾶμε γιὰ μικροδιαφορές, νὰ μισοῦμε, ν' ἀνταγωνιζόμαστε τοὺς ἄλλους. Ἡ γνῶσι τῆς κοινῆς μας μοίρας δὲ γίνεται βαθειὰ συνείδησι.

Κι' ὁ γνωστός μου ἀπαντᾶ: «Ἂν δὲν ὑπῆρχε ὁ ἀνταγωνισμὸς δὲν θὰ προχωροῦσε ὁ πολιτισμός. Εἶναι λοιπὸν ἀναγκαῖος γιὰ τὴν κοινωνικὴ πρόοδο».

Ἄλλη περίπτωσι παρόμοια μ' αὐτή:

Ἕνας φίλος καθηγητὴς παρατηροῦσε: «Θὰ γίνῃ ὁπωσδήποτε πόλεμος. Οἱ ἄνθρωποι δὲν μποροῦν νὰ συννενοηθοῦν. Ἄλλωστε ἀπὸ χιλιάδες χρόνια τὸ ἴδιο γινόταν». Πατὴρ πάντων πόλεμος.

Κι' ἀκόμα μιὰ διαφορετική.

«Δὲν ὑπάρχει καλὴ διοίκησι στὸ κράτος. Ἂν δὲ βάλῃς μέσο δὲν γίνεται τίποτε. Ὅλοι δωροδοκοῦνται. Μόνο μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ πέτυχα κι' ἐγὼ τὴ μετάθεσί μου στὴν Ἀθήνα».

Αὐτὲς οἱ τρεῖς πραγματικὲς περιπτώσεις, τόσο συνηθισμένες στὴν καθημερινὴ ζωή, δὲν εἶναι ἁπλᾶ περιπτώσεις συζητήσεων, λόγων, ἀντιλήψεων, ἀλλὰ ἐκφράζουν βαθύτερες ψυχικὲς ἀντιδράσεις, τρόπους κοινωνικῆς συμπεριφορᾶς, βιώματα καὶ πράξεις.

Ἂς τὶς μελετήσουμε βαθύτερα καὶ σὲ σχέση μὲ τὸ θέμα ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ.

Καὶ στὶς τρεῖς περιπτώσεις τὰ πρόσωπα ποὺ ἀναφέραμε πιστεύουν πὼς ἔχουν ἀνεπτυγμένο τὸ κοινωνικὸ συναίσθημα. Ἀναγνωρίζουν «κατ' ἀρχὴν»

μενος ὡς ἁπλοῦς Θεατής. Ἄλλωστε **ὁ χαρακτὴρ τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναί τι τὸ στατικόν**, ἀλλὰ εἶναι ζωντανὴ καὶ δημιουργικὴ δύναμις, γεμάτη παλμὸν καὶ σφρῖγος, καὶ κατὰ συνέπειαν **ὁ διαρκὴς ἐμπλουτισμὸς τῆς ἐμπειρίας μαζὶ μὲ τοὺς τόσους ἐρεθισμοὺς** (φυσικούς, κοινωνικούς, πνευματικοὺς κ.τ.λ.) **ἀσκεῖ διαρκῆ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς μορφῆς αὐτοῦ** (χωρὶς, ἐννοεῖται, νὰ παραλείπεται καὶ ὁ παράγων Κληρονομικότης **μὲ μόνην τὴν διαφοράν, ὅτι ἡ ἐπίδρασις αὐτὴ βαίνει διαρκῶς κατὰ φθίνουσαν πρόοδον** (διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν μίαν Ἀριθμητικὴν ἔκφρασιν διὰ νὰ καταστῇ ἐναργὴς ἡ ἐπίδρασις αὐτή), **ὡς πρὸς τὴν ἀποτελεσματικότητά της ἐπὶ τοῦ Χαρακτῆρος, πλὴν ὅμως οὐδέποτε αὖτη ἐξαφανίζεται.** Ἀλλὰ καὶ ἡ **Δημιουργὸς Δύναμις τοῦ ἀνθρώπου**, ἡ ἄλλως καλουμένη **Ἐσωτερικὴ Προσπάθεια**, ἡ ὁποία ἀσκεῖ τὸ **VETO** ἐπὶ ζητημάτων διαμορφώσεως τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ἐν γένει Προσωπικότητος δὲν παύει ἐνεργοῦσα καταλλήλως καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου (²). Διαρκῶς, λοιπόν, ὁ Χαρακτὴρ τοῦ ἀνθρώπου δέχεται ἐπιδράσεις καὶ ἀντιδρᾷ καί, ὡς ἐκ τούτου, **διαρκῶς μορφοποιεῖται καὶ οὐδέποτε μένει ἀδιάφορος καὶ ἀπαθής.** Ὅταν δὲ διάφοροι ἀνωμαλίαι ἐπιφέρουν διατάραξιν τῆς ψυχικῆς ἑνότητος, τότε καὶ ὁ μέχρι τοῦδε «μορφοποιηθεὶς» Χαρακτὴρ λαμβάνει νοησηρὰν ὑπόστασιν, ἐκφεύγει τῆς κανονικῆς καὶ ἰσορρόπου καταστάσεως, καθ' ὅσον αἱ ψυχικαὶ ἀνωμαλίαι ἐπιδροῦν δυσμενῶς ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τοῦ ἀνθρώπου—καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ ἐπὶ τοῦ Χαρακτῆρος– λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ ψυχικὸς κόσμος τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖ μίαν ὀργανικὴν ἑνότητα, ὡς περὶ τούτου σαφῶς μᾶς ὁμιλεῖ ἡ **Δομικὴ Ψυχολογία** [Struknurpiychologie] τῶν W. Dilthey καὶ Ed. Spranger κατ' ἀντίθεσιν τῆς Elementenspsychologie **(Ψυχολογία τῶν στοιχείων)**, ἡ ὁποία παρεδέχετο τὴν ἀτομικὴν ψυχὴν ὡς σύνθεσιν ἐπὶ μέρους ψυχικῶν στοιχείων (⁴, ⁵, ⁶, ⁷.).

---

3. Περὶ τῆς Δημιουργοῦ Δυνάμεως τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ἐσωτερικῆς, δῆλον ὅτι, Προσπαθείας, ἡ ὁποία παίζει σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ χαρακτῆρος βλέπε α) Δ. Γ. Μωραΐτου «Γενικὴ Ψυχολογία», Ἔκδ. Β'. Ἀθῆναι, 1939, σελ. 332, β) Σ. Μ. Καλιάφα: «Ἡ ἔννοια τῆς Προτωπικότητος» ἐν Ε. Κ. Φ. Σ. Π. Α., Ἀθῆναι, 1957-58, σελ. 127, γ) Χρυσ. Ζήση «Γενικὴ Ἐπιστημονικὴ Θεώρησις τοῦ Χαρακτῆρος» ἐν Ε. Β. Δ. ἔτος Ζ', (1960) τεῦχος 7 - 8 - 9 - 10, σελ. 37 - 38.

4. Περὶ τῆς ὀργανικῆς ἑνότητος καὶ ὁλότητος τῆς ἀτομικῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς βλέπε: α) Γ. Ν. Παλαιολόγου «Παιδαγωγικὴ Ψυχολογία» Ἀθῆναι. 1960, σελ. 222 - 230, β) H. Driech «Θάμαλιώδει Προβλήματα τῆς Ψυχολογίας», μετάφ. Σ. Μ. Καλλιάφα, Ἀθῆναι, 1938, σελ. 76 γ) Σ. Μ. Καλλιάφα «Ὑλισμὸς καὶ σύγχρονος Βιολογία καὶ Ψυχολογία».

5. Περὶ τῆς διαρκοῦς ἐπιδράσεως τῆς γῆς ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ χαρακτῆρος βλέπε καὶ Ν. Γ. Μελανίτου «Ἡ Προσωπικότης καὶ ὁ χαρακτὴρ ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης», Ἀθῆναι, 1953, σελ. 20.

6. Περὶ τῶν ἀποκλίσεων τοῦ χαρακτῆρος ἐκ τῆς ὁμαλοῦ καταστάσεως ὡς καὶ τῶν περὶ ἐν γένει ἀνωμαλιῶν τοῦ χαρακτῆρος βλέπε α) Δ. Γ. Μωραΐτου «Γενικὴ ψυχολογία», Ἀθῆναι, 1939, ἔκδ. Β', σελ. 336 β) Ἀρ. Ἀσπιώτη «Ἀπὸ τὴν σφαῖραν τοῦ ἀρρώστου ψυχικοῦ ὀργανισμοῦ» Ἀθῆναι 1956. Περὶ τῶν ἀνωμαλιῶν τοῦ χαρακτῆρος θὰ γίνῃ λόγος εἰς τὸ οἰκεῖον κεφάλαιον τῆς μελέτης μας.

(Συνεχίζεται)

τὴν ἀξίαν τῆς κοινωνικότητος, ὅμως κρίνοντας τὴν κοινωνικὴν πραγματικότητα διαπιστώνουν πὼς εἶναι νόμος νὰ ὑπάρχῃ ἔλλειψι κατανοήσεως.

Ἔχουν ὅμως πραγματικὰ ἀνεπτυγμένο τὸ κοινωνικὸ συναίσθημα; Ἀσφαλῶς ὄχι. Στὴν πρώτη περίπτωσι ὁ γνωστός μου ἔμπορος ἔχει βρεῖ ἕναν τρόπο νὰ δικαιολογῇ τὴ δική του συμπεριφορά. Πάνω ἀπ' ὅλα γι' αὐτὸν ὑπάρχει τὸ ἀτομικο - ἐπαγγελματικὸ συμφέρον.

Ὅτι δὲ σχετίζεται ἄμεσα μ' αὐτὸ δὲν τὸ θίγει, μπορεῖ ν' ἀναγνωρίζεται ὡς κοινωνικὴ ἀξία. Τὸ ν' ἀγαποῦν π χ. οἱ γονεῖς τὰ παιδιά τους καὶ νὰ θυσιάζωνται γι' αὐτά, τὸ νὰ ὑπάρχῃ κοινωνικὴ πρόνοια, ἀλληλεγγύη καὶ φιλανθρωπία, αὐτὰ βέβαια θεωροῦνται ἀναγκαῖα γιὰ τὴν κοινωνικὴν ζωή. Ὅμως μέχρις ἐδῶ ἐφ' ὅσον δὲν θίγονται τὰ στενὰ ἀτομικὰ καὶ ἐπαγγελματικὰ συμφέροντα. Ἀλλοιῶς παύουν κι' αὐτὰ (ἡ ἀγάπη τῶν γονέων πρὸς τὰ παιδιά, ἡ κοινωνικὴ πρόνοια, ἡ φιλανθρωπία) νὰ εἶναι φυσικὰ καὶ ἀναγκαῖα καὶ προβάλλεται σὰ φυσικὸς - κοινωνικὸς νόμος ἡ ἀλληλοεξόντωση, ὁ ἀλληλοσπαραγμός.

Τὰ παραπάνω δὲν σημαίνουν πὼς ὁ γνωστός μου ἔμπορος δὲν ζεῖ ἀνθρώπινες στιγμές. Ὅταν παίζῃ μὲ τὰ παιδιά του καὶ γίνεται κι' αὐτὸς παιδί, ὅταν πονάῃ καὶ νοιώθει στὸ μέτωπό του τὸ χέρι τῆς στοργῆς τοῦ γιατροῦ ἢ τῆς νοσοκόμου, ὅταν παρίσταται μάρτυρας μιᾶς τραγωδίας καὶ συμπονεῖ, ὅταν παρακολουθῇ στὸ θέατρο ἕνα ἔργο μεγάλης τέχνης καὶ ἐνθουσιάζεται.

Κι' ἀκόμα ὑπάρχουν στιγμὲς ἐσωτερικῆς πάλης μέσα του. Εἶναι τόσο τετράγωνη ἡ λογικὴ τῆς χριστιανικῆς διδ)λίας, τοῦ «ἀγαπᾶτε ἀλλήλους! Πολλὲς φορὲς ἔχει ἀκούσει στὴν ἐκκλησία τὴ θαυμάσια εὐαγγελικὴ περικοπὴ τοῦ ἄφρονος πλουσίου. Ἡ συνείδησή του τὸν ἐλέγχει. Βρίσκει ἀσυνεπῆ τὸν ἑαυτό του. Αὐτὰ ὅμως γιὰ λίγες στιγμές. Γιατὶ ἔρχεται ἡ πάλη τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ἡ προσπάθεια γιὰ τὴν αὔξησι τοῦ κέρδους, ὁ συναγωνισμός, ποὺ ξαναβάζει τὰ πράγματα στὴν... προτέρα τους θέσι.

Στὴ δεύτερη περίπτωσι ὁ φίλος καθηγητὴς δὲν πιστεύει βαθειὰ στὴν ἀνθρώπινη ἀξία. Γι' αὐτὸ εἶναι καὶ ἀπαισιόδοξος. Γιὰ νὰ δώσῃ μάλιστα φιλοσοφικὸ ντύμα στὴν ἀπαισιοδοξία του, χρησιμοποιεῖ τὸ ἀπόφθεγμα τοῦ μεγάλου ἀρχαίου σοφοῦ «πατὴρ πάντων πόλεμος» ἑρμηνεύοντάς το μὲ τὸν τρόπο ποὺ τὸν συμφέρει.

Ἡ τέτοια ἀντίληψη τῶν κοινωνικῶν πραγμάτων δὲν σημαίνει πὼς ὁ φίλος μου εἶναι μισάνθρωπος. Ἀπεναντίας γνωρίζω πὼς ἐργάζεται συνειδητὰ καὶ τίμια, εἶναι καλὸς πολίτης καὶ καλὸς οἰκογενειάρχης. Συνεργάζεται μὲ τοὺς συναδέλφους του, στὶς τυπικὲς κοινωνικές του σχέσεις εἶναι ἐντάξει.

Σὰν συνταξιοῦχος δημόσιος ὑπάλληλος ποὺ εἶναι τώρα, μὲ ἐξασφαλισμένη στοιχειώδη διοβίωση, χωρὶς ἐπαγγελματικοὺς ἀνταγωνισμοὺς καὶ ἄγχος γιὰ τὴν ἐπικράτησι, ζεῖ ἤρεμα, εἰρηνικά.

Ὅμως «ἕν σοι λείπει.» Κι' αὐτὸ ποὺ τοῦ λείπει, τὸ καὶ σημαντικώτερο, εἶναι ἡ βαθειὰ πίστη στὸν ἄνθρωπο.

Πῶς μπορεῖ νἄχῃ ἀνεπτυγμένο κοινωνικὸ συναίσθημα ὅταν δὲν πιστεύῃ στὴ δυνατότητα τῆς ἀνθρώπινης συννενοήσεως καὶ θεωρεῖ φυσικὸ νόμο τὴν ἀλληλοεξόντωση;

Καὶ τί εἴδους κοινωνικὴ ὑπηρεσία προσφέρει αὐτὸς ποὺ προσπαθεῖ νὰ πείσῃ τὸν ἑαυτό του καὶ τοὺς ἄλλους πὼς εἶναι φυσικὸς νόμος ἡ ἀπανθρωπία;

Κι' ἐρχόμαστε στὴν τρίτη περίπτωσι γιὰ νὰ κάνουμε τὶς ἴδιες διαπιστώσεις σχετικὰ μὲ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ κοινωνικοῦ συναισθήματος.

Πολὺ συνηθισμένο φαινόμενο νὰ ἀναζητοῦμε εὐθῦνες στοὺς ἄλλους καὶ νὰ ἐξαιροῦμε τὸν ἑαυτό μας. Μολονότι εἶναι γνωστὸς σ' ὅλους ὁ παλιὸς μῦθος τοῦ ἀνθρώπου ποὺ παρατηρεῖ τοὺς ἄλλους καὶ δὲ βλέπει τὴν καμπούρα του, ἐξακολουθεῖ τὸ τελευταῖο αὐτὸ νὰ συμβαίνῃ μὲ διάφορες πυραλλαγές.

«Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν καλὴ διοίκησι... ὅλοι δωροδοκοῦνται κλπ.» Ἐσὺ ὅμως τί ἔκανες, ποια ἀτομικὴ προσπάθεια κατέβαλες γιὰ νὰ ὑπάρξῃ καλὴ διοίκηση; Μήπως ἡ κριτικὴ γιὰ τὴν ὑπάρχουσα κατάσταση εἶναι δικαιολογία γιὰ τοὺς δικούς σου συμβιβασμούς;

Καὶ πραγματικὰ αὐτὸ εἶναι, ἀφοῦ στὸν ἀντικοινωνικὸ αὐτὸ τρόπο κατέφυγες καὶ σὺ γιὰ τὴν λύσι τῶν ἀτομικῶν σου προβλημάτων. «Μόνο μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο πέτυχα καὶ ἐγὼ τὴ μετάθεσί μου στὴν Ἀθήνα.»

«Μά, θὰ διαμαρτυρηθῇ, ἐγὼ δὲν φταίω. Ἀναγκάστηκα νὰ ἐνεργήσω ἔτσι. Ἂν δὲν ἦταν τέτοια ἡ κατάστασι, δὲν θὰ κατέφευγα σ' αὐτὰ τὰ μέσα.»

Ἔ, λοιπὸν τὸ συναίσθημα τῆς εὐθύνης, τοῦ χρέους πρὸς τὸ κοινωνικὸ σύνολο ἐμφανίζεται πολὺ μειωμένο, φυσικὰ καὶ τὸ κοινωνικὸ συναίσθημα. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα δημιουργεῖται ἕνας φαῦλος κύκλος.

Ἡ ἔλλειψη τοῦ συναισθήματος εὐθύνης παρατηρεῖται καὶ στὶς τρεῖς περιπτώσεις ποὺ ἀναφέραμε. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς πράξεις, τή διαγωγή, τὴν παραμέληση τῶν κοινωνικῶν ὑποχρεώσεων, ἔρχονται καὶ μὲ τὰ λόγια, μὲ τὴ θεωρητικὴ ὑποστήριξη τῶν ἀπόψεών τους νὰ δηλητηριάσουν τὴν ψυχή, νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἀνάπτυξι τοῦ κοινωνικοῦ συναισθήματος.

Τί προάγει τὴν κοινωνικὴ ἐξέλιξη καὶ τὸν πολιτισμό, τὸ νὰ λὲς πώς οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τους ἄγριοι καὶ τέτοιοι θὰ παραμείνουν πάντα, ἢ τὸ νὰ ὑπεραμύνεσαι τῆς ἀξίας καὶ δυνάμεως τῶν κοινωνικῶν, ἀνθρωπιστικῶν συναισθημάτων;

***

Γιὰ τὸ περιεχόμενο τοῦ κοινωνικοῦ συναισθήματος στὴν τελεία του ἀνάπτυξι, ὑπάρχει ἡ θαυμασία ρῆσις τῆς γραφῆς: «Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.»

Πόση ψυχικὴ δύναμι, πόση ἄθλησι πνευματική, πόση ὁλοκλήρωσι ἀπαιτεῖ ἡ ἀγάπη αὐτή! Ὄχι γιατὶ εἶναι δύσκολο πρᾶγμα, οὔτε πάνω ἀπὸ τὶς ἀνθρώπινες δυνάμεις, ἡ ἀγάπη αὐτή. Ἴσα - ἴσα τὸ κοινωνικὸ συναίσθημα ὑπάρχει ἔμφυτο σὰν κοινωνικὸ ἔνστικτο, μέσα στὸν ἄνθρωπο. Πάντοτε ὁ ἄνθρωπος ἔζησε σὰν ὁμάδα μέσα στὴν κοινωνία, ποτὲ μόνος. Εἶναι συνδεδεμένη ἄρρηκτα μὲ τὴν ὕ αρξί του ἡ τάσις πρὸς σύμπηξιν ὁμάδος κοινωνίας. Εἶναι ἔτσι πλασμένος ὥστε μόνο μὲ τὴ βοήθεια τῶν ὁμοίων του μπορεῖ νὰ διατηρηθῇ στὴ ζωή, νὰ παλαίψῃ πρὸς τὶς ἀντιξοότητες τοῦ περιβάλλοντος.

Φυσικὸ πρᾶγμα λοιπὸν εἶναι ν' ἀγαποῦμε τοὺς

συνανθρώπους μας.

Τὴν φυσικὴν ὅμως αὐτὴ καταβολὴ δὲν ἀναπτύσσουμε ὅσο πρέπει. Παρεμβαίνουν τόσα ἐμπόδια ποὺ φαίνεται ἄθλος, ὑπεράνθρωπο κατόρθωμα, ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη. Πολλὲς φορὲς προσπαθοῦμε νὰ πνίξουμε τὴν ἐσωτερική μας φωνή, τὴ φυσικὴ παρόρμηση τῆς συμπάθειας πρὸς τοὺς ἄλλους, βρίσκοντας ἕνα σωρὸ ἐξωτερικές, ψεύτικες δικαιολογίες, δοκιμάζουμε ν' ἀνασβητήσωμε τὴν τετράγωνη λογικὴ τῆς ἀγάπης.

Παρ' ὅλες ὅμως αὐτὲς τὶς ἐξωτερικὲς ἐπεμβάσεις, ὁ ἐσωτερικὸς νόμος εἶναι τόσον ἰσχυρὸς ποὺ σταθερὰ ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο μέσα ἀπὸ πολυδαίδαλους δρόμους στὴν παραδοχή του.

Ὅσο κι ἂν ἐξακολουθῆ στὴν ἐποχή μας νὰ ὑπάρχη τὸ μῖσος, ἡ δυσπιστία, ὁ ἀνταγωνισμός, ὁ πόλεμος, δὲν μποροῦμε τὰ μὴν ἀναγνωρίσωμε τὴν πρόοδο στὸν τομέα τῆς συνεργασίας, τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, τῆς κοινωνικῆς πρόνοιας, σὲ σύγκρισι μ' ἄλλες ἐποχές. Κι' ἡ πρόοδος αὐτὴ ἔχει ἐπιβληθῆ στὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν ἐξέλιξι τῶν τεχνικῶν μέσων καὶ τὴν ἀναγκαία πρὸς αὐτὴ (τὴν ἐξέλιξι) διάρθρωσι τῆς κοινωνίας, κι' ἂν τελικὰ ἡ τεχνικὴ πρόοδος ἀναγκάση τὸν ἄνθρωπο νὰ πραγματοποιήση στὸν ἠθικὸ τομέα ὅ,τι αἰῶνες δὲν μπόρεσε μὲ τὴν δύναμι τοῦ λόγου νὰ ἐπιτύχη, καὶ πάλι ἡ δύναμι τοῦ ἐσωτερικοῦ νόμου θριαμβεύει κι' ἂς ὁδηγεῖ καθὼς εἴπαμε μέσα ἀπὸ πολυδαίδαλους δρόμους στὴν τελικὴ νίκη.

«οὐ τοι συνέχθειν, ἀλλὰ συμφιλεῖν ἔφυν» (γεννήθηκα ὄχι γιὰ να μισῶ, ἀλλὰ γιὰ ν' ἀγαπῶ) βάζει στὸ στόμα τῆς Ἀντιγόνης ὁ μεγάλος Σοφοκλῆς. Κι' ἀσφαλῶς γεννημένη γιὰ τὴν ἀγάπη δὲ νόμιζε μόνο τὴν Ἀντιγόνη, ἀλλὰ κάθε ἄνθρωπο.

Φτάνει νὰ σκύψη καθεὶς στὸν ἑαυτό του καὶ θὰ βρῆ τὴν ἀλήθεια ποὺ μὲ τόση δύναμι βροντοφώναξε ἡ Ἀντιγόνη.

Θὰ μποροῦσε χίλια δυὸ περιστατικὰ τῆς καθημερινῆς ζωῆς νὰ ἀναφέρη ἐδῶ κανεὶς γιὰ ν' ἀποδείξη τὴν ἀλήθεια αὐτὴ καὶ ν' ἀντικρούση τὶς ἀπόψεις τῶν πεσσιμιστῶν ποὺ στὴν ἀρχὴ τῆς μελέτης μας παρουσιάσαμε. Ἂς περιοριστοῦμε σ' ἕνα:

Παρακολουθῶ μ' ἄλλους 8 000 θεατές, Ἕλληνες καὶ ξένους, τὸν «Ἡρακλῆ Μαινόμενο» στὸ ἀρχαῖο θέατρο τῆς Ἐπιδαύρου. Πρὶν ἀρχίση ἡ παράσταση παρατηρῶ τὴν πολύχρωμη ἀνθρωποθάλασσα κύματα-κύματα στὶς κερκίδες. Ἄγνωστοι σὲ μένα καὶ μεταξύ του ὅλο αὐτὸ τὸ πλῆθος. Καθένας ἔχει τὴν ξεχωριστή του ἀτομικότητα, τὴ δική του ἱστορία, τὰ δικά του προβλήματα καθὼς καὶ ἐγώ. Ξένοι, ἄγνωστοι, ἐχθροὶ ἢ φίλοι, συνεργαζόμενοι ἢ ἀνταγωνιζόμενοι, μαζεμένοι τώρα στὸν ἱερὸ τοῦτο γῶρο.

Πάνω μας ὁ πανάστερος οὐρανός, γύρω ἡ μαγεία τῆς φύσεως καὶ στὸ κέντρο παίζεται τὸ ἀνθρώπινο δρᾶμα.

Ὅλοι μὲ κομμένη ἀνάσα παρακολουθοῦμε στὴ μορφὴ τοῦ Ἡρακλῆ τὸ μαινόμενο ἄνθρωπο. Ἡ συγκίνησίς μας φτάνει στὸ κατακόρυφο. Τὶς στιγμὲς αὐτὲς ξεχνᾶμε ὅ,τι μᾶς χωρίζει μὲ τοὺς ἄλλους, νοιώθομε μονάχα ἕντονα ὅ,τι μᾶς ἑνώνει μαζί τους. Οἱ διαφορὲς τῆς γλώσσας, τῆς φυλῆς, τῆς κοινωνικῆς θέσεως εἶναι ἀνήμπορες νὰ ἐμποδίσουν τὴν ὑψηλὴν αὐτὴ ἐπικοινωνία τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδιᾶς μέσῳ τῆς Τέχνης.

Στὸ διάλειμμα κοιτάζω πάλι τοὺς διπλανούς μου, τὸ πλῆθος. Τὸ χωριστὸ χρῶμα τῆς ἐνδυμασίας τοῦ καθενὸς φαίνεται σὰ μιὰ σημαιούλα. Πολύχρωμες σημαιοῦλες ἀνεμίζουν λὲς γιὰ νὰ διαδηλώσουν τὸν ἐνθουσιασμό τους γιὰ τὴν ἐπικοινωνία μας.

Ποιὸς λέει λοιπόν, πῶς εἶναι ἀδύνατη ἡ συνεννόησι τῶν ἀνθρώπων;

***

Ἐρχόμαστε τώρα στὸ ἔργο τῆς ἀγωγῆς. Εἶναι φανερὸ πῶς ἡ ἀνάπτυξι τοῦ κοινωνικοῦ συναισθήματος τοῦ παιδιοῦ, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ δική μας κοινωνικὴ ἀνάπτυξι. Μόνο μὲ λόγια τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ γίνη πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτή. Τὸ δικό μας παράδειγμα ἐπιδρᾶ στὰ παιδιά μας. Ὁ τρόπος τῆς ζωῆς μας, τῆς κοινωνικῆς μας συμπεριφορᾶς εἶναι ὁ ἀληθινὸς μάρτυρας τῶν πραγματικῶν μας συναισθημάτων.

Πρῶτα λοιπὸν ἀπ' ὅλα τὸ παράδειγμα.

Ἡ σχολικὴ ζωὴ παίζει κι' αὐτὴ τὸ σπουδαῖο της ρόλο. Ὁ ἐθισμὸς στὴ συνεργασία μέσα στὶς σχολικὲς ὁμάδες, τὰ ὁμαδικὰ παιχνίδια, ἡ πειθαρχία στοὺς κανονισμοὺς τοῦ σχολείου, ἡ εὐγενὴς ἁμίλλα, ἡ συνείδησι τῆς εὐθύνης εἶναι τὰ πιὸ φυσικὰ μέσα γιὰ τὴν ἀνάπτυξι καὶ καλλιέργεια τοῦ κοινωνικοῦ συναισθήματος.

Ὅμως ἡ ἀγωγὴ πρέπει νά προχωρήση ἀκόμα πιὸ πέρα. Ἂν περιοριστῆ μόνο στὰ πιὸ πάνω δέν θὰ ἔχει ἐπιτύχει πολλὰ πράγματα. Καὶ χωρὶς τὸ σχολεῖο, μόνη της ἡ ζωὴ ὑποχρεώνει τὸν καθένα νὰ λάβη τέτοια μαθήματα. Κι' ἔξω ἀπ' τὸ σχολεῖο τὸ παιδὶ θὰ παίξη ὁμαδικὰ παιχνίδια, θὰ ἀναγκαστῆ νὰ πειθαρχήση στοὺς κανονισμοὺς τῆς ὁμάδος, θ' ἀναλάβη ὑπεύθυνα μιὰ δουλειά, θὰ διαγωνισθῆ πρὸς τοὺς ἄλλους. Κάτι λοιπὸν πιὸ σπουδαῖο καὶ πιὸ βαθὺ πρέπει νὰ ἐπιτύχη ἡ ἀγωγή. Νὰ ἐμφυσήση πίστι καὶ ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ἀξία, ἀγάπη πρὸς τὸν ἄνθρωπο αἰσιοδοξία γιὰ τὸ μέλλον.

Μόνο ἐφοδιασμένος μὲ τέτοια πίστι καὶ ἐνθουσιασμό, θὰ μπορέση ὁ νέος νὰ βγῆ τελικὰ νικητὴς ἀπὸ τὶς δοκιμασίες τῆς ζωῆς.

Καὶ λέγομε «νὰ ἐμφυσήση» ἡ ἀγωγὴ πίστι καὶ ἐνθουσιασμὸ γιατὶ αὐτὰ δὲν διδάσκονται μὲ τὸν συνήθη τρόπο, μὲ ξεχωριστὰ μαθήματα ἀγωγῆς τοῦ πολίτου, μὲ λόγια ξερά. Προϋποθέτουν πίστι καὶ ἐνθουσιασμὸ τοῦ διδάσκοντος, δύναμι ψυχῆς καὶ ἀκτινοβολία.

Προϋποθέτουν ἀκόμα στροφῆς τῆς ἀγωγῆς πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτή, οὐσιαστικὴ Παιδεία, ἐνοποίησιν τῶν προσφερομένων γνώσεων κατὰ τρόπο ὄχι ἐξωτερικό, ἐπιφανειακὸ (ἐνιαία συγκεντρωτικὴ διδ)λία) ἀλλὰ βαθύτερο, ὥστε ἀπὸ παντοῦ νὰ προβάλλεται ἡ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου (ἀτομικὴ καὶ συλλογική) γιὰ τὴν κοινωνικὴ βελτίωση καὶ τὴν πνευματικὴν ἐξέλιξι. Στὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ παρατηρήσωμε πόση μεγάλη σημασία ἔχει ἡ ἐκλογὴ τῆς «ὕλης» ποὺ μ' αὐτὴν θ' ἀνατραφῆ ἡ νεολαία. Τί δηλ. θὰ θεωρηθῆ σημαντικὸ καὶ ἄξιο ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ τὸν πολιτισμό μας, γιὰ νὰ ἐξαρθῆ ἰδιαίτερα καὶ νὰ ἐτηρεάση τὴ νέα γενιά.

Μ' αὐτὸ δὲ θέλουμε νὰ ποῦμε πὼς μόνο τὶς κα-

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ

ΑΝΤ. ΑΔΙΠΡΑΝΤΗ, Δ)ντοῦ Δαμ. Σχολείου Σωτήρων Πάρου

Εἰσαγωγή

Ὡς γνωστὸν ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του ἐντάσσεται εἰς τὴν κοινωνικήν του ὁμάδα, ἐντὸς τῆς ὁποίας τρέφεται, ἀναπτύσσεται καὶ μορφώνεται. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς του ὁ ἄνθρωπος διαρκῶς λαμβάνει ἀπὸ τὴν κοινωνίαν, ἤτοι: τροφήν, ἐνδύματα, ἀσφάλειαν, περίθαλψιν καὶ μόρφωσιν, καὶ παρακολουθεῖ τὴν πολιτιστικὴν δημιουργίαν τῆς κοινότητος.

Ἔπειτα δὲ διὰ τοῦ ἐπαγγέλματός του ἐξασφαλίζει τὴν συντήρησίν του καὶ ἀποδίδει εἰς τὴν κοινωνίαν τὴν ὀφειλήν του διὰ τῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας του. Ἐπομένως μετὰ πάροδον ὀλίγων ἐτῶν ὀφείλει τὸ ἄτομον νὰ ἀποκτήσῃ ὁπωσδήποτε ἓν ἐπάγγελμα, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ὑποχρεώσεις του πρὸς τὸν ἑαυτόν του καὶ τὴν κοινωνίαν.

Τὸ ἐπάγγελμα ὅμως δὲν πρέπει νὰ θεωρεῖται μόνον ὡς μέσον διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ ὡς μέσον διὰ τὴν ἀνύψωσίν του εἰς ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν προσωπικότητα, διότι ἕκαστον ἐπάγγελμα περικλείει πέραν τοῦ βιοπορισμοῦ ἓν βαθύτερον πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν νόημα.

λὲς πλευρὲς τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ πρέπει νὰ γνωρίσουν τὰ παιδιά μας.

Κάτι τέτοιο θἄταν πολὺ ἐπιζήμιο γιατὶ ἡ ἄγνοια τοῦ κακοῦ δὲν προφυλάσσει ἀπ' αὐτό, ἐφ' ὅσον βέβαια ἡ ἐπαφὴ μαζί του εἶναι ἀνεπόφευκτη. Θὰ πρέπει νὰ διδαχθοῦν κι' οἱ καλὲς κι' οἱ κακὲς ὄψεις τῆς ἱστορίας μας. Ὅμως σὲ καμιὰ περίπτωση δὲν εἶναι ἐπιστημονικό, οὔτε ἀνθρώπινο, οὔτε παιδαγωγικό, τὸ ν' ἀφεθοῦν τὰ παιδιὰ καὶ οἱ νέοι νὰ σχηματίσουν τὴν ἐντύπωσιν πῶς ἡ κοινωνία μας ἦταν καὶ θὰ εἶναι μιὰ ζούγκλα στὴν ὁποία βασιλεύει ὁ νόμος τοῦ ἰσχυροῦ. Ἀπεναντίας, γνωρίζοντας καὶ παρακολουθώντας τὶς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες, ζώντας τὰ κοινωνικὰ δράματα, νὰ μποροῦν νὰ διακρίνουν καὶ νὰ ἐκτιμοῦν τὶς εὐγενικὲς ἀνθρώπινες προσπάθειες, νὰ πιστεύουν πὼς ὁ ἄνθρωπος εἶναι προορισμένος νὰ ζήσῃ εὐτυχισμένα καὶ εἰρηνικὰ καὶ πρὸς τὸν προορισμό του αὐτὸ σταθερὰ βαδίζει, νὰ πιστεύουν στὴ δύναμι τῆς ἀγάπης.

Σ' αὐτὸ συμβάλλει πολὺ ἡ Χριστιανικὴ διδ)λία. Ὅμως τὸ Εὐαγγέλιο πολὺ λίγο δυστυχῶς τὸ διδάσκουμε στὰ παιδιὰ ἐνόσῳ ὁ λόγος του εἶναι ὁ πιὸ ἁπλός, ὁ πιὸ εὐθύς, ὁ πιὸ οὐσιαστικός, ὁ πιὸ εἰλικρινὴς καὶ ἀνθρώκινος ποὺ εἰπώθηκε ποτέ.

Τὰ παραδείγματα ζωῆς καὶ ὁ λόγος ποὺ περιέχει τὸ]Εὐαγγελικὸ κείμενο ὅταν ἐπιμελῶς ἀναλυθοῦν καὶ κατανοηθοῦν, εἶναι ὑπαρκετὰ νὰ ἀναπτύξουν τὸ κοινωνικὸ συναίσθημα τῶν παιδιῶν μας στὸ βαθμὸ τῆς πίστεως καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ γιὰ τὴ δύναμι τῆς ἀγάπης, τῆς αἰσιοδοξίας γιὰ τὸ ἀνθρώκινο μέλλον.

Διὰ τοῦτο εἰς τὸ ἐπάγγελμα δὲν ἀποδίδεται μόνον οἰκονομικὴ σημασία, λόγῳ τοῦ οἰκονομικοῦ ἀποτελέσματος τὸ ὁποῖον φέρει, ἀλλὰ καὶ πνευματική, ἠθικὴ κοινωνική, μορφωτικὴ καὶ ψυχολογικὴ σημασία, καθ' ὅσον τοῦτο διαπλάσσει ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς τὸ ἄτομον, συντελεῖ εἰς τὴν ἐξύψωσιν καὶ τὸν ἐξευγενισμόν του, τέλος δὲ καὶ εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ψυχικῆς του ὑγείας. Ἕνεκα δὲ τούτου ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἐπαγγέλματος ἀποτελεῖ σπουδαιότατον πρόβλημα ζωῆς.

Ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἐπαγγέλματος

Ἀρχικῶς εἰς τὰς πρωτογόνους κοινωνίας, ὅπου τὸ ἄτομον ἀπερροφᾶτο καθ' ὁλοκληρίαν ἀπὸ τὸ ὁμαδικὸν πνεῦμα τῆς φυλῆς καὶ ἦτο ἀναποσπάστως συνδεδεμένον μὲ τὴν ζωὴν καὶ τὰς ἐπιδιώξεις αὐτῆς, ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἐπαγγέλματος δὲν ἦτο ἀτομικὸν ζήτημα, καθ' ὅσον τοῦτο καθωρίζετο ὑπὸ τῆς φυλῆς. Ὅλα τὰ μέλη αὐτῆς ἦσαν ὑποχρεωμένα νὰ ἀσκήσουν τὴν ἰδίαν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, βιοποριστικὴν ἐργασίαν, ἡ ὁποία ἀπέβλεπεν ὄχι μόνον εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τροφῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀπόκρουσιν διαφόρων κινδύνων.

Ἀργότερον, προϊούσης τῆς αὐξήσεως τῶν ἀναγκῶν, ἐτροποποιήθη ὁ ἀρχικὸς τύπος τῶν ὁμαδικῶν ἐργασιῶν καὶ ἠκολούθησεν ὁ καταμερισμὸς αὐτῶν εἰς ἄτομα καὶ ὁμάδας, οὕτω δὲ προέκυψαν αἱ εἰδικότητες καὶ τὰ ἐπαγγέλματα. Ἐνῶ δηλαδὴ προηγουμένως κοινὴ ἐργασία δι' ὅλους ἦτο τὸ κυνήγιον ἢ ἡ ἁλιεία ἢ ἡ βοσκὴ ζώων ἢ ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς, τώρα πλέον τὰ ἄτομα ἐντάσσονται εἰς εἰδικοὺς κλάδους τεχνικῶν ἐπαγγελμάτων, καὶ ἀκολουθοῦν μίαν εἰδικότητα.

Ἀλλὰ καὶ πάλιν τὸ ἄτομον δὲν ἦτο ἐλεύθερον νὰ ἐκλέξῃ τὸ εἶδος τοῦ ἐπαγγέλματός του, διότι τοῦτο καθωρίζετο καὶ ἐπεβάλλετο ἀπὸ τὴν ἄρχουσαν τάξιν, ἡ ὁποία διήρεσε τὸν πληθυσμὸν εἰς στρώματα καὶ κοινωνικὰς τάξεις, πρὸς τὰς ὁποίας ἀντιστοιχοῦσαν πάντοτε τὰ αὐτὰ ἐπαγγέλματα. Οὕτω εἰς τὴν τάξιν τῶν δούλων ἢ τῶν ὑποτεταγμένων ἀντιστοιχοῦσαν τὰ βάναυσα, ὡς ἐλέγοντο, ἐπαγγέλματα, δηλαδὴ ἡ γεωργία, ἡ κτηνοτροφία, ἡ οἰκοδομική, κ.ἄ. εἰς τὴν ἄρχουσαν τάξιν ἀνῆκον κατ' ἀποκλειστικότητα: τὸ κυνήγιον, ἡ διοίκησις καὶ ὁ πόλεμος, εἰς δὲ τὴν μεσαίαν τάξιν τὰ τεχνικὰ ἐπαγγέλματα, τὰ ὁποῖα διὰ τῶν Συντεχνιῶν κατήντησαν νὰ εἶναι κληρονομικά.

Τέλος μετὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν, ὅτε ἐθραύσθησαν τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας, ἐπεκράτησεν πλέον τὸ ἐλεύθερον ἢ προσωπικὸν ἐπάγγελμα καὶ καθιερώθη ἡ ἐπαγγελματικὴ δι' ὅλους ἐλευθερία. Τώρα πλέον ἕκαστος ἐκλέγει ἐλευθέρως τὸ ἐπάγγελμα εἰς τὸ ὁποῖον ἐπιθυμεῖ νὰ

ἐπιδοθῆ, τὸ αὐτὸ δὲ ἐξακολουθεῖ νὰ ἰσχύῃ μέχρι σήμερον.

Δυσχέρειαι εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐπαγγέλματος

Κατὰ τὸ παρελθὸν τὸ ἄτομον δὲν εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ πολλὰς δυσκολίας διὰ τὴν ἀπόκτησιν ἑνὸς ἐπαγγέλματος, καθ' ὅσον τοῦτο καθωρίζετο ἄλλοτε μὲν ἀπὸ τὴν φυλήν, ἄλλοτε δὲ ἀπὸ τὴν ἄρχουσαν τάξιν. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπαγγελμάτων ἦτο πολὺ περιωρισμένος, διότι ἡ ἐπαγγελματικὴ ζωὴ δὲν εἶχε σημειώσει μεγάλην ἀνάπτυξιν, ὁπότε ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἐπαγγέλματος, ἂν ὑπῆρχε τοιαύτη, ἐγένετο εὐκόλως ἐκ τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπαρχόντων ἐπαγγελμάτων.

Σήμερον ὅμως, ὅτε ἐσημειώθη τεραστία ἀνάπτυξις τῆς ἐπαγγελματικῆς ζωῆς, λόγω τοῦ μεγάλου καταμερισμοῦ καὶ τῆς ἐξειδικεύσεως τῆς ἐργασίας, ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἐπαγγέλματος δὲν εἶναι τόσον εὔκολος, ὅσον ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται. Αἱ συντελεσθεῖσαι πρόοδοι καὶ αἱ καταπληκτικαὶ ἐφευρέσεις δὲν ἐδημιούργησαν μόνον πλῆθος νέων ἐπαγγελμάτων, ἀλλ' ἐπέφερον καὶ ἀνακατανομὴν αὐτῶν, καθ' ὅσον ἄλλα μὲν ἐβυθίσθησαν εἰς τὴν ἀφάνειαν, ἄλλα δὲ νέα ἦλθον εἰς φῶς. Συγχρόνως δὲ ἐνῶ παρατηρεῖται συνεχὴς πτῶσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐργαζομένων εἰς τὰ πρωτογενῆ ἐπαγγέλματα, (γεωργία, κτηνοτροφία, ἁλιεία, κλπ.), σημειοῦται ἀλματώδης αὔξησις αὐτοῦ εἰς τὰ ἐπαγγέλματα κοινωνικῆς ἐξυπηρετήσεως.

Οὕτω σήμερον τὸ ἄτομον περιστοιχίζεται ἀπὸ μέγα πλῆθος ἐπαγγελμάτων, τῶν ὁποίων ἡ γνῶσις προϋποθέτει μακρὰν καὶ ἐπίπονον προπαρασκευήν. Εἰς τὴν Δυτικὴν Γερμανίαν ἀσκοῦνται ἤδη 518 ἐπαγγέλματα, διὰ τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται 20—25 χιλιάδες ὀνομασίαι, εἰς δὲ τὴν Ἀμερικὴν χρησιμοποιοῦνται ἤδη 40.000 ὀνομασίαι εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν ζωήν.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὸ ἄτομον δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ γνωρίζῃ ὄχι μόνον τὰ ὑπάρχοντα ἐπαγγέλματα, ἀλλ' οὔτε καὶ τὰς ὀνομασίας αὐτῶν. Συνεπεία δὲ τούτου δημιουργεῖται μέγας κίνδυνος νὰ ἐκλέξῃ ἐν τῇ ἀγνοίᾳ του ἓν ἀκατάλληλον διὰ τὸν ἑαυτόν του ἐπάγγελμα καὶ νὰ γίνῃ δυστυχής. Παρὰ τὸ γεγονὸς λοιπὸν ὅτι σήμερον δύναται νὰ ἐκλέξῃ τὸ ἐπάγγελμά του ἀπὸ εὐρύτατον κύκλον ἐπαγγελμάτων, οὐδεμίαν ἐγγύησιν παρέχει τοῦτο ὅτι ἡ ἐκλογή του αὕτη θὰ εἶναι ἐπιτυχής.

Παράγοντες ἐκλογῆς τοῦ ἐπαγγέλματος

Αἱ περὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐπαγγέλματος δυσχέρειαι καθίστανται πολυπλοκώτεραι, καθ' ὅσον ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἐπαγγέλματος δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ τὸ ἄτομον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους παράγοντας, ὡς εἶναι: ἡ οἰκογένεια, ἡ κοινωνία, τὸ σχολεῖον, ἡ πολιτεία, κ.ἄ., οἵτινες ἐπηρεάζουν ποικιλοτρόπως τὸ ἄτομον εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐπαγγέλματός του.

Οἱ παράγοντες οὗτοι λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὸ εἶδος καὶ τὰς συνθήκας τῆς ἐργασίας, τὴν ἀμοιβήν, τὴν δύναμιν τὴν τιμήν, κλπ, τὰ ὁποῖα περικλείει ἕκαστον ἐπάγγελμα, ἐπηρεάζουν ἄλλοτε μὲν θετικῶς ἄλλοτε δὲ ἀρνητικῶς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐπαγγέλματος. Μεγίστη εἶναι ἐν προκειμένῳ ἡ ἐπίδρασις τῆς οἰκογενείας, ἡ ὁποία διὰ τοῦ πλούτου ἢ τῆς πενίας της, διὰ τῶν ἰδεῶν καὶ ἐπιδιώξεών της, διὰ τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ πατρὸς καὶ τῶν συζητήσεων τοῦ συγγενικοῦ ἢ τοῦ φιλικοῦ περιβάλλοντος, ἐπηρεάζει τὰ μέγιστα τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐπαγγέλματος, τὸ ὁποῖον πολλάκις καὶ ἐπιβάλλει ἀναγκαστικῶς εἰς τοὺς νέους.

Καθ' ὅμοιον τρόπον ἡ κοινωνία, διὰ τῶν συνθηκῶν τῆς οἰκονομικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς ζωῆς καὶ τῶν ἀντιλήψεων αὐτῆς περὶ τῆς ἀξίας τῶν διαφόρων ἐπαγγελμάτων καὶ τῆς ἐκτιμήσεως τῆς ὁποίας ἀπολαμβάνουν, ἐπηρεάζει ἄλλοτε μὲν θετικῶς ἄλλοτε δὲ ἀρνητικῶς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐπαγγέλματος.

Ἀλλὰ καὶ τὸ Σχολεῖον, διὰ τῶν μαθημάτων, διὰ τῆς μεθόδου ἣν ἀκολουθεῖ, διὰ τῆς λειτουργίας του καὶ τῶν κατευθύνσεων ἃς δίδει εἰς τοὺς μαθητάς, ἀσκεῖ σπουδαιοτάτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου.

Τέλος ἡ Πολιτεία, διὰ τῶν προγραμμάτων οἰκονομικῆς ἀνασυγκροτήσεως, διὰ τῆς ἀξιοποιήσεως τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν, διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς, τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐξαγωγῶν καὶ τῆς διευρύνσεως τῆς καταναλώσεως, διὰ τῆς ἱδρύσεως τεχνικῶν καὶ ἐπαγγελματικῶν σχολῶν, κλπ, δημιουργεῖ ὅλας τὰς προϋποθέσεις διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐπαγγελματικῆς ζωῆς, προκαλεῖ ζήτησιν ἐργασίας καὶ παρέχει πᾶσαν δυνατότητα ἐκλογῆς τοῦ ἐπαγγέλματος.

Συνέπειαι ἐκλογῆς τοῦ ἐπαγγέλματος

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς παράγοντας τούτους, πρωτεύοντα ρόλον εἰς τὸ θέμα τοῦτο θὰ παίξῃ βεβαίως ὁ νέος ἢ ἡ νέα ὡς ἀμέσως ἐνδιαφερόμενα πρόσωπα. Ἀλλὰ αἱ ἐπιθυμίαι καὶ αἱ τάσεις των δὲν εἶναι πάντοτε ὀρθαί. Τοῦτο δὲ διότι ἐπηρεαζόμενοι ἀπὸ τὰς ἰδέας καὶ ἀντιλήψεις τῆς οἰκογενείας, τῆς κοινωνίας, κλπ. ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς ἰδικάς των, ἐπιθυμοῦν νὰ ἀποκτήσουν ἓν ἀπὸ τὰ μεγάλως τιμώμενα καὶ ἀμοιβόμενα ἐπαγγέλματα, πρὸς ἱκανοποίησιν ἐγωϊστικῶν ἢ ἄλλων σκοπῶν, ὑποβαλλόμενοι εἰς παντοειδεῖς θυσίας καὶ κόπους.

Τὰ κίνητρα τὰ ὁποῖα τοὺς κατευθύνουν καθιστοῦν αὐτοὺς τυφλὰ ὄργανα μιᾶς ὑπερβολικῆς φιλοδοξίας, διὰ τοῦτο καὶ αἱ πτώσεις καὶ αἱ ἀποτυχίαι εἶναι πολλάκις δραματικαί. Οὐδόλως ἐξετάζεται ἐὰν τὸ ἐπιδιωκόμενον ἐπάγγελμα εἶναι κατάλληλον καὶ σύμφωνον πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν φύσιν καὶ τὰς ἱκανότητας ἑκάστου, διότι κίνητρα ὡς εἶναι τὸ χρῆμα, ἡ τιμή, ἡ δόξα, ἡ δύναμις, κ.ἄ., ἀσκοῦν τόσον μεγάλην ἐπίδρασιν ὥστε δὲν ἀφήνουν περιθώριον δι' ἄλλας σκέψεις.

Ἐπάγγελμα τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μὲ τὰς ἱκανότητας, τὰ διαφέροντα, τὰς τάσεις, τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν προσωπικότητα

τοῦ νέου, εἶναι δηλαδὴ ὅλως ἄσχετον ἂν μὴ ἀντίθετον πρὸς τὴν καταλληλότητα αὐτοῦ, δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ ὁδηγήσῃ εἰς ἀποτυχίαν καὶ ἰσόβιον ἀπαγοήτευσιν.

Οὕτω δὲν ἐντάσσεται ὁ κατάλληλος ἄνθρωπος εἰς τὴν κατάλληλον θέσιν, καὶ τὸ μέν ἄτομον στερεῖται ἑνὸς βαθυτέρου ἠθικοῦ καὶ πνευματικοῦ περιεχομένου, καθ' ὅσον τὸ ἐπάγγελμα μὴ ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν του φύσιν οὐδεμίαν χαρὰν καὶ εὐδαιμονίαν δύναται νὰ προσπορίσῃ εἰς αὐτό, ὁπότε τοῦτο ἀποβαίνει ἀνυπόφορον βάρος, δουλεία καὶ ἀγγαρεία, φθείρουσα τὸ ἄτομον. Οὕτω τὰ ἄτομα δὲν ἱκανοποιοῦν τὰς πραγματικάς των διαθέσεις πρὸς δημιουργίαν καὶ στεροῦνται τῆς βαθυτέρας χαρᾶς καὶ ἱκανοποιήσεως ἐκ τῆς ἐξασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματός των. Ἐνῶ δὲ τὸ ἄτομον φθείρεται καὶ μαραίνεται ψυχικῶς καὶ σωματικῶς, δημιουργεῖται καὶ ἄλλο κακὸ εἰς τὴν κοινωνίαν, διότι τοῦτο στερούμενον ἐνθουσιασμοῦ μειώνει τὴν ἀπόδοσίν του καὶ καθυστερεῖ ἢ καθιστᾷ στάσιμον τὴν πρόοδον τῆς κοινωνίας, διότι ὡς γνωστὸν ἐργασία ἄνευ ἐνθουσιασμοῦ δὲν ἀποδίδει. Μόνον ἡ ἀναζήτησις τῶν ἱκανῶν, ἀρίστων, καὶ καταλλήλων διὰ τὴν ἐπιστήμην, τὴν βιομηχανίαν, τὴν τέχνην, τὸ ἐμπόριον, τὴν γεωργίαν, κλπ, δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ καὶ εἰς τὸ ἄτομον καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν τὴν εὐημερίαν, τὴν χαρὰν τῆς δημιουργίας καὶ τῆς προόδου, καὶ τὴν εὐδαιμονίαν.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ ὀρθὴ ἐκλογὴ τοῦ ἐπαγγέλματος ἀπέβη ἀτομικὸν καὶ κοινωνικὸν αἴτημα τοῦ παρόντος, διὰ τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήθησαν δύο νέοι ἐπιστημονικοὶ κλάδοι, ὁ Ἐπαγγελματικὸς Προσανατολισμὸς καὶ ἡ Ἐπαγγελματολογία, πρὸς διευκόλυνσιν τῶν νέων εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐπαγγέλματός των.

Ὁ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς

Διὰ τὴν πρόληψιν τῶν κινδύνων τοὺς ὁποίους ἐγκυμονεῖ μία ἄστοχος καὶ ἐπιπόλαιος ἐκλογὴ τοῦ ἐπαγγέλματος, ἄνευ ὑπευθύνου καὶ συστηματικῆς καθοδηγήσεως καὶ κατευθύνσεως τῶν νέων, ἐδημιουργήθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη ἰδιαίτερος ἐπιστημονικὸς κλάδος ὁ Ἐπαγγελματικὸς Προσανατολισμός. Οὗτος ὄχι μόνον ἤρχισε νὰ διδάσκεται ὡς ἰδιαίτερον μάθημα εἰς τὰ πανεπιστήμια καὶ τὰς ἄλλας ἀνωτάτας σχολάς, ἀλλὰ καὶ Παιδαγωγικὰ Ἰνστιτοῦτα Ἐπαγγελματικοῦ Προσανατολισμοῦ ἤρχισαν νὰ ἱδρύωνται, ὡς εἶναι τὸ Ἰνστιτοῦτον Rousseau τῆς Γενεύης κ.ἄ., ἀκόμη δὲ καὶ Δημόσια Γραφεῖα ἱδρύθησαν εἰς πλείστας χώρας.

Δι' αὐτῶν ἐπιδιώκεται ἡ διαφώτισις τῆς κοινωνίας, ἡ καθοδήγησις τῶν νέων καὶ ἡ κατεύθυνσις αὐτῶν πρὸς ὀρθὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐπαγγέλματος. Τοῦτο δὲ νοεῖται ὄχι μόνον ὡς μέσον βιοπορισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀποστολὴ εἰς τὴν κοινωνίαν. Διὰ τοῦτο ἵνα καταλάβῃ τὴν πρέπουσαν θέσιν ἀπαιτοῦνται τρία τινά: ἐπαγγελματικαὶ γνώσεις, ἐπαγγελματικὴ ἀπόδοσις καὶ ἰδίως ἐπαγγελματικὸν ἦθος.

Διὰ τοῦ Ἐπαγγελματικοῦ Προσανατολισμοῦ ἐπιδιώκεται ἡ ἀποκάλυψις τῶν ἰδιαιτέρων κλίσεων καὶ ἱκανοτήτων τοῦ ἀτόμου καὶ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ ἐπαγγελματικοῦ βίου. Κυρίως ὅμως Ἐπαγγ. Προσανατολισμὸς εἶναι ἡ παρεχομένη εἰς τὸ ἄτομον βοήθεια διὰ τὴν ἐλευθέραν ἐκλογὴν ἑνὸς ἐπαγγέλματος, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κλίσεών του καὶ τῶν ἱκανοτήτων του καὶ τῶν συνθηκῶν τῆς οἰκονομικῆς πραγματικότητος. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου ἀπαιτοῦνται τὰ κάτωθι:

α) Ἐπιδιώκεται ἡ ἐξακρίβωσις τῆς ἰδιαιτέρας φύσεως τοῦ ἀτόμου, δηλαδὴ τῆς σωματικῆς, ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς καταστάσεως αὐτοῦ, τῶν ἱκανοτήτων του τῶν διαφερόντων καὶ κλίσεών του, τοῦ χαρακτῆρος του καὶ τῆς προσωπικότητός του, διὰ παρατηρήσεως, ἐρεύνης, αὐτοαναλύσεως καὶ αὐτογνωσίας αὐτοῦ.

β) Ἐπιδιώκεται διὰ συστηματικῆς ἐρεύνης ἡ ἐξακρίβωσις τῶν συνθηκῶν τῆς οἰκονομικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς ζωῆς, τῶν ὑφισταμένων δυνατοτήτων, τῶν ὑφισταμένων ἀναγκῶν, τῶν προϋποθέσεων καὶ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ ἐπαγγέλματος, κ.ἄ.

γ) Γίνεται εὑρεῖα διάδοσις ὅλων τῶν σχετικῶν πρὸς τὰ ἐπαγγέλματα καὶ τὴν ἐπαγγελματικὴν ζωὴν γνώσεων καὶ πληροφοριῶν, δι' ἀτομικῶν συνεντεύξεων, δι' ὁμαδικῶν συζητήσεων καὶ διὰ διαλέξεων. Προβλέπονται πρὸς τούτοις καὶ ἐπισκέψεις εἰς ἐργοστάσια, ἐργαστήρια, κ.ἄ. τόπους ἐργασίας καὶ συντάσσονται διάφορα tests ἱκανότητος καὶ ἐπαγγελματικῆς δεξιότητος.

δ) Μετὰ ταῦτα ἐξασφαλίζεται πλήρης ἐλευθερία εἰς τὸ ἄτομον ὅπως προβῇ εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐπαγγέλματός του. Κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο καταβάλλεται φροντὶς ὅπως τοῦτο ἀφεθῇ ἐλεύθερον καὶ ἀνεπηρέαστον ἀπὸ πᾶσαν ἐξωτερικὴν ἐπίδρασιν, δέσμευσιν ἢ βίαν, διὰ μίαν ἐλευθέραν ἐκλογὴν αὐτοῦ.

ε) Τέλος προσπαθεῖ νὰ ἐξασφαλίσῃ ὅλους τοὺς ὅρους διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ὁλοκλήρωσιν τῆς προσωπικότητός του, καὶ διὰ τὴν ἀπόκτησιν εὐτυχίας καὶ εὐδαιμονίας τοῦ ἀτόμου. Προβλέπεται ἐπίσης ἡ ἐπιμόρφωσις τῶν ἐργαζομένων διὰ μετεκπαιδεύσεως, πρὸς ἐπαγγελματικὴν τελειοποίησιν αὐτῶν.

Τὸ ἔργον τοῦτο, τῆς καθοδηγήσεως καὶ κατευθύνσεως τῶν νέων διὰ τὴν ὀρθὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐπαγγέλματός των καὶ τὴν ἔνταξίν των εἰς τὴν κοινωνικὴν οἰονομικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους των, ἀνατίθεται εἰς ὅλας τὰς χώρας εἰς τὰ Γραφεῖα καὶ Ἰνστιτοῦτα Ἐπαγγελματικοῦ Προσανατολισμοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παρακολουθοῦν ἕκαστον νέον ἐπὶ πολὺν χρόνον, διὰ τὴν ἀνίχνευσιν καὶ ἐξακρίβωσιν τῆς ἰδιαιτέρας του φύσεως, τὸ ἔργον τοῦτο ἀνατίθεται εἰς τὰ σχολεῖα, τὰ ὁποῖα ἔχουν ὅλα τὰ μέσα καὶ ἀρκετὸν χρόνον διὰ μίαν τοιαύτην παρακολούθησιν καὶ ἔρευναν.

Ἡ παρακολούθησις συνίσταται εἰς τὴν ἄμεσον καὶ ἔμμεσον παρατήρησιν τῶν παιδιῶν, τὴν συγκέντρωσιν πληροφοριῶν, καὶ τὴν καταγραφὴν τῶν παρατηρήσεων εἰς σχετικὰ δελτία, τὰ

ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Τοῦ κ. ***ΜΙΜΗ Ι. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ***

Τὰ Φυσιογνωστικὰ μαθήματα εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ κυρίως πραγματολογικὰ μαθήματα καὶ γνωρίζομε μ' αὐτὰ τὴ Φυσικὴ πραγματικότητα.

Ἔχουν ἀντικείμενο τὴ γύρω φύση μὲ ὅτι ὑπάρχει σ' αὐτή, ζῶα, φυτά, ὀρυκτά, ὁ ἄνθρωπος κ.λ.π. Ἀνάλογα μὲ τὸ εἶδος των ἡ Ἐπιστήμη τὰ ξεχώρισε σὲ διάφορους κλάδους, ὅπως ζωολογία, φυτολογία, ὀρυκτολογία, γεωλογία, φυσ. πειραματικὴ καὶ χημεία καὶ ἀνθρωπολογία.

Οἱ Φυσικὲς Ἐπιστῆμες εἶναι πρότυπο Ἐπιστημῶν. Βρισκόμαστε στὸν ἀτομικὸ αἰῶνα καὶ ἡ πρόοδό του ἔγκειται σ' αὐτὲς καὶ τὰ μαθηματικά, ὄχι γιατὶ αὐξήθηκε ἡ ὕλη, ὅσο γιατὶ μὲ τὴ μέθοδο καὶ τὰ πολυσύνθετα μέσα, τὴν παρατήρηση καὶ τὸ πείραμα, ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἑρμηνεύει τὰ Φυσικὰ φαινόμενα καὶ δημιουργεῖ.

Στὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ τοῦ αἰῶνα μας καὶ τὴν ἄφθαστη ἐξέλιξη τοῦ τεχνικοῦ μας πολιτισμοῦ, ἐξέχουσα θέση κατέχουν τὰ ἀγαθὰ τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν.

Ἀφοῦ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς εἶναι νὰ μυήσωμε τὸ παιδὶ στὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ χαρακτηριστικὸ αὐτοῦ εἶναι τὰ ἀγαθὰ τῶν Φυσ. Ἐπιστημῶν, γίνεται φανερὸ ὅτι ὀφείλουμε νὰ μεταδώσωμε τὰ ἀγαθὰ αὐτὰ στοὺς μαθητάς. Αὐτὸς εἶναι ὁ γενικώτερος σκοπὸς

ὁποῖα συντάσσονται ὑπὸ τοῦ παιδός, ὑπὸ τῆς οἰκογενείας, ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ καὶ τέλος ὑπὸ τοῦ σχολείου. Ἑπομένως συντάσσονται τέσσαρα κυρίως δελτία: τὸ **Ἀτομικόν**, εἰς τὸ ὁποῖον περιγράφεται ὑπὸ τοῦ παιδὸς ἡ βιογραφία του καὶ ἡ πρόσωπικότητά του, τὸ **Οἰκογενειακόν**, εἰς τὸ ὁποῖον περιγράφεται ὑπὸ τῆς οἰκογενείας ἡ ὅλη οἰκογ. κατάστασις καὶ ἡ ζωὴ αὐτῆς, τὸ **Ἰατρικόν**, εἰς τὸ ὁποῖον περιγράφεται ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ ἡ ὅλη σωματικὴ καὶ ψυχικὴ κατάστασις καὶ ἡ ὑγεία τοῦ παιδός, τέλος δὲ τὸ **Ψυχογράφημα**, περιλαμβάνον πλῆθος στοιχείων καὶ πληροφοριῶν διὰ τὴν ὅλην ζωὴν τοῦ παιδός.

Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι δυνατὸν μερικὰ στοιχεῖα νὰ μὴν ἀνταποκρίνωνται πρὸς τὴν πραγματικότητα, ἐπιβάλλεται ἡ συμπλήρωσις καὶ διόρθωσις αὐτῶν, διὰ νέων παρατηρήσεων καὶ προφορικῶν συζητήσεων μετὰ τῶν ἰδίων παιδιῶν.

Μετὰ ταῦτα τὰ δελτία αὐτὰ συγκεντρώνονται καὶ ἀποστέλλονται εἰς τὸ Γραφεῖον Ἐπαγγελματικοῦ Προσανατολισμοῦ διὰ τὰ περαιτέρω. Ἐκεῖ μετὰ νέαν παρακολούθησιν καὶ ἐξέτασιν καὶ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ ἀνωτέρω δελτία καταρτίζεται πλήρης φάκελλος τοῦ νέου, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῶν πορισμάτων αὐτοῦ παρέχεται ὑπεύθυνος κατεύθυνσις πρὸς τὸ κατάλληλον ἐπάγγελμα.

Ὁ Ἐπαγγελματικὸς Προσανατολισμὸς εἰσήχθη ἐπισήμως ὡς θεσμὸς εἰς Ἑλλάδα, διὰ Βασιλικοῦ Διατάγματος, τὸν Μάρτιον τοῦ ἔτους 1953.

των. Μὲ τὰ Φυσιογνωστικὰ μαθήματα ὁ νέος ἀποκτᾶ τὴ δύναμη νὰ μελετᾶ τὴ φύση ποὺ ἀποτελεῖ τὸ ζωτικώτερο στοιχεῖο τῆς ζωῆς. Στὸ βάθος αὐτὸ εἶναι μέθοδος. Μορφώνουμε λοιπὸν μὲ δύο τρόπους. Ὑλικὰ μὲ τὴ μετάδοση τῶν Φυσικῶν γνώσεων, καὶ εἰδολογικὰ γιατὶ δυναμώνομε τὸ παιδὶ στὴν προσπάθειά του νὰ βρῇ τὴν ἀλήθεια. Τὸ ἀπελευθερώνομε ἔτσι ἀπὸ τὶς δεισιδαιμονίες, πλάνες, προλήψεις κλπ. ποὺ εἶναι ὑπολείμματα τοῦ παλαιοῦ μας πολιτισμοῦ. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ διοργανώσῃ τὸ πνεῦμα του νὰ ἐργάζεται μὲ βάση τὴν ἀλήθεια καὶ στὴν πρακτικὴ καὶ ἠθικὴ ἀκόμα ζωή.

Ὁ καλὸς δρόμος θὰ γεννήσῃ τὴ δίψα γιὰ μάθηση καὶ θὰ μορφώσῃ τὸ πνεῦμα ἔτσι ποὺ θὰ βρίσκῃ τὸ βάθος τῶν πραγμάτων καὶ νὰ γίνῃ πιὸ κριτικὸ καὶ ἐρευνητικό, χωρὶς νὰ εἶναι προσηλωμένο στὸ δογματικὸ καὶ παραδεδομένο.

Ἡ μορφωτικὴ ἀξία τῶν Φυσιογνωστικῶν εἶναι μεγίστη καὶ σ' αὐτὸ συμφωνοῦν ὅλοι διότι 1) Ἀσκοῦνται οἱ αἰσθήσεις καὶ ἡ παρατηρητικότητα, 2) Πλουτίζεται ἡ γλῶσσα καὶ ὀξύνεται ἡ σκέψη μὲ τὸν σχηματισμὸ ὀρθῶν κρίσεων. 3) Πλουτίζεται ἡ μνήμη, ἡ φαντασία καὶ ὁ παραστατικὸς κύκλος τῶν μαθητῶν. 4) Ἀναπτύσσεται τὸ ἐμπειρικὸ καὶ θεωρητικὸ διαφέρον. 5) Καλλιεργεῖται τὸ καλαισθητικὸ συναίσθημα καὶ ἐφοδιάζεται μὲ γνώσεις θετικὲς καὶ ἠθικὲς τὸ παιδὶ στὴ ζωή. 6) Μορφώνει πρακτικὰ τὸ παιδὶ διὰ τῆς ἐπιδόσεώς του στὴν ἀνάπτυξη ζώων καὶ φυτῶν γιὰ ἐπαγγελματικοὺς σκοπούς. 7) Ἀναπτύσσεται τὸ θρησκευτικὸ φρόνημα μὲ τὴν προσεκτικὴ μελέτη, ἔρευνα καὶ ἐξέταση τῶν διαφόρων ὄντων καὶ διὰ τῆς ἀποκαλύψεως τῶν ἀκαταλύτων Νόμων ποὺ ρυθμίζουν τὴ ζωή των, μέσα στὰ ὁποῖα φαίνεται καθαρὰ τὸ δημιουργικὸ χέρι τοῦ Θεοῦ.

ΥΛΗ ΤΩΝ ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΙΚΩΝ. Ἡ ὕλη τῶν μαθημάτων τούτων εἶναι ἄφθονη, τόσον ἀπὸ ποσοτικῆς, ὅσον καὶ ποιοτικῆς ἀπόψεως. Γιὰ τοῦτο ἐπιβάλλεται ἡ ἐκλογή της βάσει δύο ἀρχῶν. Α) Τῆς ἀρχῆς τῆς ζωῆς κατὰ τὴν ὁποία πρέπει νὰ διδάσκωνται τὰ ἀντικείμενα καὶ Φυσικὰ φαινόμενα τῆς ἰδιαιτέρας Πατρίδος, τῆς εὐρυτέρας καὶ ἔπειτα τῶν Ξένων Χωρῶν. Β) Ἀναλόγως τῆς ἐξελικτικῆς βαθμίδος τοῦ παιδιοῦ. Σ' αὐτὸ θὰ μᾶς βοηθήσῃ ἡ Ἐξελικτικὴ Ψυχολογία ποὺ διαπραγματεύεται τὶς ἱκανότητες καὶ τάσεις τοῦ παιδιοῦ σὲ κάθε ἡλικία.

Ἡ ὕλη τῶν Φυσικῶν κατανέμεται στὶς 4 ἀνώτερες τάξεις, γιατὶ στὶς δύο πρῶτες, ἡ ὕλη βρίσκεται στὸ νεφέλωμα τῆς Πραγματογνωσίας καὶ διδάσκεται μέσα στὸν κύκλο τῆς Ἐνιαίας διδ)λίας Στὴν Γ καὶ Δ θὰ διδαχθοῦν ζῶα καὶ φυτὰ τῆς πατρίδος μας, στὴν Ε ζῶα καὶ φυτὰ ξένων Χωρῶν σχετιζόμενα μὲ τὴ ζωή μας καὶ στὴν Στ' τάξη ταξινόμηση τοῦ Φυτικοῦ καὶ Ζωϊκοῦ Βασιλείου μὲ τὴν Ἀνθρωπολογία. Ἀκόμα στὶς δύο Ἀνώτερες τάξεις Φυσ. Πειραματικὴ

καὶ Χημεία μὲ τὴν ὀρυκτολογία, στὶς βασικὲς ἀλήθειες.

Τὸ Ε.Α.Π. ὁρίζει τὴ διδ)λία τῶν Φυσ)κῶν κατὰ συμβιωτικὲς Κοινότητες ποὺ ἐπενοήθηκε ἀπὸ τὸν IOYGE. Ἀρχίζομε μὲ τὰ ζῶα τῆς αὐλῆς, τοῦ Σχολείου, τοῦ Χωριοῦ, τοῦ Νομοῦ κ.λ.π. στὶς μικρὲς τάξεις φθάνομε στὰ τοιαῦτα τοῦ πλανήτου μας, μὲ τὴ γενικὴ ἀρχὴ—ἀπὸ τὰ εὔκολα στὰ δύσκολα, ἀπὸ τὰ πλησίον στὰ μακράν.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΙΣ. Ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ὁ ἄνθρωπος καταπιάστηκε μὲ τὰ ζῶα, τὰ φυτὰ καὶ τὰ ὀρυκτά. Οἱ ἐξωτερικοὶ ἐρεθισμοὶ τῶν ἀντικειμένων τῆς Φύσεως, ἐνέπνευσαν τὴ δημιουργικὴ ὁρμὴ μαζὶ μὲ τὶς ἀνάγκες διατροφῆς του καὶ τὴν ἀσφάλειά του. Τὰ χρησιμοποίησε, τὰ συνέδεσε καὶ ἐσχημάτισε τὶς ὁλικὲς μορφὲς αὐτῶν, τὶς σχέσεις των μὲ τὰ ἄλλα ἀντικείμενα καὶ τὴν ἰδέα γ.ὰ τὴ θέση τους μέσα στὴ ζωή. Στὴ συσχέτιση αὐτὴ μετέχουν καὶ τὰ ἀνόργανα ὄντα, βάσει τῶν τυφλῶν νόμων τῆς μηχανικῆς, τὰ δὲ ζῶα βάσει τῶν ἐνστίκτων. Ὁ ἄνθρωπος ἐσχημάτισε μόνος συνείδηση τῶν σχέσεων, τὶς ὁποῖες ρύθμισε κατὰ βούληση καὶ σκοπό. Ἀπὸ τὴν ἔμφυτη αὐτὴ ἱκανότητα σχηματίστηκε ὁ ἐμπειρικὸς κόσμος. Οἱ ἄνθρωποι τῆς λιθικῆς περιόδου, οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ πρόγονοί μας τῆς Μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Ἡσιόδου, γνώριζαν πολλὰ γιὰ τὰ ζῶα καὶ φυτὰ καὶ λάτρευαν τὶς μορφὲς καὶ κινήσεις τῶν οὐρανίων σωμάτων. Στὴν κλασσικὴ Ἀρχαιότητα ἦσαν γνωστὰ τὰ Φυσ)κὰ μαθήματα πλὴν τῆς χημείας. Ὁ μέγας ἀρχιερεὺς τῶν φιλοσόφων Πλάτων, ἐξαίρει τὴν ἀξίαν τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν καὶ ὁμιλεῖ πρῶτος γιὰ τὴν ἀνθρωπολογία, ζωολογία καὶ φυτολογία, καθὼς καὶ γιὰ τὴν ἀγωγὴ καὶ θεραπεία αὐτῆς. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐκλήθη πατέρας τῆς ζωολογίας, ὁ δὲ μαθητὴς αὐτοῦ Θεόφραστος πατέρας τῆς Βοτανικῆς.

Ἀργότερα πολλοὶ φυσιοδίφαι κατανάλωσαν ὁλόκληρα χρόνια τῆς ζωῆς των γιὰ νὰ γνωρίσουν τοὺς Φυσικοὺς Νόμους ποὺ διέπουν τὴν ἐξέλιξη τῶν ὄντων. Ὅτι, τὰ ἀπειράριθμα εἴδη τῶν ζώων καὶ φυτῶν τὰ ὁποῖα ζοῦν σήμερα στὴν ξηρὰ καὶ στὶς θάλασσες, ἀντιπροσωπεύουν ἁπλῶς μιὰ μεταβατικὴ κατάσταση στὴν ἀπέραντη σειρὰ τῶν προγόνων καὶ ἀπογόνων των ὅπως ὁ LAMARC, ὁ MPYFON, ὁ JOFRY κ. ἄ.

ΜΕΘΟΔΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ. Μέθοδος εἶναι ἡ ἐξέταση ἑνὸς ζητήματος μὲ ὡρισμένους κανόνες ἢ ἐκτέγεσις μιᾶς ἐργασίας. Ἕνας γλύπτης δείχνει πῶς παράγεται ἕνα πλαστικὸ ἔργο, ἕνας ζωγράφος, ἕνας δραματικός, ἕνας λυρικός, ἕνας ἀρχιτέκτονας ἕνας σκηνοθέτης κλπ, ἐξωτερικεύουν τοὺς θεμελιώδεις ὅρους τῆς δημιουργικῆς των δράσεως, ἐκθέτουν τὴ σχέση των πρὸς τὴν ὕλη καὶ καθορίζουν τὸ εἶδος καὶ τὴν οὐσία τῆς καλλιτεχνικῆς μορφῆς. Ἕνας διδ)λος μὲ τὴ μέθοδό του, τὴ διδ)λία ,του, τὴν τέχνη του στὴν οὐσία ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἡ ὁμορφότερη καὶ ἰδανικώτερη ἀπ' ὅλες, γιατὶ τὸ ὑλικό της εἶναι τρυφερὲς ψυχές, προσπαθεῖ νὰ χειραφετήση τὶς πνευματικὲς δυνάμεις, νὰ ξυπνήση τὴ δημιουργικὴ βούληση, ν' ἀναπτύξη πρὸς τὰ ἔξω τὶς ἐσωτερικὲς δυνάμεις τοῦ μαθητοῦ. Γιὰ νὰ τὸ πετύχη αὐτό, πρέπει νἄχη ὁ ἴδιος καλλιτεχνικὴ δύναμη διασαφήσεως καὶ διαμορφώσεως.

(Εἰς τὸ ἐπόμενον ἡ συνέχεια)

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

ΠΑΙΓΝΙΔΙ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑ

Κυκλοφόρησε σὲ καλλιτεχνικὴ ἔκδοση, ἕνα ὑπέροχο βιβλίο τῆς Κας Εὐγενίας Δερδεράκη — Σερμπέτη, Καθηγητρίας τεχνικῶν μαθημάτων Σχολῆς Νηπιαγωγῶν Καλλιθέας Ἀθηνῶν μὲ τὸν τίτλο «Παιγνίδι καὶ ἐργασία».

Τὸ βιβλίο αὐτὸ προορίζεται γιὰ τὰ Νηπιαγωγεῖα καὶ Δημοτικὰ Σχολεῖα καὶ διακρίνεται γιὰ τὴν πρωτοπυπία στὸ εἶδος του.

Οἱ δημ)λοι καὶ Νηπιαγωγοὶ ἔχουν χορτάσει ἀπὸ τὶς θεωρίες γύρω ἀπὸ τὴν ἀξία τῶν χειροτεχνικῶν μαθημάτων καὶ ἀνάλογα μὲ τὶς καλλιτεχνικὲς ἱκανότητές των ἐργάζονται ἀξιόλογα, γιατὶ ἔχουν κατανοήσει τὴ σοβαρότητα καὶ σκοπιμότητα τοῦ μαθήματος αὐτοῦ.

Μέσα στὶς ὡραῖες σελίδες τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, ἡ νηπισγωγὸς καὶ ὁ δάσκαλος θἄβροῦν μιὰ ὁλοκληρωμένη σειρὰ ἀπὸ παιγνίδια καὶ ἀπασχολήσεις κατάλληλες γιὰ τὰ παιδιά, βγαλμένες ἀπὸ τὴν πλούσια προσωπικὴ πεῖρα τῆς συγγραφέως.

Θίγονται πολλῶν εἰδῶν ἐργασίες καὶ ὁ δάσκαλος, ἰδία τῶν κατωτέρων τάξεων, μπορεῖ νὰ χρησιμοποιήση κάθε εἶδος ὑλικό, τόσο γιὰ τὰ φτωχὰ σχολεῖα καὶ Νηπιαγωγεῖα, ὅσο καὶ γιὰ τὰ πλούσια.

Γιὰ κάθε ἁπλὸ ὑλικὸ παραθέτει ποικίλα σχέδια ἀπ' τὴ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ, τὰ ὁποῖα μὲ λίγη φαντασία καὶ καλὴ διάθεση θὰ δημιουργήση τόσα, ὅσα θὰ χρειαστοῦν στὰ ἐπὶ μέρους μαθήματα.

Τὸ πρῶτο μέρος ἀρχίζει ἀπὸ τὴ στοιχειώδη χειροτεχνία ποὺ εἶναι ἡ βάση, τὸ ξεκίνημα γιὰ δημιουργία τῶν μικρῶν μαθητῶν. Στὸ δεύτερο μέρος ἀσχολεῖται μὲ τὴ χαρτοτεχνία καὶ στὸ τρίτο μέρος μὲ παιγνίδια δεξιοτεχνίας γιὰ τὰ προηγμένα παιδιὰ τοῦ Δημ. Σχολείου.

Στὶς 180 καλογραμμένες σελίδες του οἱ ὁποῖες εἶναι πλούσιες σὲ σχέδια καὶ ὑποδείγματα γιὰ τὸν τρόπο κατασκευῆς ἀντικειμένων καὶ ζώων ποὺ ἔχουν ἄμεση σχέση μὲ τὴν ὅλη σχολικὴ ἐργασία μὲ ἁπλὰ ὑλικά, γιὰ Ἐπαρχίες καὶ πόλεις, θὰ βροῦν οἱ Ἐκπαιδευτικοί, ἕνα χρήσιμο ὁδηγὸ τῆς δημιουργικῆς των ἐργασίας.

Μίμης Ι. Οἰκονόμου

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Νόμῳ Α. Ν 1093/38
Ἐκδότης: Διδ. Ὁμοσπονδία Ἑλλάδος
Πρόεδρος: Δημ. Κουτσουβάλας
Ὁδὸς Ξενοφῶντος 15 - ΑΘΗΝΑΙ

Ὑπεύθυνος Τυπογραφείου
Ἐκδοτικοῦ Οἴκου Ἰω. Καμπανᾶ
Νικόλαος Σακουλίδης · Φιλαδελφείας 4

Η ΣΕΛΙΣ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΙΚΟΥ ΟΙΚΟΥ ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ Ο. Ε.

Ἐπὶ τῷ Νέῳ Ἔτει εὐχόμεθα, πρὸς ὅλους τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς τῆς Στοιχειώδους, ἀτομικὴν καὶ οἰκογενειακὴν εὐτυχίαν καὶ πρόοδον. Ἐπίσης ταχυτάτην ἐκπλήρωσιν ἐπαγγελματικῶν των ἐπιδιώξεων.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ

ΜΟΛΙΣ ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ:

1. **Γ. Ρούσκα :** Τὰ καθυστερημένα καὶ δύσκολα παιδιὰ στὴν οἰκογένεια καὶ στὸ σχολεῖο.
2. **Ἰ. Κιτσαρᾶ :** Ἡ Ψυχολογία τοῦ Πολιτισμοῦ.
3. **Ἀρ. Καραστεργίου :** Λειτουργία Δημοτικοῦ Σχολείου
4. **Γ. Κυριαζοπούλου :** Αὐτοματισμὸς τεχνικῆς καὶ Ἀνθρωπισμός

Γιὰ κάθε σοβαρὰ μελέτη, γιὰ κάθε θέμα σας ἀναζητήσατε τὰς ἐκδόσεις μας

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

1. P. Osterrieth Καθηγ. Παν.	:	Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ψυχολογίαν τοῦ παιδιοῦ (Μετ. Α. Κρέτσης)	Δραχ. 50
2. Ἀντ. Τσίριμπα	:	Γεν. Διδακτικὴ	» 60
3. Ἀντ. Τσίριμπα	:	Εἰδικὴ Διδακτικὴ	» 80
4. Θ. Χαραλαμπίδου	:	Ἔργον Παιδ. Ἐπιστήμης	» 35
5. Θ. Χαραλαμπίδου	:	Θεμέλια Προσχολικῆς ἀγωγῆς	» 10
6. Θ. Χαραλαμπίδου	:	Μέτρα διὰ βελτίωσιν ἐκπ)σεως	» 10
7. Θ. Χαραλαμπίδου	:	Ἀναδιοργάνωσις Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν	» 15
8. Σ. Παγιατάκη	:	Παιδαγωγικὴ ψυχολογία	» 70
9. Σ. Παγιατάκη	:	Ὁδηγητική	» 50
10. Θ. Φωτεινοπούλου	:	Ἱστορία τῆς Ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὴν Ἀρχαιότητα	» 150
11. Γ. Ρούσκα	:	Τὰ καθυστερημένα καὶ δύσκολα παιδιὰ στὴν οἰκογένεια	» 60
12. Ν. Πετρουλάκη	:	Μεθοδολογικὸν πρόβλημα	» 60
13. Ν. Πετρουλάκη	:	Ψυχολογία τῆς Προσαρμογῆς	» 75
14. Ι. Ἀρχιμανδρίτου	:	Τί παρατηρεῖ, τί ἐλέγχει, τί ἀξιολογεῖ ὁ ἐπιθεωρητὴς	» 80
15. Τρ. Παπαθεοδώρου	:	Εἰδικὴ Διδακτικὴ	» 50
16. Κ. Καλατζῆ	:	Διαταραχαὶ λόγου παιδ. ἡλικίαν	» 80
17. Β. Θεοφανοπούλου	:	Αἱ Σιωπηραὶ ἐργασίαι	» 15
18. Κ. Ἀλιφιεράκη	:	Εἰκόνες μιᾶς ζωῆς	» 50
19. Β. Ἀμβροσίου	:	Πῶς νὰ μορφ. τὰ Ἑλληνόπουλα	» 25
20. Ι. Δασκαλάκη	:	Ἐπιληψία παιδ. ἡλικίας	» 25
21 Α. Καραστεργίου	:	Ἡ λειτουργία τοῦ δημ. σχολ.	» 20
22. Κ. Μαλούκου	:	Διδακτικὴ καὶ ἐργασία	» 60
23. Χ. Στεργιοπούλου	:	Ὁ κινηματογράφος καὶ ἐπιδρ.	» 20
24. Α. Τακᾶ	:	Ἐμεῖς καὶ τὰ παιδιά μας	» 20
25. Α. Τακᾶ	:	Ἡ διδασκαλία τοῦ ποιήματος	» 30
26. Δ. Τσίγκαλου	:	Πρώτη τάξη	» 20
27. Σ. Ἡλιοπούλου	:	Τὸ μεταπολεμικὸ παιδὶ	» 20
28. Ν. Ψωμοπούλου	:	Πειράματα Φυσικῆς - Χημείας	» 25
29. Βλαχιᾶ-Σπυροπούλ.	:	Τὸ παιδὶ	» 50
30. Δ. Σίσκου	:	Οἱ γονεῖς καὶ τὰ παιδιά τους	» 30
31. Δ. Σίσκου	:	Ἐθνικὰ θέματα	» 20
32. Γ. Κυριαζοπούλου	:	Αὐτοματοποίησις τῆς τεχνικῆς καὶ ἀνθρωπισμὸς	» 25
33. Κ. Ἀναγνωστοπούλ.	:	Μέτρησις ὀρθογρ. ἐπιδόσεως	» 10
34. Γ. Δάνου	:	Ὁλικὴ μέθοδος καὶ Ἐνιαία	» 30
35. Δ. Κουτσουλέλου	:	Δασκαλικοὶ Παλμοὶ	» 30
36. Ε. Δευτεραίου	:	Πρώτη ἀνάγνωσις καὶ γραφὴ	» 30
37. Μ. Μπίγκα	:	Διδακτικὴ ἀναγνώσεως	» 20
38. Π. Εὐθυμίου	:	Μάνα καὶ παιδὶ	» 15
39. Ν. Κρητικοῦ	:	Ἐπαναλήψεις - Ἐξετάσεις	» 10
40. Β. Μυλωνᾶ	:	Ρυθμὸς - Κίνησις	» 12
41. Α. Παπανδρέου	:	Σύγχρονον μονοτάξιον	» 25
42. Α. Παπανδρέου	:	Σύστημα καταμερισμοῦ μαθημάτων εἰς ὁμάδας	» 15
43 Α. Σταυρουλάκη	:	Ἀγωγὴ στὴν πράξη	» 50
44. Παπανικολάου	:	Ἐνιαία Συγκ. Διδασκαλία	» 35
45. Ἰ. Κιτσαρᾶ	:	Ψυχολογία τοῦ Πολιτισμοῦ	» 100
46. Γ. Ρούσκα	:	Ἡ μέθοδος Decroly στὸ δημοτικὸ	» 40
47. Κ. Ἀλιφιεράκη	:	Βασικαὶ Ἀρχαὶ Εἰδ. Διδακτ.	» 50
48. Ε. Σταθοπούλου	:	Ὀργάνωσις καὶ Λειτουργία Μαθητ. Κατασκηνώσεων	» 20
49. Ε. Σταθοπούλου	:	Αἱ Βιβλιοθῆκαι	» 20
50. Β. Ἀρβανίτη	:	Ἡ Ἑλ. Παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρ.	» 25
51. Β. Κονιδιτσιώτη	:	Μαιευτικὴ Παιδαγωγική	» 50

ΣΧΟΛΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

1. Κονόμου - Καψάσκη	:	Ν. Μάντζαρος - Μελοποίησις ὁλοκλήρου τοῦ Ἐθνικοῦ μας Ὕμνου	» 30
2. Κ. Παπαπαναγιώτου	:	Βασίλειος Βουλγαροκτόνος	» 36
3. Κ. Παπαπαναγιώτου	:	Θρησκευτικὲς μορφὲς	» 25
4. Κ. Παπαπαναγιώτου	:	Ἄσωτος Υἱός	» 30
5. Κ. Παπαπαναγιώτου	:	Μέγας Ἀλέξανδρος	» 30
6. Κ. Παπαπαναγιώτου	:	Ἁλιεῖς ἀνθρώπων	» 30
7. Πύρρου Στάρα	:	Διδακτικὰ παραμύθια	» 12
8. Α. Τακᾶ	:	Πανηγυρικοὶ λόγοι, Ὁμιλίαι	» 30
9. Θ. Σπανοῦ	:	Ὁμιλίαι εἰς ἐθνικὰς ἑορτὰς	» 20
10. Χ. Σακελλαρίου	:	Ἱστορίες ἀπ' τὴ ζωὴ τῶν ζώων	» 12
11. Γ. Γρηγοριάδου	:	Οἱ Πόντιοι τοῦ Καυκάσου	» 20
12. Θ. Παπαρρίζου	:	Ἀντίλαλοι τῆς Πέλλας	» 20
13. Ἔκδοσις περιοδικοῦ «ΠΟΡΕΙΑ»	:	Κ. Παλαμᾶς καὶ τὸ ἔργο του	» 15
14. Γ. Γεωργίου	:	Τὸ Μεσολλόγγι ἱστορ. μονογρ.	» 10
15. Α. Γεωργακοπούλου – Θ. Σπανοῦ	:	Ἀσκήσεις Γραμμ. & Ὀρθογραφίας ἁπλῆς Καθαρευούσης & ΣΤ'	» 12

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

1. Γαβαλᾶ - Ντούζου Παπανδρέου	:	Σχολ. Γιορτὲς (τ. Α' Β')	» 50 ..... (Δεμ. 75)
2. Π. Ἀντωνοπούλου	:	Ἅλωση Πόλης	» 12
3. Π. Ἀντωνοπούλου	:	Παιδ. φλογ. (Ἀνθολ. ποιήμ.)	» 30
4. Ε. Κουτσουβάλα	:	Σχολικὸ μορφωτικὸ θέατρο	» 20
5. Π. Μαντέλη	:	Ὅλα γιὰ τὴν Πατρίδα	» 10
6. Δ. Δάνου	:	Χαρούμενες Γιορτὲς	» 20
7. Θ. Κούκου	:	Σχολικὴ Σκηνὴ	» 10
8. Ι. Τρουλινοῦ	:	Ἀρκάδι - Μεσολόγγι	» 15
9. Δ. Χατζηαμάλου	:	Ἀλαμάνα - Θερμοπύλες	» 10
10. Χρυσουλάκη-Πάτερου	:	Παιδικοὶ παλμοὶ	» 15
11. Γ. Γεωργίου	:	Στὴ γιορτὴ τῆς μητέρας	» 10
12. Ι. Φερτινίδου	:	Μάνα ἡ Κρητικιὰ	» 10
13. Ν. Σκόπα	:	Παιδικὴ θυμέλη	» 20
14. Μ. Παπαδημητρίου	:	Παιδικὸ Σχολικὸ Θέατρο	» 25
15. Α. Δρακοπούλου	:	Σχολ. ἐθνικὲς παραστάσεις	» 20
16. Γ. Βαζάκα	:	Ἡ αὐλαία τοῦ σχολείου	» 30

Ἀποστέλλονται εἰς τοὺς ἐμβάζοντας τὴν ἀξίαν των ἐλεύθερα ἐξόδων

Ὁ Ἐκδοτικὸς Οἶκος Καμπανᾶ ἐκυκλοφόρησε

ΤΟ ΒΗΜΑ 23.12.61

«..... Ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος «Καμπανᾶ» προσφέρει εἰς τὰ παιδιὰ τὴν ἱστορία τῆς ἐπαναστάσεως μέσα σὲ κείμενα εὐχάριστα καὶ εὐκολοδιάβαστα, ποὺ συμπληρώνουν καὶ σταθεροποιοῦν τὴν σχολικήν των μόρφωσιν .....»

ΕΘΝΟΣ 22.12.61

«..... λογοτεχνικὰ βιβλία γιὰ παιδιὰ τοῦ Δ. Γ[illegible] «Διγενὴς Ἀκρίτας», «Κυπριακὰ Παραμύθια» καὶ «Στὴ χώρα τοῦ μύθου», τοῦ Λάμπρου Κωστοπούλου «ἑφτὰ φίλοι ἑφτὰ ἱστορίες» παρουσιασμένα ὅλα εἰς τὴν ἰδίαν πολυτελῆ ἐμφάνισιν.....».

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ 23.12.61:

«..... μιὰ ὡραιστάτη προσπάθεια τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου «Ἰω. Καμπανᾶ» νὰ δώση τὶς μεγάλες μορφὲς τοῦ 1821 σὲ ἁπλῆ καὶ ἀδρὰ ἐξιστόριση, νὰ γίνουν κατανοητὲς καὶ ν' ἀγαπηθοῦν ἀπὸ τὰ παιδιὰ.....».

ΤΕΤΟΙΑ ΒΙΒΛΙΑ ΔΕΝ ΕΧΟΥΝ ΞΑΝΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΑΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΗΡΩΕΣ ΤΟΥ 21 - ΠΑΙΔΙΚΗ

Τέσσερα μοναδικὰ βιβλία γιὰ μικρὰ καὶ γιὰ μεγάλα παιδιὰ ποὺ ἐκυκλοφόρησαν στὴ σειρὰ

"ΗΡΩΕΣ ΤΟΥ 21„

51 ● **ΤΖΑΒΕΛΑΣ** Δρ. 40
ἡ ψυχὴ τοῦ Σουλίου
Τῆς Σ. Μαυροειδῆ - Παπαδάκη

52 ● **ΚΑΝΑΡΗΣ** Δρ. 40
ὁ μπουρλοτιέρης τοῦ 21
Τοῦ Λάμπρου Κωστοπούλου

53 ● **ΜΙΑΟΥΛΗΣ** Δρ. 35
ὁ μεγάλος ναύαρχος
Τοῦ Γ. Μπινιάρη

54 ● **ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑΣ** Δρ. 35
ὁ ἐπαναστάτης καλόγερος
Τοῦ Γερασίμου Σπαταλᾶ

Εἶναι βιβλία παιδικὰ — ἱστορικά, ποὺ θὰ διαβάζωνται πάντοτε, ὅσο θὰ διαβάζεται καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἱστορία.

Προσεχῶς καὶ στὴν ἴδια σειρὰ θὰ κυκλοφορήσουν ὀκτὼ ἀκόμη μυθογραφίαι ἡρώων τῆς Ἐπαναστάσεως.

● ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ ● ΑΘ. ΔΙΑΚΟΣ
● ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ ● ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ
● ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ ● ΡΗΓ. ΦΕΡΑΙΟΣ
● ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ ● ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ

ΠΑΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΗΡΩΕΣ ΤΟΥ 21 - ΠΑΙΔΙΚΗ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΑΜΠΑΝΑΣ - ΠΑΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Τὰ πρῶτα τέσσερα βιβλία ἀπ' τὴ μεγάλη σειρὰ τῆς ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ «ΚΑΜΠΑΝΑΣ» ἤδη ἐκυκλοφόρησαν καὶ θὰ τὰ βρῆς σὲ ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα τῆς Ἑλλάδος.

101 ● **7 ΦΙΛΟΙ 7 ΙΣΤΟΡΙΕΣ** Δρ. 30
Τοῦ Λ. Κωστοπούλου

102 ● **ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ** Δρ. 35
Τοῦ Δ. Γιάκου

103 ● **ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΟΥ ΜΥΘΟΥ** Δρ. 35
Τοῦ Δ. Γιάκου

104 ● **ΔΙΓΕΝΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ** Δρ. 35
Τοῦ Δ. Γιάκου

Βιβλία σὲ ἐξαιρετικὴ ἐμφάνιση
Βιβλία σὲ σχῆμα μεγάλο
Βιβλία στὴν πιὸ μικρὴ τιμὴ
Βιβλία γραμμένα ἀπὸ Ἕλληνες συγγραφεῖς.

ΠΑΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΑΜΠΑΝΑΣ - ΠΑΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΑΜΠΑΝΑΣ - ΠΑΙΔΙΚΗ

Ζητήσατέ τα σήμερα από τὸν βιβλιοπώλη σας πρὶν ἐξαντληθοῦν

Η ΒΡΑΔΥΝΗ 4.1.62

«..... πλούσια εἰκονογραφημένη σειρὰ πρωτοτύπων ἐκδόσεων ..... γραμμένη, εἰδικὰ γιὰ παιδιὰ ἀπὸ τοὺς γνωστότερους Ἕλληνας συγγραφεῖς .....».

ΕΘΝΟΣ 27.12.61

«..... ἐγράφησαν εἰδικῶς γιὰ μικρὰ καὶ μεγάλα παιδιὰ καὶ ἔχουν παρουσιασθῆ εἰς πολυτελεῖς δμοιομόρφους ἐκδόσεις.....».

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ 22.12.61

«..... ἔχουν παρουσιασθεῖ εἰς πολυτελεῖς δμοιομόρφους ἐκδόσεις μὲ πολύχρωμα πλαστικὰ ἐξώφυλλα καὶ δλοσέλιδες καλλιτεχνικὲς εἰκόνες.....».

ΤΑ ΝΕΑ 27.12.61

«.... ἀξιόλογα βιβλία ..... εἰς τὰς ἐκδόσεις Ἰω. Καμπανᾶ ..... τὰ δποῖα ἐγράφησαν εἰδικὰ γιὰ μικρὰ καὶ μεγάλα παιδιὰ.....».